

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

100 let od vydání prvního knihovního zákona v Československu

78

2019

ročník 71

PRVNÍ KNIHOVNÍ ZÁKON – 100 LET

Liberecký kraj

- pohled do historie veřejného knihovnictví v Sudetech
- knihovny na Jablonecku
- osudy veřejných knihoven ve Smržovce a Benešově u Seml

LETNÍ SOUTĚŽ

Obsahový marketing v knihovnách

ČTENÍ NA LÉTO

Tipy na letní čtení

Jak jsem objevila literaturu

Když je cesta důležitá stejně jako cíl...

- Začátky slovenského knihovnictví po roce 1918
- Čtenářské kluby v Česku a v Británii
- Jak se psalo o stavu knihoven v ČR v roce 1989
- Hvězdárna Městské knihovny Tábor
- Osobní knihovna J. V. Sládka

Dánsko – Kodaň a okolí včetně Malmö
s. 254–258
↑ **Moře uvnitř**
Černého diamantu, vskutku královský výhled z Dánské královské knihovny v Kodani
Foto: Klára Rösslerová

Skácelové – výstava o malířích a básnících jednoho rodu s. 253
↑ **Jan (vlevo) a Petr Skácelovi**
v Poštorné Foto: archiv PPM

↑ **Fotogenická knihovna Copenhagen Business School** Foto: Klára Rösslerová

Studijní cesta SDRUK 2019 – Nizozemsko s. 259–260
↑ **Interiér Univerzitní knihovny v Utrechtu** Foto: Jana Bednářová

Městská knihovna Tábor provozuje hvězdárnu s. 272
↑ **Návštěvníci hvězdárny v kopuli u dalekohledu**
Foto: Kateřina Šimová

Osobní knihovna Josefa Václava Sládka
s. 282–285
Fotografie J. V. Sládka sedícího před svou knihovnou (1909)
→

Foto: archiv Veroniky Ježkové

Téma – Čtení na léto

- 244 **Když je cesta stejně důležitá jako cíl...** | Věra Pilná
- 245 **Pohled akvizitéra** | Jana Hermanová
- 246 **Jak jsem objevila literaturu** | Petra Rašková
- 248 **Tipy na letní čtení** | Jana Bednářová
- 250 **Malý pohled do historie právní úpravy knihoven (2. část)** | Jiří Klusouš

Události

- 253 **Skácelové – výstava o malířích a básnících jednoho rodu** | Miroslava Šudomová
- 253 **Pocta spisovatelů Eduardu Petiškovi** | Eva Kordová
- 259 **Studijní cesta SDRUK 2019 – Nizozemsko** | Jana Bednářová
- 270 **Druhý ročník DojoConu** | Vladana Pillerová
- 279 **Ohlédnutí za Bibliowebem 2019** | Jan Kaňka
- 280 **OKnA 2019** | Iveta Novotná

Stáže v zahraničí

- 254 **Dánsko – Kodaň a okolí včetně Malmö** | Jan Kamenický

Čtenářské kluby

- 261 **Půjčit, nebo nepůjčit?** | Eva Bělinová
- 265 **Knižní kluby v Británii** | Sylva Šimsová

Z historie

- 266 **Zpráva o stavu knihoven v Čechách [z roku 1989]** | Zdena Blechová, Vít Richter

Knihovníci a ex libris

- 269 **Knihovníci a ex libris (4. část) – Liberecký kraj** | Květa Cempírková

Inspirace

- 272 **Městská knihovna Tábor provozuje hvězdárnu** | Eva Měřínská
- 273 **Od astronomického kroužku po dnešní hvězdárnu v knihovně** | Soňa Trostová, Václav Vondruš

Ze zahraničí

- 274 **Začiatky slovenského knihovníctva po roku 1918** | Dušan Katuščák

Poklady knihoven

- 282 **Osobní knihovna Josefa Václava Sládka** | Veronika Ježková

První knihovní zákon – 100 let

- 286 **Pohled do historie veřejného knihovníctví v Sudetech** | Jitka Nosková
- 289 **Z historie Městské knihovny v Kamenickém Šenově** | Rudolf Reissig, přel. Ulla Fléglová
- 290 **Česká a německá knihovna ve Smržovce** | Jitka Nosková
- 292 **Knihovny na Jablonecku** | Jitka Nosková
- 294 **Osudy Obecní knihovny v Benešově u Semil** | Lenka Holubičková

Letní soutěž

- 295 **Obsahový marketing v knihovnách** | Martina Košanová

Knihovnický cestopis aneb Walkerovi na cestách po knihovnách (7. část)

- 296 **Liberec ve víru čtenářství** | Jiří W. Procházka a Klára Smolíková
- 299 **Literární výročí Srpen/Září** | Milan Valden

Popisky k titulní straně obálky:

- 1 **Budova staré radnice, mezi lety 1933–45 sídlo německé městské knihovny, od roku 1945 až dodnes české městské knihovny; ve vedle stojícím jednopatrovém domku byla v letech 1933–45 umístěna česká menšinová knihovna**
Foto: archiv MK Jablonec nad Nisou
- 2 **Česká lidová knihovna v Liberci**
Foto: archiv KVK v Liberci

CONTENTS

- Topic – Summer reading**
- 244_ When the journey is just as important as the destination... | *Věra Pilná*
- 245_ An acquirer's view | *Jana Hermanová*
- 246_ How I discovered literature | *Petra Rašková*
- 248_ Summer reading tips | *Jana Bednářová*
- 250_ A quick glance at the history of library legislation (Part 2) | *Jiří Klusůň*
- Events**
- 253_ The Skácels – exhibition of the painters and poets from this family | *Miroslava Šudomová*
- 253_ Writer Eduard Petiška honour | *Eva Kordová*
- 259_ SDRUK 2019 study tour – Netherlands | *Jana Bednářová*
- 270_ DojoCon second year | *Vladana Pillerová*
- 279_ Looking back at Biblioweb 2019 | *Jan Kaňka*
- 280_ OKnA 2019 | *Iveta Novotná*
- Educational trips abroad**
- 254_ Denmark – Copenhagen and environs plus Malmö | *Jan Kamenický*
- Readers' clubs**
- 261_ To lend or not to lend? | *Eva Bělinová*
- 265_ Book clubs in Britain | *Sylva Šimsová*
- From history**
- 266_ Report on the state of libraries in Bohemia [from the year 1989] | *Zdena Blechová, Vít Richter*
- Librarians and ex libris**
- 269_ Librarians and ex libris (Part 4) – Liberec region | *Květa Cempírková*
- Inspiration**
- 272_ Tábor Municipal Library runs an observatory | *Eva Měřínská*
- 273_ From an astronomy circle to a modern observatory at a library | *Soňa Trostová, Václav Vondrouš*
- From abroad**
- 274_ The beginnings of Slovak librarianship after 1918 | *Dušan Katusčák*
- Library treasures**
- 282_ Josef Václav Sládek's personal library | *Veronika Ježková*
- First libraries Act – centenary**
- 286_ A look back at the history of public libraries in the Sudetenland | *Jitka Nosková*
- 289_ From the history of the Municipal Library at Kamenický Šenov | *Rudolf Reissig, trans. Ulla Fléglová*
- 290_ The Czech and German library at Smržovka | *Jitka Nosková*
- 292_ Libraries in the Jablonec district | *Jitka Nosková*
- 294_ The fortunes of the local municipal library in Benešov near Semily | *Lenka Holubičková*
- Summer competition**
- 295_ Content marketing in libraries | *Martina Košanová*
- Libraries travelogue:**
- Walkers' travels around libraries (Part 7)**
- 296_ Liberec in a reading whirl | *Jiří W. Procházka and Klára Smalíková*
- 299_ **Literary Anniversaries** August/September | *Milan Valden*

INHALT

- Thema – Sommerlesen**
- 244_ Wenn die Reise so wichtig als das Ziel ist... | *Věra Pilná*
- 245_ Aus der Sicht eines Akquise-Profi | *Jana Hermanová*
- 246_ Als ich die Literatur entdeckte | *Petra Rašková*
- 248_ Hinweise für Sommerlesen | *Jana Bednářová*
- 250_ Ein kleiner Einblick über die Geschichte der Rechtsbearbeitung in Bibliotheken (2. Teil) | *Jiří Klusůň*
- Ereignisse**
- 253_ Familie Skácel – Eine Ausstellung über Maler und Dichter aus einer Dynastie | *Miroslava Šudomová*
- 253_ Ehre dem Schriftsteller Eduard Petiška | *Eva Kordová*
- 259_ Studienreise SDRUK 2019 – Niederlande | *Jana Bednářová*
- 270_ Der zweite Jahrgang DojoCon | *Vladana Pillerová*
- 279_ Ein Rückblick in Biblioweb 2019 | *Jan Kaňka*
- 280_ OKnA 2019 | *Iveta Novotná*
- Studienaufenthalt im Ausland**
- 254_ Dänemark – Kopenhagen und die Umgebung einschließlich mit Malmö | *Jan Kamenický*
- Leserklubs**
- 261_ Leihen oder nicht leihen? | *Eva Bělinová*
- 265_ Leserklubs in Großbritannien | *Sylva Šimsová*
- Aus Geschichte**
- 266_ Ein Bericht über den Zustand der Bibliotheken in Tschechien [aus dem Jahr 1989] | *Zdena Blechová, Vít Richter*
- Bibliothekare und Exlibris**
- 269_ Bibliothekare und Exlibris (4. Teil) – Reichenberger Region | *Květa Cempírková*
- Inspiration**
- 272_ Die Stadtbibliothek in Tábor betreibt eine Sternwarte | *Eva Měřínská*
- 273_ Von einer astronomischen Gruppe zu einer Sternwarte in der Bibliothek | *Soňa Trostová, Václav Vondrouš*
- Aus dem Ausland**
- 274_ Der Anfang des slowakischen Bibliothekswesens nach dem Jahr 1918 | *Dušan Katusčák*
- Schätze aus Bibliotheken**
- 282_ Die persönliche Bibliothek von Josef Václav Sládek | *Veronika Ježková*
- Das erste Buchgesetz – 100 Jahre**
- 286_ Ein Einblick über das öffentliche Bibliothekswesen im Sudetenland | *Jitka Nosková*
- 289_ Aus der Geschichte der Stadtbibliothek in Kamenický Šenov | *Rudolf Reissig, übers. Ulla Fléglová*
- 290_ Die tschechische und deutsche Bibliothek in Smržovka | *Jitka Nosková*
- 292_ Bibliotheken in der Region von Jablonec | *Jitka Nosková*
- 294_ Schicksale der Gemeindebibliothek in Benešov bei Semily | *Lenka Holubičková*
- Sommerwettbewerb**
- 295_ Inhaltliches Marketing in Bibliotheken | *Martina Košanová*
- Ein bibliothekarischer Reisebericht oder Wolkers auf Reisen um Bibliotheken (7. Teil)**
- 296_ Reichenberg (Liberec) im Leserwirbel | *Jiří W. Procházka und Klára Smalíková*
- 299_ **Literarische Jahrestage** August/September | *Milan Valden*

Zavazuje nás
a vážíme si toho, že jste
našimi čtenáři!

Co pro vás připravujeme...

- Sté výročí prvního knihovního zákona – Plzeňský kraj
- Téma – Informační gramotnost
- Ohlédnutí za 10. valnou hromadou SKIP
- Historie knihovnického vzdělávání v českých zemích
- Knihovny v malých obcích – Dolní Němčí
- Patnácté setkání knihovnických seniorů v Příbrami a okolí a další materiály.

OD REDAKČNÍHO STOLU

Milé čtenářky, milí čtenáři, nevím, jaké bude počasí na přelomu července a srpna, kdy toto šedesátistránkové dvojčíslo vychází, ale v době psaní úvodníku je úmorné vedro, právě ten správný čas nechat se inspirovat rubrikou *Téma* při výběru četby na léto. Tipy v příspěvcích jsou rozmanité, ale všechny jejich autorky se shodnou na tom, že když dovolená, tak s knihou. Ať už si chcete odpočinout a pobavit se, věnovat čas objemnější, náročnější, na toto období odkládané „bichli“, nebo přibalíte dokonce literaturu odbornou.

A takto rozmanitá je i náplň *Čtenáře*. Cestovat po zahraničních knihovnách můžete s rubrikou *Stáže v zahraničí* (tentokrát do Dánska a Švédska) i v rámci studijní cesty SDRUK po knihovnách Nizozemska.

Historii a výročí prvního knihovního zákona se věnujeme pravidelně. Tentokrát zavítáte do Libereckého kraje, návštěvu můžete doplnit také cestopisným povídáním o současnosti knihoven v tomto kraji a druhou částí právního pohledu na problematiku daného zákona. Pro mě velmi zajímavý článek z pera vysokoškolského pedagoga a knihovníka D. Katusčáka ukazuje, jak odlišnou startovní čáru a podmínky mělo Slovensko ve srovnání s Čechami při naplňování zákona, jak významnou úlohu slovenské knihovny po první světové válce hrály při likvidaci negramotnosti, výchově a vzdělávání lidí a jak náročnou cestu muselo slovenské knihovnictví tehdy zvládnout.

Z dvojčísla nabitého informacemi ještě vyberu přetištěný výtah článku Z. Blechové a V. Richtera z doby těšně před sametovou revolucí, který hovoří o tehdy neutěšeném stavu hlavních státních knihoven. Zatímco Národní technická knihovna se dnes honosí prostornou moderní budovou, kde je studentům i knihovním fondům dobře, situace Národní knihovny je stále stejně (nebo spíše více) neutěšená.

V rubrice *Inspirace* si můžete přečíst dva příspěvky o netradičním spojení knihovny a hvězdárny, které neplatí jen pro Klementinum, ale také (a na to jsou tamější knihovníci patřičně hrdí) pro knihovnu v Táboře. A jestli tahle úmorná vedra brzy neskončí, taková noční, teplotně příznivá výpůjční služba spojená s prohlídkou letní hvězdné oblohy by nemusela být marná a mohla by být námětem pro rozšíření nabídky služeb...

Pro rozloučení si tentokrát vypůjčím závěry článku o letním čtení: Hezkou a dlouhou dovolenou! Ať žije léto a literatura! Krásné pročtené léto!

Za sebe a za redakci přidávám ještě přání optimálního dovolenkového podílu slunce a deště!

PAVLA VLKOVÁ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávký na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkk1.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkk1.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: PhDr. Radek Liška (předseda), Mgr. Svatomíra Fojtová, Mgr. Zlata Houšková, Mgr. Martina Košanová, Miloslav Linc, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10, 199 00 Praha 9

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje SEND Předplatné spol. s r. o., Ve Žlíbku 1800/77, hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice, tel.: 602 514 779, e-mail: martina@send.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ s. r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98.
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojčíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, fax: 00421-02 49 111 209, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojčíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 15. 7. 2019.
Číslo vyšlo 31. 7. 2019.
Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Když je cesta stejně důležitá jako cíl...

Už se to období blíží. Nevím jak vy, ale dokud byly děti ve školním věku, stříhala jsem od května metr jako první já. Tak moc jsem vyhlížela nadcházející prázdniny a měla pocit, že jsem odvedla kus dobré práce a zasloužím si dva měsíce změny. Těšila jsem se na období, kdy mohu svůj pohled opřít o text, který nebude v žákovské knížce či na papíru s podpisem učitelky. A mám to tak i dnes, kdy vybírám knihy pro všechny, kteří navštíví knihovnu v době před prázdninami.

Je to skvělé období roku a příznějme si, že je možná škoda bavit se o knihách, když můžete jet na výlet, jít po stopách králů, jít stezkou korunami stromů a vymyslet tisíce skvělých možností, jak si na tištěný papír ani nevzpomenout. To bych ale nebyla já, abych nevezla papírovou knihu s sebou kamkoli. Prostě ji potřebuji! A co víc, nikdy jsem ji neocenila tak, jako když jsem byla na místě, kde je čeština vzácností. Je to moje jistota, že se vrátím. A to je i důvod, proč tak ráda respektuji přání čtenářů a na prázdniny naplním regály trochu víc žánry jinými. Kam sáhnou letos?

Asi začnu u Evžena Bočka a jeho poslední Aristokratky – *Aristokratka a vlna zločinnosti na zámku Kostka*. Ostatně, pokud chci číst knihu a zároveň mi nevádí se smát na celé kolo na břehu rybníka, je tu celá řada Aristokratky, která mi dokáže svým humorem přesně padnout do noty. Pak se možná přesunu k jemnému humoru, který nepozbývá kouzlo ani po letech, a zkusím nové pokračování sluhu, který byl sám sobě pánem, tentokrát z pera Miroslava Macka – *Saturnin se vrací*. Vzhledem k létu kolem a trochu línější náladě mi přijde, že si mohu dovolit udělat čas a vlastní názor na to, zda je možné vstoupit dvakrát do stejných vod.

Poté vezmu pro čtenáře velkých příběhů milovanou Kateřinu Tučkovou a nechám rozeznat příběh Kopanic *Žitkovské bohyně*. Nebudete-li se tam chtít po přečtení rozjet, tak budete určitě první. Když jsem je četla poprvé, byla jsem na pláži a dcerky se cachtaly v moři. Měla jsem být ostražitá matka, která hlídá své ratolesti, ale byla jsem tak vtažena do děje a zasažena silným ženským hlasem a sounáležitostí, že jsem dokázala cítit kopanicovou trávu a kopce v horkém poledním slunci Středomoří. A musím podotknout, že u knih K. Tučkové se vám to lehce stane s jakoukoli knihou, byť prostředí jsou tak rozdílná.

Jestliže vezmu do rukou knihu Václava Cílka *Poutník časem*, podívám se, jak nahlíží na změny, kterých jsme svědky my všichni, a možná si projdu i jeho knihu *Voda a krajina*, protože už i na naší zahradě vnímám, že se dějí věci jinak a řeší je nejen rostliny a stromy, ale i třeba včely.

A u včelek se zastavím, znám se. Od té doby, co je chovám, už vím, že jsem jim propadla – a nejsem sama. To společenství má tolik zvláštností a včelaři samotní jsou svérázní. Na jednu situaci najdou tisíce správných řešení, škoda jen, že jsou tak rozdílná a někdy i zcela na nesmiřitelných stranách. Agitační včelí pout' začnu u Maji Lunde *Historie včel* a budu si říkat, že příběh, který více rozkryje jakékoli prostředí, jež je pro ostatní neznámou, snad nebude bavit jen mne. Pak přejdu plynule ke knize Jürgena Tautze *Fenomenální včely* a nechám se nejspíš přesvědčit. Ale jde znovu získat člověka, který už přesvědčený je? Když nic jiného, pokochám se nádhernými fotografiemi a přijmu fakt, že o včelách by měly vědět více i naše děti. A těm to usnadním tím, že jim vezmu na prázdniny *Ilustrované včelařství* od Yvese Gustina, kde je tou nejpřehlednější

a zároveň nejpřístupnější kresbou řečeno vše, co děti potřebují o včelách znát. Když se nebudou bát každé bzučící včely a dozvědí se, co se skrývá v tom barevném domečku, třeba pochopí, jak moc je potřebujeme.

A tím posledním, co vám nezatajím, je, že do knihovny na cesty doplním i nějaké to CD, protože pokud jedete deset hodin se třemi dětmi autem, nutně potřebujete mít občas pocit, že si můžete oddechnout. Je skvělé být vybavena! Ráda vezmu audioknihy Ireny Douskové *Hrdý Budžes* a *Oněgin byl Rusák* a nechám celou rodinu vtáhnout do prožívání příběhu malé Helenky Součkové v podání Báry Hrzánové. Ano, možná budete muset občas něco vysvětlit, ale stejně mohu s klidným úsměvem dodat, že se to vyplatí. Za pár let budete mít možnost navázat, a to se u jiné generace vřdycky hodí. Pro malé vezmu Astrid Lindgrenové *Ronju*, *dceru loupežníka* nebo *Děti z Bullerbynu* a věřím, že než dojedete do cíle, budete mít pocit, že i na malé ploše auta se může odehrát velký příběh a že i tady platí – někdy je cesta důležitější než cíl.

VĚRA PILNÁ | pilna.vera@gmail.com

Ilustrační obr.: archiv autorky

Pohled akvizitéra

Byla jsem oslovena, abych napsala příspěvek o čtení na léto a dovolenou z pohledu akvizitéra – co asi mohou čtenáři očekávat, že nakoupíme do fondu naší knihovny. Mou první reakcí byla myšlenka, že mohu slíbit skoro všechno, co aktuálně nabízí knižní trh. Jako knihovna s povinným výtiskem a nabídkovou povinností máme fond univerzální, díky tomu uspokojíme široký okruh uživatelů. Navíc ještě disponujeme štedrým příspěvkem na nákup knih, proto nemá akvizitér tolik svázané ruce při rozhodování, doplňování novinek je bez zdoluhavého vybírání daleko jednodušší a samozřejmě i radostnější.

A tak bude spíše na čtenářích, po jaké knize sáhnou při balení svého dovolenkového zavazadla, jaké bude jejich kritérium: tlustou, tenkou, napínavou, humornou, nebo plnou romantiky? Či snad něco poučného, motivačního, nebo dokonce učebnicí? Každý to má jinak, ale všichni mohou přijít do knihovny a půjčit si tu „svoji“. A pokud by konkrétní kniha k dispozici nebyla, je tu ještě možnost jejího objednání pomocí meziknihovní výpůjční služby.

Na co se tedy naši čtenáři mohou těšit? Třeba na nový román Aleny Mornštajnové *Tiché roky*, který bude zcela jistě stejně úspěšný jako její předchozí kniha *Hana*. Stálíce Vlastimil Vondruška přichází s prvním dílem šestidílné ságy o sklářích z rodu Heřmanů *Křišťálový klíč*. Pro milovníky napětí máme nachystané hity poslední doby – severskou krimi, z těch nejnovějších je to třeba *Kaštánek* od Sorena Sveistrupa, *Osmnáct pod nulou* Stefana Ahnhema či *Zlatá klec* Camilly Läckbergové. Nepřeberné množství detektivních románů doplňují novinky žádaných autorů, jako je Robert Bryndza a jeho *Smrtící tajnosti*, Ann Grangerová s *Kořeny zla*, Dominik Dán *Na podpatcích* a spousta dalších. Všechny určitě pobaví *Stojednaletý stařík, který se vrátil, aby zachránil svět* od autora Jonase Jonassona nebo *Aristokratky* Evžena Bočka. Z našich novinek si prostě vyberou dospělí i děti, muži i ženy. Já osobně se těším na nejnovější knihu Petera Maye *Ochráním tě* a *Podzimní případ* od Anderse de la Motte. V záloze mám ještě tlustý historický román z novinek loňského roku *Dědicové země*, který napsal Ildefonso Falcones. Mohla bych pokračovat...

Tak hezkou a dlouhou dovolenou!

JANA HERMANOVÁ | hermanova@svkkl.cz

Jak jsem objevila literaturu

Původně jsem chtěla psát úplně jiný článek. Když mě můj bývalý kolega a šéfredaktor Čtenáře Jaroslav Císař oslovil, abych napsala něco o literatuře na dovolené, naskakovala mi samá klíšé typu oddechová literatura, internetové seznamy plážového čtení či knižní resty, které konečně můžeme dohnat. Uvědomila jsem si, že tohle všechno my knihomolové o dovolenkové literatuře víme. Nebudu tedy psát o věcech zřejmých, ale s dovolením se vrátím nějaká ta léta zpátky, kdy má vašeň pro čtení začala. Náhodou to bylo během letních prázdnin.

Moje máma se vždycky hroutila, když jsem odmítala číst. Nechápala, jak někdo, kdo má v rodině tolik zapálených čtenářů, může být vůči literatuře imunní. Já jsem vrcholově sportovala a na knížky mi moc času nezbyvalo. Upřímně, i kdybych si čas našla, asi bych ho trávila jinak. Všechno se ale změnilo v patnácti. Odjížděli jsme na naši chatu v Pastvinách v Orlických horách, kde v té době, roku 2001, nebyla wi-fi, neměla jsem chytrý telefon, ale hlavně – v chatě nebyla elektřina. Ze zoufalé představy, že budu muset mazat karty s rodiči a prarodiči, jsem se rozhodla přijít za mámou a poprvé v životě ji poprosila, aby mi doporučila něco ke čtení. Přišla s knížkou Ludvíka Mühlsteina *Vláda hlásí finále*, kterou četla ještě jako dívka. Vrhla jsem na ni svůj pubertální pohled plný zděšení, protože proč proboha měla číst o malém klukovi, který miluje fotbal? Máma mě ale ujistila, že se mi to bude líbit. A jako vždycky měla pravdu. Toho léta jsem zjistila, jak úžasná literatura může být a že svět venku počká, ale parádní příběh ne.

Naše pastvinská chata tak získala nového čtenáře. Měla jsem radost, že večery pod lampičkou, za bzukotu komárů a tichého šumění stromů nejsou jen výsadou mámy, babičky a tety. I já jsem teď mohla hrdě hlásit: „Ještě dočtu kapitulu a zhasínám!“ Pokud nám na chatě došly knihy, vždycky tu byla zásoba časopisů *Reader's Digest*, plných skvělých povídek či článků o inspirativních lidech jako Jacques Yves Cousteau. Nebyl ani problém nasednout do auta, zajet do Žamberka a vypátrat něco úžasného v tamním antikvariátu. Díky němu jsem objevila knihu Aliny a Czesława Centkiewiczových *Velký Nor* – životopisný román o slavném polárním badateli Fridtjofu Nansenovi, který patří dodnes k mým z nejmilejších.

Rok poté, kdy mi Ludvík Mühlstein ukázal, že literatura je skvělá věc, jsme se opět chystali na dovolenou. Jeli jsme na Dachova u Hořic v Podkrkonoší. Máma mi doporučila román Betty MacDonaldové *Vejde a já*. Teprve díky této knize jsem zjistila, že čtení není pouze fajn záležitost, ale že je to nutnost. Že bez skvělého příběhu, ale vlastně i děje, který nemusí nutně skýtat úžasnou pointu, nepřežiju. A mimochodem – byla to právě Betty, která mě díky svým barvitým popisům a vypravěčskému talentu naučila pít kafe. Vůně kávy stoupala z každé stránky jejího románu *Co život dal a vzal*.

Od seznámení s MacDonalovou jsem si mohla říkat knihomol. Do naší Studijní vědecké knihovny v Hradci Králové bych došla i poslepu a největší hrůza, která mě mohla potkat, byla ztráta průkazky do knihovny. Máma už přestala být mou rádkyní, to já jsem jí říkala, co by si měla přečíst. Čtenářsky jsem se snad s přibývajícím věkem vytrýbila. Začali mě zajímat jižanští autoři v čele s Trumanem Capotem a Flannery O'Connorovou. Vtipné je, že prvně jsem Capotého poznala opět na dovolené. Přečetla jsem všechno, co od něj u nás vyšlo, a pasovala ho na svého „dovolenkového autora“, i když oddych u něj rozhodně nehrozil. Jedno léto jsem také trávila v depresivní společnosti Sylvie Plathové a vážné, leč zvláštním způsobem hřejivé atmosféře románů Chaima

Foto: autorka

Zatím poslední titul, který jsem na chalupě přečetla, je kniha Aleše Palána *Raději zešlet v divočině...*

Potoka. Když nad tím tak přemýšlím, většinu svých oblíbených autorů jsem potkala na dece. A jak jednou podotknul na svém autorském čtení Jiří Hájíček: „*Knihy, které přečteme na dovolené, si tak nějak lépe vryjeme do paměti.*“

Dnes si na dovolenou беру rozmanitou literaturu; nebráním se jednoduchému čtení, ale stejně si užiji i Ladislava Fukse nebo Honzu Balabána. Odjet na dovolenou bez knihy nedokážu. Zapomenu milion jiných věcí, ale určitě ne dobrou knihu. Pokud můžu, volím paperback, jelikož se mi na dovolené v Chorvatsku povedlo rozmočit stránky *Rybí krve* s pevnou vazbou a jihočeskou vesnicí tak zatopit dvakrát. Moc ráda po očku sleduji, co čtou lidé na plážích, v autobusech či letištních halách. Kupodivu to není pouze Jo Nesbø, Jojo Moyesová či Patrik Hartl. Lidé cestují s nejnějším klasikem a tituly odborné literatury. Můj manžel o dovolených leží v Camusovi a Kafkovi. Říká, že má konečně klid na náročné čtení.

Dělala jsem průzkum mezi svými přáteli a ti mi potvrdili mou domněnku – to, co máme rádi přes rok, čteme i na dovolené. Občas přihodíme nějaký ten časopis nebo e-knihu, aby byla zavadla co nejlhčí. Hlavní ale je, že čteme. Že můžeme a máme čas. A co se kempů po Evropě týče, za ta léta mám vyzorované, že ten, kdo si u stanu čte, je většinou Čech.

Já se na letošní dovolenou, kterou budeme trávit neustále „on the road“ po jihu Anglie, chystám na román Margaret Atwoodové *Slepý vrah*, moc ráda bych si také konečně přečetla něco od Radky Denemarkové a už hodně dlouho mám spadeno na *Dějiny světa* Jana Némce. S velkým potěšením také sleduji, jak má osmnáctiměsíční dcera zbožňuje knížky, a nemůžu se dočkat, až za mnou jednou přijde a zeptá se mě, co si má přečíst (a nebo třeba nezeptá a bude mít jasno).

Pokud byste přeci jen tápali a nevěděli, kterou knihu si letos na dovolenou přibalit, neptejte se Googlu, ale zkuste se inspirovat výbornými spisovateli a jejich oblíbenou četbou. Hemingway by vám doporučil *Dubliňany* či *Buddenbrookovy*. Ray Bradbury by volil *Moby Dicka*, G. R. R. Martin hlasuje pro *Pána prstenů* a Samuel Beckett byl okouzlen románem *Kdo chytá v žitě*. Autorka Harryho Pottera J. K. Rowlingová by vám doporučila *Emmu* Jane Austenové. A pokud vás ani tyto tipy nezaujímají, vždycky se můžete zeptat mámy a nebo si alespoň vzpomenout, co vaše máma četla. Tak ať žije léto a literatura!

PETRA RAŠKOVÁ | pehavelkova@gmail.com

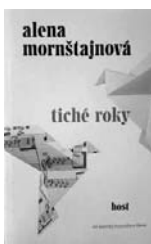
Do čísla přispěli

Jana Bednářová – Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem ■ Mgr. Eva Bělinová – Nová škola, o. p. s. ■ Zdena Blechová – emeritní knihovnice ■ PhDr. Květa Cempírková – Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích ■ Jana Hermanová – Střeďočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Mgr. Lenka Holubičková – Místní knihovna v Benešově u Semil ■ Mgr. Veronika Ježková – Střeďočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Mgr. Jan Kamenický – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ Ing. Jan Kaňka – Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně ■ Prof. PhDr. Dušan Katuščík, Ph.D. – emeritní vysokoškolský pedagog a knihovník ■ Mgr. Jiří Klusoň – Ministerstvo kultury ■ Eva Kordová – Městská knihovna Antonína Marka v Turnově ■ Mgr. Martina Košanová – Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje ■ Mgr. Eva Měřinská – Městská knihovna Tábor ■ Bc. Jitka Nosková – Městská knihovna Jablonec n. N. ■ Bc. Iveta Novotná – Městská knihovna Chrudim ■ Mgr. Vladana Pillerová – Národní knihovna ČR ■ Věra Pilná – Obecní knihovna Trhová Kamenice ■ Jiří Walker Procházka – spisovatel, scenárista ■ Mgr. Petra Rašková – Střeďočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Rudolf Reissig – učitel [1930] ■ PhDr. Vít Richter – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Klára Smolíková – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ Sylva Šimsová – emeritní knihovnice, Londýn ■ Mgr. Miroslava Šudomová – Památník písemnictví na Moravě, Rajhrad ■ Soňa Trostová – Hvězdárna Františka Pešty v Sezimově Ústí, hvězdářský kroužek při MK Tábor ■ Milan Valden – publicista ■ Mgr. Václav Vondruš – Hvězdárna Františka Pešty v Sezimově Ústí, hvězdářský kroužek při MK Tábor

Tipy na letní čtení

Léto je dobou odpočinku, hledání nových inspirací, cest za dobrodružstvím a poznáním. Je obdobím, kdy si najdeme čas i na činnosti po zbytek roku odkládané. Jednou z nich bývá kvůli nedostatku času čtení knih. Pokud stojíte na rozcestí a nevíte, kudy se vydat, nabízíme několik knižních tipů. Za zážitky nemusíte cestovat daleko, zacílili jsme výhradně na české autory.

Česká literární krajina je rozmanitá. Našich osm tipů v průřezu několika žánry je jejím nepatrným zlomkem, přesto věříme, že nabízí nekonečnost zábavy. Nezbyvá než popřát všem krásné pročtené léto.

Tip č. 1

Citlivý, avšak velmi silný příběh s generačním propojením přináší nejnovější román české autorky **Aleny Mornštajnové** *Tiché roky* (2019). Na pozadí rodinného dramatu se postupně odkrývají životní osudy a lidské charaktery jednotlivých postav, především křehký svět uzavřené dívky Bohdany a příběh jejího mrzoutského otce, oddaného komunisty Svatopluka Žáka. Mornštajnová si pohrává s vnitřními pocity postav, s nástrahami a náhodami života. Dějové souvislosti obou příběhů autorka odkrývá v různém časovém horizontu a postupně, až se nakonec slíjí do jednoho, aby se ukázalo, že nic není takové, jak se zdálo být.

Tip č. 2

Napínavým příběhem plným tajemství je společenský román *Hlas kukačky* (2019) spisovatelky **Hany Marie Körnerové**. Navzdory neradostným událostem, odehrávajícím se v komplikované době, je život tří generací jedné rodiny vykreslen s laskavostí a vlídností tak, jak ji u autorky známe. Nenápadný půvab vyprávění je dán i jeho čtivostí a umocněn je bezprostředně plynoucím dějem, který krok za krokem rozplétá složitá rodinná tajemství s kořeny v daleké minulosti.

Tip č. 3

Pro každého, kdo raději volí zábavné čtení založené na situačním humoru, máme v hledáčku nové příběhy známého sluhy Saturnina. Humoristickou knihu Zdeňka Jirotky *Saturnin se vrací* (1942) zná již několik generací (nebo alespoň její povedené filmové zpracování). Právě s nevypočitatelným sluhou, ale i s dalšími oblíbenými postavami se mohou čtenáři setkat v knize *Saturnin se vrací* (2017), kterou jako volné pokračování napsal **Miroslav Macek**.

Tip č. 4

Speciálním tipem, který můžeme doporučit, je biografie legendárního běžce Emila Zátopka. Pod názvem *Emil Běžec* (2. doplněné vyd., 2019) ji vydal český novinář, scenárista a spisovatel **Pavel Kosatík**. Čtivá kniha o běhání poutá vedle

Foto: J. Bednářová

příběhu i svým nápaditým zpracováním. Sám příběh je připomenutím životního osudu člověka, jemuž se jako jedinému atletovi v historii světového běžeckého sportu podařilo zlatý hattrick na olympijských hrách v roce 1952.

Tip č. 5

Kultivovaný humor a plno trefných a vtipných postřehů ze života přináší kniha **Michaela Třeštíka** *Jen aby řekla moje žena* (2017). V krátkých několikařádkových glosách Třeštík výstižně komentuje svět kolem sebe. Jeho humor je inteligentní, ironický i laskavý a hlavně sympaticky zábavný.

Tip č. 6

K letnímu čtení patří i napínavé detektivní příběhy. Jedním takovým je krimiromán *Inspektor Prevít* (2018) autora historických románů **Františka Niedla**. Hlavní postavou je svérázný inspektor Timothy Prevít ze 17. newyorského policejního okrsku, jemuž se smůla na paty lepí při každém kroku. To ovšem není nic, s čím by si nedokázal s humorem poradit. Při řešení kriminálních případů tak není o komické situace nouze.

Tip č. 7

Milovníky poezie potěší knižní novinka z pera básníka **Ivana Wernische** s tajemným názvem *Pernambuco* (2018), vítěz „Moleskine Litery za poezii“ literární ceny Magnesia Litera v roce 2019. Wernischova unikátní poetika na pomezí reality a snu plyne v hádankách a mystifikacích. Dokládá, jak bezedná a nezaměnitelná je autorova fantazie.

Tip č. 8

Prázdninovým čtením pro dětské čtenáře je druhý příběh o Valentýnce spisovatelky **Ivany Peroutkové**. V knize *Valentýnka a daleké kraje* (2019) se Valentýnka s kamarády rozhodne podnikat v oblasti cestovního ruchu. Společně založí cestovní kancelář, vyrobí a po městě roznesou katalogy s nabídkami. Nečekané potíže se objeví ve chvíli, kdy se najde někdo, kdo má o cestu zájem.

JANA BEDNÁŘOVÁ | bednarova@svkul.cz

Malý pohled do historie právní úpravy knihoven

Milí čtenáři *Čtenáře*, dnes se podruhé vrátíme do roku 1919, kdy spatřily světlo světa dva právní předpisy, jimiž byly uzákoněny veřejné knihovny. Šlo o zákon č. 430/1919 Sb. z. a n., o veřejných knihovnách obecních, který nabyl účinnosti 30. 7. 1919 (budu o něm psát hlavně jako o zákoně o knihovnách), a jeho prováděcí nařízení vlády č. 607/1919 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon o veřejných knihovnách obecních, které nabylo účinnosti dne 22. 11. 1919 (budu o něm psát jako o vládním nařízení).

- **Prvorepubliková právní úprava knihoven se možná až překvapivě podobá právní úpravě dnešní. Vydržela, pouze s jednou drobnou novelou vládního nařízení, dlouhých čtyřicet let a byla zrušena až zákonem č. 53/1959 Sb.**
- **Za výkon funkce náležela knihovníkovi odměna, která mu nesměla být odepřena, pokud jeho činnost v knihovně přesahovala tři hodiny týdně alespoň 30 týdnů v roce... V obcích s více než 10 000 obyvateli měl mít knihovník takový plat, aby se mohl „věnovati cele jen tomuto povolání“, přičemž tento plat měl odpovídat platu odborného obecního úředníka.**

Pojďme se tedy opět podívat, jak vypadala soustava knihoven v době první republiky a v době pozdější, až do roku 1959, kdy byly (ke dni 1. 8.) oba uvedené právní předpisy zrušeny. Zároveň bude zajímavé učinit si alespoň v duchu letmé porovnání se současnou právní úpravou.

Národnostní menšiny

Nyní učiníme malou odbočku, která se bude týkat národnostních menšin. Zákon o knihovnách i vládní nařízení pamatují na práva příslušníků národnostních menšin a celkem podrobně je upravují. V politické obci, kde bylo alespoň 10 % anebo 400 příslušníků národnostní menšiny nebo kde „působí veřejná škola menšinová“, měla obec pro tuto národnostní menšinu povinnost zřídit zvláštní veřejnou knihovnu. Musela mít samostatnou místnost, pokud byla v obci veřejná škola menšinová; pokud v obci taková škola neexistovala, ale v obci bylo alespoň 400 příslušníků této menšiny, musela mít veřejná knihovna zvláštní oddělení, které poskytovalo „přiměřenou četbu v jazyku menšiny ná-

rodnostní“. Toto oddělení měli spravovat příslušníci národnostní menšiny. Právní předpisy pamatovaly i na financování menšinové knihovny – obec musela na její provoz vyčlenit částku odpovídající počtu příslušníků národnostní menšiny.

Jen pro zajímavost ocituji větu z čl. 5 vládního nařízení: *Veřejné knihovny neb oddělení národnostních skupin v téže politické obci půjdou však četbu každému příslušníku obce bez rozdílu národnosti. Je zajímavá ani ne tak tím, že je trochu ukázkou nejednotnosti pojmosloví právního předpisu, ale hlavně tím, že v ní vidíme základ toho, co dnes najdeme v § 2 písm. a) zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), v platném znění a co Ministerstvo kultury ve svých metodických vyjádřeních nazývá principem rovnosti.*

Řízení knihovny

A teď si položme otázku: Kdo řídil veřejnou knihovnu?, resp. Kdo byl nejvyšším orgánem

knihovny? Nebyl to ani ředitel ani vedoucí, ale knihovní rada.

Knihovní rada byl kolektivní orgán, jehož počet členů se odvíjel od počtu obyvatel obce, která knihovnu zřizovala. Pokud měla obec do 2000 obyvatel, byla knihovní rada čtyřčlenná, obec o 2001–10 000 obyvatelích měla knihovní radu šestičlennou a obce nad 10 000 obyvatel osmičlennou. V menšinové knihovně fungovala zvláštní knihovní rada, složená z příslušníků národnostní menšiny. Počet jejích členů se určoval obdobně, jen namísto obyvatel byl určující počet příslušníků národnostní menšiny. Povšimněme si, že na rozdíl od většiny dnešních právních předpisů, které předpokládají lichý počet členů kolektivních orgánů (třeba rady zaměstnanců podle zákoníku práce nebo kontrolní orgán podle zákona o kybernetické bezpečnosti), knihovní předpisy předpokládají sudý počet členů knihovní rady. Důvodem jsou pravidla pro její sestavení.

Polovinu členů knihovní rady ustavovalo obecní zastupitelstvo z osob, které v dané obci volily. Dalším členem rady byl jednatel místní osvětové komise. Ti pak přibrali další členy (v případě čtyřčlenné knihovní rady se jednalo pouze o jednoho člena) kooptací z „pravidelných vypůjčovatelů posledního období“, tj. plnoletou osobu, která si za předchozí rok vypůjčila alespoň deset svazků. Při prvním jmenování knihovnické rady samozřejmě tato kategorie členů neexistovala, proto měli být namísto pravidelných vypůjčovatelů jmenování „místní pracovníci osvětoví“. Funkční období trvalo dva roky s možností znovujmenování.

Knihovní rada si volila předsedu, pokladníka a jednatele. Scházela se alespoň jednou za čtvrt roku. Vládní nařízení lakonicky konstatuje, že se „usnází většinou hlasů“, aniž by řešilo, zda jde o většinu přítomných, nebo všech členů či jak postupovat v případě rovnosti hlasů. Jejich úkoly byly dosti rozsáhlé; například rozhodovala o akviziční činnosti, vedla finanční správu knihovny, jmenovala knihovníka a určovala mu plat a také stanovila pravidla pro půjčování knih a používání čítárny – tedy vlastně vypracovala knihovní řád, o němž vládní nařízení říká, že má být „zevrubný“. Podléhala schválení příslušným orgánem, k němuž se ještě dostaneme.

Oproti rozsáhlým pravomocím a odpovědnosti členů knihovní rady stojí skutečnost z dnešního

pohledu pozoruhodná – funkce členů knihovní rady byla neplacená.

Knihovník (knihovnice)

Zmínil jsem, že knihovní rada jmenuje knihovníka. Podívejme se na něj podrobněji, protože právní úprava jeho funkce rozhodně stojí za pozornost, a to nejen jako celek, ale i v některých detailech.

Čl. 45 vládního nařízení stanovoval: *Agendou veřejné knihovny pověří se zvláštní knihovník (knihovnice), který (která) vykonává veškerou agendu knihovny. Rovněž zasedá v knihovní radě, kde má poradní hlas. Navrhuje knihovní řád a předkládá ho k jejímu schválení.*

Právní předpis výslovně připouští, že tuto funkci může vykonávat i žena, čili počátek genderové vyrovnanosti v oblasti knihovnictví! V této souvislosti připomeňme, že například volební právo v Československé republice získaly ženy až na základě ústavy z roku 1920 (publikována pod č. 121/1920 Sb. z. a n.) a navazujících volebních zákonů.

Za výkon funkce náležela knihovníkovi odměna, která mu nesměla být odepřena, pokud jeho činnost v knihovně přesahovala tři hodiny týdně alespoň 30 týdnů v roce. Právní předpisy zaváděly i jakýsi platový tarif. V obcích s více než 10 000 obyvateli měl mít knihovník takový plat, aby se mohl „věnovati cele jen tomuto povolání“, přičemž tento plat měl odpovídat platu odborného obecního úředníka. V ostatních obcích měla být knihovnickova odměna stanovena dohodou, přičemž v obcích nad 5000 obyvatel musela činit alespoň 500 korun ročně. Položme si teď v duchu otázku: Je to hodně, nebo málo?

Právní předpisy stanovily i požadavky na znalosti, vzdělání a vzhled knihovníka. Knihovník měl být především osoba inteligentní, znalá literatury a knihovnické správy. V obcích nad 10 000 obyvatel mohl být jmenován knihovníkem (či knihovnicí, jak vládní nařízení připomíná) jen ten, kdo absolvoval aspoň střední školu či ústav na roveň postavený a vykonal „státní zkoušku knihovnickou“; v knihovnách pro 2000–10 000 obyvatel ten, kdo dokončil aspoň měšťanskou školu, absolvoval „přiměřený kurs odborný“ a vykonal státní zkoušku knihovnickou. A konečně „knihovník ani jeho pomocníci nemají být stíženými chorobou sdělnou nebo vzbuzující ošklivost.“ Inu, nakažlivé choroby byly vážnou hrozbou

a sir Alexander Fleming bude svůj objev penicilinu publikovat až za deset let...

Ústřední knihovna

Vládní nařízení zavádí zvláštní druh knihovny, kterým je „ústřední knihovna“. Nejednalo se o národní knihovnu – z pohledu dnešní právní úpravy jde vlastně o krajskou knihovnu. Zřizovala se v každém kraji či (na Slovensku) župě. Řídil ji „ústřední výbor knihovní“ (nikoli tedy knihovní rada), který měl osm členů. Polovinu členů volil krajský výbor z řad obecních knihovníků a jiných osvětových pracovníků, druhá polovina se kooptovala ze zástupců knihovních rad obcí příslušného kraje či župy – jednalo se tedy o plně profesionální řídicí orgán.

Základním úkolem ústřední knihovny byl, jak bychom dnes řekli, výkon regionálních funkcí. Slovy vládního nařízení *úkolem ústřední knihovny jest půjčovati obcím (veřejným knihovnám) kolekce četby, jakou by obce nemohly samy opatřiti, a také dodávati přenosné knihovny obcím, jež vlastní knihovny nemají*. Pamatuje se i na metodickou činnost; knihovník ústřední knihovny *jest odborným (literárním) rádcem knihovnám obecním*. Ústřední knihovna samozřejmě mohla půjčovat dokumenty i jednotlivým čtenářům, nejen jiným knihovnám.

Dozorce knihovnický a instruktor knihovní

Z předchozího textu je patrné, že veřejné knihovny mají řadu povinností, je tudíž třeba dozírat nad tím, jak plní své povinnosti. Právní předpisy pojednávají o dozoru poměrně podrobně. Dozor byl koncipován jako trojstupňový. V nejvyšší instanci ho vykonávalo Ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO), které zřizovalo, resp. ustavovalo do funkce „státní instruktory knihovní“ a „okrskové dozorce knihovnické“. Ponechme stranou otázku, proč dozorce knihovnický a instruktor knihovní – koneckonců tradici nejednotného pojmosloví právních předpisů zůstáváme věrni i po stu letech a důsledně ji ctíme, ba prohlubujeme. Úkolem okrskového dozorce, jehož jmenovalo ministerstvo, bylo posuzovat, zda finanční příspěvky obcí na činnost knihoven,

jejich zařízení a výběr a oběh četby odpovídají právním předpisům. Vykonával svou působnost v obcích do 2000 obyvatel a podával „o svých pozorováních“ zprávu okresnímu osvětovému sboru a příslušnému státnímu instruktorovi.

Státní instruktor knihovní byl rovněž jmenován MŠANO. Vykonával dozor nad knihovny především v obcích majících více než 2000 obyvatel, a to po stránce technické a administrativní. Knihovny byly povinny mu každoročně podávat zprávu o své činnosti za uplynulý rok.

Vládní nařízení počítalo s tím, že okrskoví dozorce a státní instruktoři mají rozhodovací pravomoc, byť ji nevymezuje konkrétně a omezilo se na konstatování, že (řečeno dnešním právním jazykem) proti rozhodnutí okrskového dozorce se lze odvolat k příslušnému státnímu instruktorovi; proti rozhodnutí státního instruktora se lze odvolat k MŠANO.

Toto ministerstvo rozhodovalo s konečnou platností o všech sporných otázkách veřejných knihoven a mělo velmi široké pravomoci. Mohlo třeba rozpustit knihovní radu a namísto ní ustavit zvláštní „zatímní orgán správní“, například pokud knihovní rada hrubě zanedbávala své povinnosti zejména ve finanční oblasti nebo pokud byla „přes opětovně připomenutí dozorcího úřadu do knihovny přijímána díla nepřipustná“. Ministerstvo také mohlo zbavit členství jednotlivé členy knihovní rady. A pozor – „stejně může býti odstraněn i knihovník“! Šlo o odstranění v právním smyslu, nikoli ve smyslu faktickém...

Závěrem

O prvorepublikové právní úpravě knihoven bylo možné napsat ještě mnoho dalšího. Závěrem lze konstatovat, že prvorepubliková právní úprava knihoven se možná až překvapivě podobá právní úpravě dnešní. Vydržela, pouze s jednou drobnou novelou vládního nařízení, provedenou nařízením vlády č. 212/1919 Sb. z. a n., dlouhých čtyřicet let a byla zrušena až zákonem č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon). Tenhle zákon vydržel, také s jednou novelizací, až do roku 2002. Jenže to už je, jak by asi řekl Rudyard Kipling, docela jiná pohádka.

JIRÍ KLUSOŇ | jiri.kluson@mkr.cz

Události

Skácelové – výstava o malířích a básnících jednoho rodu

V dubnových dnech byla zahájena výstava s názvem *Skácelové – ke kořenům*, která reflektuje život a dílo tří nejvýznamnějších členů tohoto rodu: pedagoga, amatérského malíře a legionáře Emila Skácela a jeho synů, básníka Jana Skácela a malíře Petra. Prezentovat tvůrčí osudy a konfrontovat pomocí jejich tvorby všechny umělce nebylo zcela náhodné.

Památník písemnictví na Moravě získal do svých sbírek cenné předměty – vzpomínkové deníky Emila Skácela, sešity epigramů, korespondenci a fotografie. Také se podařilo získat a vystavit četné materiály ze soukromých sbírek (vysvědčení, osobní korespondenci, obrazy) a doplnit je například o malbu Petra Skácela z něko-

lika brněnských muzeí. Zcela unikátně a poprvé je vystaven rukopis první Janovy sbírky *Kolik příležitostí má růže*, jež dokládá, že její původní název zněl *Chléb a ptáci*. Také je možné obdivovat sádrovou matrici sochy hlavy Jana Skácela v nadživotní velikosti, zhotovenou v roce 2016 akademickým sochařem Jiřím Sobotkou, jejíž originální zpodobnění je umístěno na svazích brněnského Špilberku.

Návštěvníkům se tak otevírá svět rozporuplných témat, impulzů k tvorbě i ukázka samotné tvorby. Výstava je průběžně doplňována komentovanými prohlídkami, které pořádají samotní kurátoři. Bude zakončena 27. října 2019.

MIROSLAVA ŠUDOMOVÁ | sudomova@post.cz

Pocta spisovateli Eduardu Petiškovi

Pamětní deska jako pocta českému spisovateli Eduardu Petiškovi byla odhalena v sobotu 27. dubna 2019 na hradě Valdštejně. Dokázal oslovit čtenáře od těch nejmenších až po dospělé a jeho dílo je stále překládané do mnoha jazyků. Autor na hradě v padesátých letech minulého století často pobýval s rodinou a měl kraj velmi rád – pokračuje v tom jeho syn Martin. Na Valdštejně tvořil a psal tzv. „do šuplíku“ v období, kdy sám nemohl publikovat. Jeden z nejpřekládanějších českých spisovatelů má již pamětní desky na několika místech v naší republice, ale také v zahraničí (ve Vídni a na italském ostrově Capri).

V roce 2014 vydala Knihovna Eduarda Petišky v Turnově sborník vzpomínek k jeho 90. narozeninám. Tehdy jsme si s jeho synem přáli ukončit *Rok Eduarda Petišky*, který také probíhal

v knihovně, odhalením pamětní desky právě na místě jejich vzácných vzpomínek (např. Eduard zde pobýval jako malý chlapec u svých prarodičů). Vše bylo připraveno, datum stanoveno, ale bohužel přišel zákaz památkářů: na desku musel být použit jiný materiál než pískovec. Prostě krásné a ušlechtilé věci nebývají vždy snadné! Po pěti letech se u příležitosti spisovatelových 95. narozenin konečně vše povedlo. Bohužel, čas nelze zastavit, a proto již nemohla být přítomna hraběnka Daisy Waldsteinová-Wartenbergová, která si přála pamětní desku osobně odhalit...

Mladým nadějným literátům a čtenářům uděluje turnovská knihovna Cenu Eduarda Petišky. Vyzýváme, aby se k nám přidaly další! Každý rok tak hrad Valdštejn ještě více ožije *Dnem čtenářů na hradě*.

EVA KORDOVÁ | evakordova@seznam.cz

Dánsko – Kodaň a okolí včetně Malmö

Moderními a kvalitními knihovnami jsou v Evropě vyhlášené především skandinávské země. Hned do dvou z nich se vypravíme v tomto dílu našeho seriálu – naším cílem bude Kodaň a její okolí. Kodaň leží na největším dánském ostrově Sjælland a jsou z ní snadno dostupná i další města se zajímavými knihovnami: Roskilde, Kongens Lyngby, Helsingør a švédské Malmö. Všechna jsou pohodlně dosažitelná veřejnou dopravou a s východiskem v Kodani se dají během pěti dní bez problému navštívit.

Dánská královská knihovna

V Kodani působil Hans Christian Andersen a jeho stopám se při návštěvě města zřejmě nevyhnete, stojí tu hned dvě jeho sochy a k tomu Malá mořská víla, symbol Kodaně. Dům, kde Andersen pobýval, najdete přímo v historickém centru Nyhavn, pohřben je pak na hřbitově Assistens, který je jinak populárním místem pro pořádání pikniků. Je zde pochován také dánský filozof Søren Kierkegaard a na jeho jméno pozor, protože slovo hřbitov se dánsky píše velmi podobně: kirkegård.

Pro nás je ovšem prvním lákadlem hlavní budova Dánské královské knihovny¹, zvaná také Černý diamant, která se ve skutečnosti skládá z budov tří. Nejstarší částí je cihlová stavba z roku 1906, která měla hlavní vchod (dnes zavřený) z parku s jezírkem a sochou Sorena Kierkegaarda. O parku dnes prý málokdo ví, takže se v něm dá příjemně odpočívat. V roce 1968 byla budova rozšířena o poměrně nehezku betonovou přístavbu, kterou ale v roce 1999 umně překryla poslední část – Černý diamant. Budova ze skla a betonu s novým vchodem, eskalátory a rozlehlými studovny je opravdu důstojná a odpovídá účelu být královskou knihovnou. Na její skleněné fasádě

se odráží slunce a mořský kanál. Sami knihovníci ovšem s budovou trochu bojují, v kancelářích jim totiž slunce už tolik příjemné není a taky nemají dostatek zaměstnanců a prostředků, aby plně zajistili nákladný provoz Černého diamantu.

Velká knihovni loupež: V 70. letech 20. století došlo v Královské knihovně ke knižní loupeži nevídaných rozměrů. Frede Møller-Kristensen, orientalista, indolog a zaměstnanec knihovny, z ní postupně odnesl přibližně 3000 vzácných knih, zejména staré tisky a cenná první vydání, v celkové hodnotě asi sto milionů korun! Na to, že z knihovny cenné svazky průběžně mizí, se přišlo až po několika letech, krádeže následně ustaly, ale pachatel odhalen nebyl. Několik knih nepozorovaně rozprodal na různých aukcích v 90. letech. Totožnost zloděje byla odhalena až po jeho smrti v roce 2003, kdy se jeho rodina až příliš neopatrně pokusila prodat další kradené knihy. Následně se policii podařilo vypátrat asi 1500 odcizených knih a spolupachatelé putovali na několik let za mřížemi.

¹ Dánská královská knihovna fakticky existuje až od ledna 2017, kdy byly z úsporných důvodů do jediné organizace sloučeny dvě původně národní knihovny (Královská knihovna v Kodani, Státní a univerzitní knihovna v Aarhusu) a další dvě univerzitní knihovny (knihovna Kodaňské univerzity, knihovna Univerzity Roskilde). Viz The New Royal Danish Library [online]. *Det Kongelige Bibliotek* [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: <http://www.kb.dk/en/kb/organisation/fusion/start.html>.

Kodaňská univerzita – Jižní kampus. Je to knihovna? Nebo jídelna? Nebo jen foyer? Učit se tu můžete všude!

Knihovny Kodaňské univerzity

Kodaňská univerzita, nejstarší dánská univerzita, má v metropoli čtyři kampusy a hned několik knihoven. Největší a nejzajímavější je Jižní kampus, kde sídlí humanitní obory a právo. Kampus vznikl v 70. letech, ale od roku 2001 prochází postupným rozšiřováním a přestavbou, během níž byla většina původních staveb zbourána. Kampus tvoří několik propojených budov, uvnitř kterých se mísí učebny, kavárny, menza, místa pro setkávání studentů a knihovny, často nelze přesně určit, jestli jste ještě v knihovně nebo už ve veřejném prostoru. Hlavní knihovna Fakulty humanitních věd má v kampusu samostatnou budovu, další, menší knihovny jsou rozmístěny různě po kampusu. Nejhezčí z nich je asi Legal Knowledge Centre, sloužící primárně studentům práv; nemá v názvu slovo knihovna proto, že neobsahuje prakticky žádné knihy, i když jinak poskytuje většinu obvyklých knihovních služeb. Na okraji kampusu najdete ještě moderní budovu od architekta Henninga Larsena, v níž sídlí IT univerzita Kodaň, která sice má fakticky vyčleněnou malou knihovnu s tištěnými knihami, jinak ale plní roli knihovny celá budova, v níž jen těžko rozlišíte, které prostory jsou určené ke studiu, práci či odpočinku.²

Blíže centru Kodaně stojí ještě knihovna Fakulty sociálních věd. Ta sídlí hned vedle botanické zahrady v domě, kde byly původně botanické laboratoře a který se svými prostorovými dispozicemi pro knihovnu zrovna moc nehodí. I tak tu ale knihovníci dokázali díky drobným detailům a nápadům vytvořit místo, kde se dobře studuje a pracuje. Obzvláště pyšní jsou pak na Digitální laboratoř sociálních věd, jejíž interiér zdobí botanické motivy a knihy tu nenajdete. Jedná se především o platformu určenou k setkávání mladých badatelů za účelem sdílení poznatků o digitálních technologiích na zpracování sociálněvědních dat.

Pod Kodaňskou univerzitu patří i krásná neogotická knihovna z 19. století v ulici Fiolstræde v historickém centru města, kde sídlí i vedení univerzity. V 90. letech prošla rekonstrukcí a nedávno si „zahrála“ pařížskou knihovnu ve filmu Dánská dívka (2015). S otevřením Černého diamantu a rozšířením Jižního kampusu však ztratila na významu. Nějakou dobu sloužila jen badatelům a studentům píšícím závěrečné práce a v současnosti je, bohužel, zcela nepřístupná a univerzita přemýšlí, co s ní dál. Mohla by se stát domovem pro nové univerzitní muzeum.³

² Před odchodem z kampusu nezapomeňte ochutnat zmrzlinu v místní vyhlášené zmrzlinárně Ismageriet, kde se kvůli frontám objednává přes vyvolávací systém. Kde přesně ji najdete, vám řekne kdokoli, koho se tu zeptáte.

³ Viz Det smukke, tomme bibliotek [online]. *Uniavisen*, 27. 11. 2018 [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: <https://uniavisen.dk/det-smukke-tomme-bibliotek/>.

Městská knihovna i knihovna ekonomické školy

Kodaň má samozřejmě také městskou knihovnu s 20 pobočkami. Nejzajímavější je ústřední půjčovna v centru města v ulici Krystalgade. Zvenku poměrně nenápadná budova skrývá uvnitř monumentální dvoranu s eskalátory a pěti podlažními, v nichž najdete všechna obvyklá oddělení i kavárnu. Stávající podoba knihovny je z roku 1993, ale pro potřeby městské knihovny je dnes příliš malá. Městská rada o výstavbě nové knihovny uvažuje, a i když konkrétnější plány zatím nemá, doufejme, že i kodaňská městská knihovna se brzy dočká nové prostornější budovy.

Frederiksberg je bohaté, oficiálně samostatné město, i když leží prakticky v centru Kodaně. Sídli tu ekonomická škola Copenhagen Business School (CBS) a její centrální knihovnu najdeme v hlavní univerzitní budově na náměstí Solbjerg. Knihovna z roku 2000 je poměrně tradiční, i když velmi fotogenická, a průběžně se jí snaží modernizovat, což znamená odstraňování volného výběru a vytváření nových studijních míst vhodných k různorodým druhům studia. Pro zlepšení studijních podmínek pracují v knihovně i s protihlukovými prvky nebo uměleckými díly, pro studenty je otevřená nonstop.

Knihovna Univerzity Roskilde

Půlhodinu vlakem je to z Kodaně do městečka Roskilde, kde se každoročně koná jeden z největších hudebních festivalů v Evropě a kde sídlí populární muzeum vikinských lodí. Z vlaku ale vystupte o stanici dřív ve čtvrti Trekroner, kde stojí kampus Univerzity Roskilde, poměrně mladé univerzity, založené teprve v roce 1972. Z té doby pochází i kampus, což je na jeho vzhledu sice znát, ale zase leží v klidné oblasti za městem, obklopen zelení. Chloubou celé univerzity je pak knihovna architekta Henninga Larsena, dokončená v roce 2001. Budova knihovny je pojata opravdu velkolepě a hned po vstupu návštěvníka zaujme. Převažuje zde sklo, beton a černá barva, takže může působit trochu neútně, to ale vynahradí velká okna s výhledem do zeleně nebo na umělé jezero.

Knihovna Dánské technické univerzity

Severně od Kodaně leží městečko Kongens Lyngby, kde se nachází nejen populární skanzen lidové architektury, ale také hlavní kampus Dánské technické univerzity (DTU), která patří mezi přední evropské technické univerzity. Kampus byl vybudován na přelomu 60. a 70. let, což je na první pohled poznat, ovšem v posledních letech prochází nákladnou obnovou a modernizací. A mezi vrcholy modernizace patří zdejší univerzitní knihovna, která prošla rekonstrukcí v roce 2013. Na novém návrhu se velkou měrou podíleli i studenti⁴, takže je tu dostatek odpočinkových míst, stánky pro studentské spolky a přednáškový prostor. V knihovně se dokonce každoročně koná populární RoboCup, kdy se prostor knihovny načas promění v závodní arénu robotů⁵. Většina knih byla přesunuta do skladu a přednost dostala studijní místa, kterých je v knihovně přibližně tisíc. A jsou natolik obsazená, že místní inženýři uvažují o automatizovaném systému, který by přichozím ukazoval, kde je zrovna kolik volných židlí. Takový systém spadá pod koncept Smart Library (Chytrá knihovna) a v širším měřítku pak Smart Campus (Chytrý kampus), se kterým na DTU experimentují. Knihovna pak funguje jako laboratoř, kde neustále probíhá měření teploty, vlhkosti, světla, hluku, pohybu – získaná data jsou k dispozici jak studentům pro další zpracování, tak k aplikacím, které umožňují jejich regulaci.

Další knihovny z Dánska

Z Kongens Lyngby můžeme pokračovat dál na sever až do Helsingøru, který jako Elsinore proslavil William Shakespeare, když do místního hradu zasadil děj Hamleta i přesto, že sám Dánsko nikdy nenavštívil. Ve městě najdete různé sochy a odkazy na Shakespearovo drama včetně fiktivního starobylého Hamletova hrobu. Hrad Kronborg je ovšem skutečný a hned vedle něj se rozkládá areál bývalých loděnic, který nedávno prošel celkovou revitalizací, a dnes tu najdeme Muzeum námořní plavby, malý přístav, sochu „bratříčka“ Malé mořské víly a kulturní centrum s koncertními a přednáškovými sály, kavárnu

Helsingør – architektonicky zajímavá knihovna a kulturní centrum na dohled Hamletova hradu

Výhled z knihovny Orkanen Univerzity v Malmö na Západní přístav, první uhlíkově neutrální čtvrt' v Evropě

a veřejnou knihovnou. Knihovna je zajímavá především architektonicky. Stará cihlová budova byla zevnitř zmodernizovaná a zvenku překryta skleněnou fasádou tak, že zde vznikl meziprospace, v němž se dnes v přízemí nachází kavárna a ve vyšších patrech pak jakési vnitřní terasy se studijními místy. Uvnitř knihovny převládá beton a dřevo, knihovna působí vzdušně a poskytuje výhled na moře, přístav i hrad.

V Dánsku jsou samozřejmě i další knihovny, které stojí za návštěvu, navíc je to země poměrně malá a velmi dobře propojená veřejnou dopravou. Takže pokud máte dostatek času, můžete si zajet do Aarhusu, druhého největšího dánského města, které je z Kodaně vzdálené přibližně tři hodiny vlakem. Podívat se tu můžete do čerstvě zrenovované knihovny Univerzity Aarhus⁶, druhé nejstarší a dnes největší dánské univerzity, a vynechat nesmíte ani Dokk1, který je považován za vůbec nejmodernější evropskou veřejnou knihovnu. Necelé dvě hodiny vlakem je to z Kodaně do měst Odense a Kolding a v obou se nachází moderní kampusy Jihodánské univerzity s pěknými univerzitními knihovnami. V Koldingu navíc mají i zajímavou městskou knihovnu z roku 2006⁷, v Odense zase muzeum a rodný domek Hanse Christiana Andersena.

Malmö

My se ale vydáme opačným směrem, a to do Švédska do města Malmö. Cesta vlakem z Kodaně zabere nějakých čtyřicet minut. Dánsko a Švédsko od sebe po staletí dělil průliv Öresund, od roku 2000 ale obě země spojuje majestátní Öresundský most, známý z kriminálního seriálu Most. Třetí největší švédské město za návštěvu určitě stojí, protože v posledních letech se Malmö rychle rozvíjí a mění z průmyslového na jedno z ekologicky nejmodernějších měst světa. Změňuje se na energetickou udržitelnost, sociální bydlení, zeleň, cyklistickou dopravu a dokladem toho je čtvrt' Západní přístav, vybudovaná v bývalých docích, která je první uhlíkově neutrální čtvrtí v Evropě.

Univerzita v Malmö vznikla teprve před dvaceti lety a dnes má pět fakult a tři knihovny, tu největší v budově zvané Orkanen. Knihovna zabírá celé páté patro univerzitní budovy, takže je poměrně rozlehlá, výhled je z ní do všech čtyř světových stran, jak na jeřáby a rozrůstající se čtvrt', tak na moře. Knihovna samotná se skládá z mnoha různě velkých propojených místností a nabízí velmi pestrou škálu studijních míst, vhodných nejen k různému druhu práce či odpočinku, ale i s různou intenzitou světla, hluku či

⁴ Vedení knihovny mnohé jejich návrhy zohlednilo a přijalo, zástupci z řad studentů se dodnes pravidelně s vedením knihovny setkávají, a podílejí se tak na jejím řízení.

⁵ Kdo nevěří, tak propozice, technické specifikace závodistiště a videozáznamy kvalifikačních i finálových závodů najde na webu: DTU RoboCup [online]. *Danmarks Tekniske Universitet* [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: <http://www.robocup.dtu.dk/>.

⁶ Podrobněji viz LAUERSEN, Christian. Aarhus University Library – a garden with books and pingpong [online]. *Library Planet*, 24. 12. 2018 [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://libraryplanet.net/2018/12/24/aarhus-university-library-a-garden-with-books-and-pingpong/>.

⁷ Podrobněji viz Kolding Library [online]. *Librarybuildings.info* [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://librarybuildings.info/denmark/kolding-library>.

Pohled do interiéru
Městské knihovny v Malmö

místnost. A pořádají tu třeba skvělý cyklus veřejných čtení, v minulých letech zde četli spisovatelé Amos Oz, Colm Tóibín nebo Margaret Atwoodová. Samotná budova knihovny se skládá ze dvou propojených staveb, první, „Hrad“, je z roku 1901 a původně sloužila jako muzeum. Knihovna v ní sídlí od roku 1946, druhá, zvaná „Kalendář světla“, k ní byla přistavěna v roce 1997 architektem Henningem Larsenem. Budovy

odstupu od dalších uživatelů knihovny. Jakmile nějaké prostory nejsou dostatečně využívány, snaží se je knihovníci přestavět, takže se knihovna neustále mění.

Od nedávné uprchlické krize se Malmö vyrovnává s velkým přílivem přistěhovalců a významnou roli v jejich úspěšném začleňování do švédské společnosti hraje městská knihovna, která se práci s přistěhovalci intenzivně věnuje.⁸ Myslí tu ale i na ostatní; dětské čtenáře dělí na tři věkové kategorie (do 7 let, do 13 let, 14–25 let) a pro každou skupinu je určeno zvláštní oddělení.⁹ Nejokouzelnější je samozřejmě to pro ty nejmenší, jmenuje se Kanini a je stylizované do podoby lesa, který si děti samy vybraly, když se dětské oddělení plánovalo. Takže pozor na hlavu, protože tady jste v království dětí, které má i vlastní vchod, kterým dospělák neprojde!

V Malmö ale nezapomínají ani na dospělé čtenáře. V hlavní studovně jsou knižní regály a sedačky na kolečkách, a tak není problém rychle ji proměnit v koncertní sál nebo přednáškovou

spojuje tzv. „Válec“, jímž se do celé knihovny vstupuje. Knihovna je obklopena parkem s jezírky, a protože je převážně skleněná, zrcadlí se na jejím povrchu jednotlivá roční období a stejně tak se v průběhu roku mění i výhled z knihovny.

Dánsko patří v oblasti knihovnictví ke světové špičce, najdete tu nejmodernější veřejné i univerzitní knihovny, takže pokud navštívíte Kodaň, její okolí i švédské Malmö, můžete si být jisti, že uvidíte to nejlepší, co současné knihovnictví nabízí. Kodaň i Malmö jsou navíc bohatá moderní města s velmi vysokou životní úrovní, která dbají o ekologii, veřejný prostor i veřejnou dopravu, takže se vám možná ani nebude chtít vrátet domů. Nám se moc nechtělo...¹⁰

JAN KAMENICKÝ | Jan.Kamenicky@ff.cuni.cz

Foto: Klára Rösslerová

Všechny zmíněné knihovny i další zajímavá místa najdete v doprovodné mapě na adrese:
<https://tinyurl.com/y7qcbk4>

⁸ Službám knihovny v Malmö zaměřeným na přistěhovalce se podrobněji věnuji v článku: KAMENICKÝ, Jan. Tisíc a jeden příběh aneb Služby evropských knihoven na pomoc uprchlíkům. *Čtenář*, 2018, 70(10), s. 351–353.

⁹ Podrobněji viz MYHRE, Karen. Malmö City Library – a mystical and magical place for kids [online]. *Library Planet*, 18. 12. 2018 [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://libraryplanet.net/2018/12/18/malmo-city-library-a-mystical-and-magical-place-for-kids/>.

¹⁰ Podrobnější reportáž z naší stáže z jara 2018 jsme publikovali v třídílném blogovém příspěvku: PAPAYOVÁ, Tereza. *Velkommen til Danmark!* [online]. Blog Knihovna, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 13. 11. 2018 (1. část), 20. 11. 2018 (2. část), 28. 11. 2018 (závěrečná část) [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/2018/11/velkommen-til-danmark-1-cast/> (1. část), <https://www.ff.cuni.cz/2018/11/velkommen-til-danmark-2-cast/> (2. část) a <https://www.ff.cuni.cz/2018/11/velkommen-til-danmark-zaverecna-cast/> (závěrečná část).

Události

Studijní cesta SDRUK 2019 Nizozemsko

Na konci dubna (23.–27. 4. 2019) jsme měli možnost podniknout studijní cestu SDRUK do země tulipánů, sýrů, větrných mlýnů a vodních kanálů – do Nizozemska. Z Čech jsme vyrazili v nočních hodinách, abychom se již druhý den dopoledne přesvědčili, že je také zemí krásných moderních knihoven. Navazujeme tak na tipy z květnového *Čtenáře* (rubrika Stáže v zahraničí – Nizozemsko, s. 174–176).

Naše první kroky zaměřily do **Městské knihovny Eemland v Amersfoortu**, velké veřejné knihovny, postavené v roce 2014, která je řazena mezi nejhezčí knihovny země tulipánů. Sídlí v moderních prostorách, jež sdílí s několika dalšími kulturními zařízeními (např. archiv, galerie, umělecké školy). Umístěna je hned vedle středověkého centra města. Záměrem bylo, aby se knihovna stala jakýmsi kulturním prodloužením centra, a to se zdařilo. Knihovnu denně využívá široká veřejnost, polovina uživatelů jsou dětští čtenáři. Interiér je prostorný a vzdušný, poskytuje přátelské prostředí a tisíce studijních míst. Knihovna nabízí kromě běžných služeb také kulturní a vzdělávací akce pro veřejnost. Mezi oblíbenými jsou mj. besedy s místními autory, kteří zde prezentují vlastní knihy.

Ve čtvrtek (25. 4.) jsme navštívili hned tři knihovny, jako první **Univerzitní knihovnu v Utrechtu**. Její prostory byly původně součástí královského paláce, postaveného před více než 200 lety. Dnes, kdy se palác využívá jako knihovna, nabízí přes 700 studijních míst, 800 000 svazků dokumentů a velký počet elektronických dokumentů a odborných databází. Knihovna současně dokazuje, jak dobře může fungovat blízká spolupráce knihovníků a studentů. Ve funkci edukačního a informačního pracoviště vedle běžných služeb nabízí i další aktivity, některé z nich jsou studentské projekty (např. jednou za dva až tři měsíce podpora a pomoc se psaním životopisů spolu s fotografováním do životopisů).

Společná fotografie účastníků

Foto: K. Sobotíková

Jelikož zaměstnanci knihovny mají klasickou pracovní dobu, studenti mohou využít možnosti hojně vyhledávané a dobře placené brigády, při níž zajišťují večerní a noční provoz knihovny a sami z času stráveného na pracovišti těží pro vlastní studium.

Městská knihovna v Rotterdamu je jednou z největších knihoven v Nizozemsku a největší v Rotterdamu. Má sedm pater, kino, vlastní divadlo, obřadní síň, galerii a další výstavní prostory (v době naší návštěvy tam probíhala multimediální výstava o projektu Erasmus). Nabízí spoustu vzdělávacích a kulturních aktivit a akcí pro veřejnost, mj. jazykové kurzy pro cizince. Současně provozuje devatenáct poboček po městě (což není konečné číslo). Veškeré své služby knihovna nabízí široké veřejnosti, plní funkci společenského a kulturního centra, je místem setkávání a je skutečně hojně navštěvována (tisíce uživatelů denně). Je hlučná, žije. V současné době při nově zavedených službách knihovna využívá nová média, jako jsou 3D tiskárny, laserové řezačky a stroje na potisk textilu, přičemž probíhají dvakrát týdně tříhodinové dílničky, kde si mohou uživatelé sami naprogramovat a s pomocí těchto

Městská knihovna v Rotterdamu (nahore) a Městská knihovna Eemland v Amersfoort

Univerzitní knihovna Technické univerzity v Delftu

V pátek jsme po krátké prohlídce skanzenu ve Zaanse Schans, restaurované historické vesnice severozápadně od Amsterdamu, navštívili **Městskou knihovnu School7 v Den Helderu**. Knihovnu, z jejíž kavárny je krásný výhled na denhelderský přístav, postavili na místě bývalé školy. Při výstavbě původní budovu školy nezbourali, ale ponechali ji a obestavěli. Vznikl tak velmi zajímavý prostor, kdy střed knihovny tvoří bývalá budova školy (včetně střechy se střešní krytinou), spojená s dostavbou různými můstky. Kvůli statickému řešení je fond volného výběru umístěn v přistavených částech, současně je zde dostatek studijních míst. V prostorách bývalé školy se nachází zázemí knihovny, společenský sál, kavárna, sociální zařízení. Co nás zaujalo a vykouzilo úsměv, byly přívětivé malé studovničky, vybudované na místech bývalých školních záchodků. Knihovna je společenským centrem města; vedle běžných služeb pořádá vzdělávací, kulturní a společenské akce pro širokou veřejnost a spoustu aktivit pro děti a mládež. Mezinárodní federací IFLA byla Městská knihovna v Den Helderu vyhlášena nejlepší veřejnou knihovnou na světě roku 2018.

Knihovna **Rijksmuseum Research Library v Amsterdamu** byla z důvodu oslavy narozenin krále Viléma Alexandra Nizozemského předčasně uzavřena ještě před naším příjezdem na místo, plánovanou návštěvu jsme proto museli zrušit a namísto toho jsme absolvovali krátkou prohlídku korunovačního města.

Z vydařených návštěv po holandských knihovnách jsme se vrátili se spoustou zážitků, nových inspirací a poznatků. Zároveň můžeme říci, že rozdíl mezi českými a holandskými knihovnami není velký, a už vůbec ne propastný, všude nastal čas změn, nových technologií a stále je co zlepšovat.

JANA BEDNÁŘOVÁ | bednarova@svkul.cz

médií vytvořit vlastní výrobek. Do budoucna knihovna plánuje kurzy šití a programování robotů. V posledním patře budovy, tichém a odhlučněném prostoru, se nachází studovna se zhruba tisícem míst.

Architektonicky zajímavá budova **Univerzitní knihovny Technické univerzity v Delftu** byla postavena asi před 20 lety dle plánů tamějších architektů. Nabízí přívětivý a vizuálně neotřelý prostor pro více než 800 000 svazků dokumentů a na tisíce studijních míst, čemuž odpovídají i denní statistiky návštěvnosti knihovny. Pro studenty se pravidelně pořádají zábavně-kulturní a vzdělávací akce. Knihovnu financuje vláda – a všichni studenti, kteří studují v Holandsku, mohou jejich služeb využít zdarma. V současné době eviduje zhruba 25 000 studentů, z toho asi 25 % zahraničních. Společná odhlučněná studovna nabízí kolem tisíce studijních míst s počítači, donést lze samozřejmě i vlastní zařízení. Další studijní místa jsou situována do otevřených prostor budovy, k dispozici jsou také menší tiché studovny, včetně školících a prezentačních místností (některé s možností rezervace). I tak je počet studijních míst nedostačující a stále se hledají nové prostory – i v okolí, v prostředí univerzity. Pro projekty studentů a profesorů se využívá vývojová laboratoř s nahrávacím studiem. Knihovna má vlastní archivní fond – na 13 000 svazků vydaných před rokem 1900 (nejstarší z 15. století).

Půjčit, nebo nepůjčit?

Jak už je uvedeno v jakémsi úvodu k tematice čtenářských klubů v březnovém čísle *Čtenáře* (Školní čtenářské kluby pro radost ze čtení, s. 83–86), vzájemné doporučení knížek mezi dětmi a půjčování knížek domů je nezbytným předpokladem úspěšně fungujícího čtenářského klubu. Tzv. „vrstevnické doporučení“ je velice efektivním nástrojem motivování dětí k vlastní četbě (v uvedeném výzkumu ve věkové kategorii dětí 9–14 let jde o druhý nejoblíbenější způsob výběru knihy ke čtení). Doporučení kamaráda silně funguje i u dětí pocházejících z nečtenářského prostředí, jak můžeme pozorovat ve čtenářských klubech, které Nová škola, o. p. s., metodicky podporuje.

I. Rozhovor o přečtených knihách (domácí četbě)

Děti se však musí ke vzájemnému doporučení vést. Ani u těch druhostupňových nelze očekávat atraktivní promluvy o přečtených knihách bez cíleného „tréninku“. Některé z jeho možných forem prozkoumali ve školním čtenářském klubu v příhraničním Meziměstí. Ve vedení klubu spolupracuje paní učitelka **Monika Slavíková** se svým manželem **Martinem Slavíkem**, knihovníkem Městské knihovny Meziměstí.

Na samém počátku jsme se setkali s tím, že děti, pokud měly vyprávět o přečtené knize, buď zdouhavě přepravěly obsah knihy, nebo stroze řekly, že se jim kniha líbila, protože byla hezká. Chtěli jsme se tomuto vyhnout, neboť obsáhle popisovaný děj knihy spíše každého od čtení odradil a druhá odpověď zase nikoho k přečtení knihy nenalákala.

Nicméně je to velká sláva (zvláště v dnešní době), když někdo přečte knihu. Myslíme si, že takový jedinec by si v našem klubu měl „užít svoji chvíli slávy“, protože něco dokázal. Rozhodli jsme se ho tedy zahrnout „palbou otázek“, na jejichž základě jsme si udělali obraz o přečtené knize.

Děti se z počátku neuměly ptát, objevovaly se pouze otázky typu *Jak se ti kniha líbila?* nebo

O čem byla? Připravili jsme si proto otázky do obálky s názvem „Přečtená kniha“ a umístili je na viditelném místě v našem klubu.² Otázky jsme napsali na proužky papíru, na každý proužek jednu. Aby nikdo nezahálel, každý si vylosoval jednu otázku, kterou položil kamarádovi, jenž přečetl knihu. Opakovali jsme několikrát, postupně jsme přidávali nové zajímavé otázky, které vymýšlely samy děti. Často jsme také zařazovali místo otázek čtenářské kostky³, které jsou vlastně na podobném principu, nicméně děti rády střídají činnost. Brzy jsme zjistili, že obálku nemusíme vůbec otevírat, neboť si otázky všichni pamatují a vybírají si skutečně ty, které je zajímají, a s přehledem je pokládají. Dokonce se někteří snaží vymýšlet otázky zajímavější.

Často nikdo nepřečetl žádnou knihu. V tom případě jsme zmíněné otázky mírně upravili a použili je k rozhovoru o četbě z našich knih. Každý si připravil jednu otázku pro nějakého kamaráda a položil mu ji, a ten se zase ptal dalšího, a tak měl každý možnost sdělit nám nějakou novou informaci o své knize. Považujeme za důležité nejen otázky dávat, ale i naslouchat odpovědím.

Jindy jsme zase vybrali pouze jednu společnou otázku, kterou jsme položili na začátku rozhovoru o domácí četbě, a děti měly vytvořit

¹ Šířeji viz např. výzkum: „České děti a mládež jako čtenáři“, Národní knihovna ČR, Nielsen Admosphere, a. s., 2017.

² Použili jsme otázky, které jsme našli v různých inspirativních materiálech na www.ctenarskekluby.cz a postupně přidávali další.

³ <https://122017.myshoptet.com/ctenarske-pomucky/ctenarske-kostky/>

dvojice, vzájemně si sdělí odpovědi a potom ve společném sdílení říci, co jim odpověděl jejich kamarád. Toto je náročné ještě v tom, že spousta dětí najednou začala cítit zodpovědnost za to, aby opravdu nezapomněly říci vše, co se dozvěděly. Někdy jsme dětem ponechali možnost vybrat si kamaráda podle své chuti, jindy jsme je požádali, aby se domluvili s kamarádem, s kterým si dnes ještě ve dvojicích nepovídali. Nemusím připomínat, že jsme se s Martinem všeho účastnili také.

Seznam možných otázek k četbě:

- Splnila kniha tvé očekávání?
- Komu by se kniha mohla líbit?
- Jak ses cítil/a, když jsi knihu dočetl/a?
- Je v knize nějaká nezapomenutelná scéna?
- Změnil/a jsi po přečtení knihy názor na nějaký problém?
- Které problémy řešil (řeší) hrdina příběhu? Co bys mu poradil/a? Vyřešily se jeho problémy? Jak?
- Vtáhla tě kniha do děje hned, nebo to bylo pozvolné?
- Co si myslíš o obalu knihy a grafickém zpracování?
- Proč sis ke čtení vybral/a tuto knihu?
- Souvisí příběh nějak s tvým životem?
- Co máš společného s hrdinou příběhu? V čem se naopak lišíte?
- Měnily se tvé pocity během čtení této knihy?
- Doporučil/a bys knihu někomu dalšímu?
- Ke které postavě sis vytvořil/a nejsilnější vztah? Proč?
- Kdo se ti nelíbil? Proč?
- Kterou myšlenku, událost by sis uložil/a do truhly pokladem?
- Kdyby ses mohl/a potkat s postavou z knihy, která by to byla? Proč? Na co by ses jí zeptal/a?
- Vyber událost (myšlenku) v knize, kterou považuješ za dobrou, a jinou, která je podle tebe špatná.
- Vyber postavu příběhu a tři důvody, proč je ti postava sympatická.
- Kdyby ses stal/a součástí příběhu, co bys změnil/a?
- Najdi pět klíčových slov, které charakterizují knihu.
- Vyber si jednu postavu z knihy. Co bys jí daroval/a? Proč?

- O čem přemýšlí postava knihy? Jaké si může klást otázky?
- Kterou postavu bys pokáral/a za nevhodné chování? Proč?
- Prošel hrdina příběhu nějakým vývojem? Došel k nějakému poznání?
- Co bys vzkázal/a autorovi knihy?
- Bylo v knize něco, co tě rozčilovalo?
- Zasmál/a ses něčemu?
- Vytvoř pětilístek (*pozn. red.:* metoda pro rozvoj kritického myšlení) na přečtenou knihu.

Další důležitý pilíř klubové práce pojmenováváme „odcházím domů s knihou“. V momentě, kdy čtenářský klub pracuje ve škole, je třeba motivovat děti k tomu, aby se učily knihy si půjčovat, náležitě s nimi nakládat (tedy je i vracet), najít si doma čas na čtení. Schází-li se klub ve veřejné knihovně, pravděpodobně se již podařilo překonat vzdálenost ležící mezi běžným životem dítěte a budovou knihovny. Ne vždy musí jít o vzdálenost geografickou, ale spíše mentální. Když už dítě do knihovny dorazí, pravděpodobně si bude ochotné vybrat *nějakou* knihu. Pro podporu jeho osobního čtenářství je klíčové, aby si vybralo knížku, která mu sedne, do které se skutečně zakousne (máme-li tu lehce parafrázovat Kláru Smolíkovou). U slabších čtenářů nebo dětí pocházejících z asijských zemí je často nezbytné vysvětlit postupně dětem, že není třeba si hned půjčovat knihy silné, zjevně náročné. Spíše naopak...

II. Půjčování knih pro dospělé dětem

Ve čtenářském klubu i v běžné knihovnické praxi velmi záhy narazíme na „problém“ půjčování knih pro dospělé dětem. O svůj názor k této věci se s vámi podělí paní **Hana Hogenová**, knihovnice dětského oddělení v Městské knihovně Litvínov a manažerka školního čtenářského klubu v tamější Základní škole Ruská.

Téma půjčování knih pro dospělé dětem vnímám jako velmi aktuální a palčivé, proto cítím potřebu sdílet zde svůj osobní názor. Mé zamýšlení patří primárně pracovníkům knihoven, ale ve výsledku se týká nás všech, kteří chceme u dětí rozvíjet kladný vztah ke knihám. Hned v úvodu položím pár otázek. Zkuste si na ně schválně upřímně odpovědět:

- Měli bychom jako knihovníci půjčovat dětem knihy, které jsou pro dospělé, resp. měli bychom jako ti, kteří pracují s dětmi, podporovat zájem dětí o knihy pro dospělé?
- Proč si děti chtějí knihy pro dospělé půjčovat?
- A je vůbec jasná hranice mezi knihami určenými pro děti a knihami pro dospělé? Během své knihovnické praxe jsem se setkala spíše s odmítavým postojem k půjčování knih pro dospělé dětem. Mezi důvody, které kolegové uváděli, se vyskytovaly zejména tyto:
 - Děti platí nižší registrační poplatek, tak by měly mít přístup k menšímu množství knih.
 - Knihy v dospělém oddělení jsou pro čtenáře 15+ a my se obáváme, že si přijdou stěžovat rodiče.
 - Děti si ty knihy nechtějí stejně půjčovat pro sebe, ale půjčují je pro své rodiče, kteří se tak nemusejí registrovat, a knihovna tak přichází o potenciální čtenáře a příjmy z nich plynoucí.

Abychom lépe pochopili, které knihy se dostávají do dětského oddělení a které naopak do oddělení pro dospělé, musíme vycházet z toho, že o přidělování jednotlivých knih do konkrétních oddělení se v knihovnách starají katalogizátoři. Většinou nemají knihu sami přečtenou, a tak postupují spíše intuitivně. Největší váhu má kritérium věku hlavního hrdiny, pokud je tedy hlavnímu hrdinovi více než 15 let, je kniha zařazena do oddělení pro dospělé. A právě v tomto přístupu je zakopaný pes. Copak vždycky toužíme číst knihy jenom se stejně starým hrdinou, jako jsme my sami? Naopak. Já například v současné době více inklinuji k dětským knížkám, protože se ze mne stala matka, a svět dětských hrdinů je pro mne najednou přitažlivější. A děti jsou naopak zvědavé na to, co je čeká na střední škole, chtějí si číst o tom, jak starší knižní hrdinové navazují vztahy, jaké mají problémy, co obecně řeší.

Z čeho pramení strach dospělých?

Popravdě, sama si nedokážu uspokojivě odpovědět. Osobně jsem měla velké štěstí, že mě nikdo ve výběru knih neomezoval, proto jsem do své role knihovnice dětského oddělení nastupovala s tím, že každý (i dítě) má právo vybrat si knihu podle svého čtenářského vkusu. Po krátké době jsem ale zažila velké rozčarování, protože jsem

se setkala s opačným převažujícím postojem ke svobodě volného výběru knihy. Bojí se snad dospělí, že bude dítě vystaveno nějakému riziku, pokud bude číst knihy, které cílí primárně na staršího čtenáře? Je hlavním důvodem, že se v těchto knihách může objevit hrubší mluva, násilí, sex nebo drogová tematika? Jsme ale při hodnocení vhodnosti knih pro určité věkové kategorie skutečně objektivní, nebo náš úsudek ovlivňuje podobný přístup k hodnocení filmů? A je vůbec možné srovnávat to, co je zobrazeno ve filmu, s tím, co je napsáno v knize? Podle mého názoru nemusí být dítě při sledování filmu aktivní. Stačí, když pasivně sleduje, co se před ním odehrává, nemusí vůbec zapojovat svoji fantazii, všechno je mu naservírováno. Kdežto když čte dítě, ale i dospělý knihu, tak ho to stojí mnohem více úsilí a času. Na psané slovo se musíme mnohem více soustředit, aby nám neunikaly souvislosti, každý detail může být důležitý.

Čtení knihy, obzvláště té náročnější, nemůže být pro čtenářsky nevyzrálého jedince ničím obohacující. Spíše ho taková kniha od čtení odradí. U filmů je to ale jinak, pasivně a bez pochopení lze sledovat mnohé, proto nestavme knihy na stejnou úroveň s filmy. I šestileté dítě je schopné sledovat film pro dospělé, ale v žádném případě nepřečte knihu pro dospělé. Jestliže dítě projevuje zájem o knihu pro dospělé, tak klidně zbystřeme pozornost, ale ne proto, abychom ho od takové knihy vzápětí mohli odradit, ale proto, že můžeme pozorovat, jak se dítě čtenářsky vyvíjí a dospívá.

V přidělování knih do jednotlivých oddělení panuje takový zmatek a nepochopení, že není možné mluvit o ochraně dětského čtenáře. Navíc se jednotlivé knihovny neshodují v tom, kam knihu zařadit. V jedné knihovně si dětský čtenář může bez problémů půjčit např. *Sirotčinec slečny Peregrinové pro podivné děti* a v jiné mu tuto knihu odmítnou půjčit, protože je v oddělení pro dospělé. Problém spatřuji také v tom, že je mnoho současných knih pro mládež zfilmovaných. Ve filmech jsou často hrdinové vykreslováni vyspěleji než v knižní předloze, což pak může ovlivnit úsudek člověka v katalogizaci. To lze doložit např. dystopickou trilogií *Divergence*, upířskou sagou *Stmívání* nebo rozsáhlou knižní sérií *Gossip girl*.

Po sexuální stránce se jedná o naprosto nevinné knihy, v nichž hlavní hrdinové působí dokonce zdrženlivěji, než by se od nich dalo čekat. Naopak v knihách téměř „klasických“ dívčích románů od L. Lanczové není o sexuální scéně nouze. A posledním faktorem, který mě napadá a může zasáhnout do zmatečnosti v zařazování knih, je vnímání některých autorů jako výhradně autorů pro dospělé. Pro ilustraci lze uvést knihu *Dračí oči* od S. Kinga, hororovou pohádku, kterou napsal původně pro svoji dceru. Tato kniha je až na výjimky řazena do oddělení pro dospělé.

Zkusme se na celou problematiku podívat očima dětského čtenáře. Třeba budeme překvapeni, o co všechno díky striktnímu lpění na pravidlu, že co je v dospělém oddělení, není pro děti, přicházíme my jako knihovníci. Co vlastně dětem nevědomky sdělujeme, když je odrazujeme od knih „pro dospělé“?

- Sám ještě nedokážeš posoudit, které knihy jsou pro tebe vhodné.
- Nejsi dost vyspělý čtenář, abys pochopil, o čem kniha je.
- Nevěřím ti, že si tuto knihu chceš opravdu přečíst ty.
- Nezáleží mi na tom, co chceš číst.

Tímto a priori odmítavým postojem se sami připravujeme o možnost poznat děti po čtenářské stránce a klesáme v jejich očích. Stáváme se pouze dalším dospělým, který dítě nechápe. Přitom stačí, abychom věnovali chvilku svého času, zapředli s dítětem rozhovor a vnímali, co nám říká. Děti nám samy sdělí, proč si chtějí konkrétní knihu přečíst. Navíc se můžeme dozvědět, jak dítě vůbec knihy dohledává, podle čeho si je vybírá, kdo mu je doporučuje. A také třeba zjistíme, že máme úplně zkeslenou představu o tom, co chtějí dnešní děti číst. Na knihovnické práci mě velmi baví a obohacuje, že si s dětmi mohu otevřeně povídat o knihách. A díky čtenářskému klubu mám možnost povídat si o vlastní četbě dětí ještě mnohem více, proto můžu s klidným srdcem říct, že děti velmi citlivě vnímají, když od dospělých slyší, že si vybraly pro ně nevhodnou knihu. Nechme to na nich, ať se samy do knihy začnou a pak zhodnotí, zda je kniha pro ně. Potom si s nimi o knize povíme – a třeba nebudeme věřit vlastním uším. Ale

pozor, to, že my knihu vnímáme nějak, neznamená, že když ji dítě vnímá odlišně, je to špatně!

Ani my nevnímáme knihu pokaždé stejně. Stačí, když si v různých životních fázích vezmeme do ruky stejnou knihu, a také v ní pokaždé objevíme něco nového, něco, co právě rezonuje s naším životem. I dítě si v knize najde to své, třebaže ovlivněné jeho pohledem na svět a jeho životními zkušenostmi. Tak jako v reálném životě vnímáme, co se děje kolem nás, i děti to vnímají a utvářejí si vlastní názor. Nepodceňujme je, spíše se od nich učme. Nesloužíme primárně knihám ani institucím, které nás zaměstnávají, měli bychom tady být pro děti. Úzkoprsé lpění na pravidle, že co je v dospělém oddělení, není pro děti, neposlouží ve výsledku ani nám, ani jim, ani knihovně.

Litvínovská knihovna se rok co rok potýká s úbytkem dětských čtenářů. Můžeme poukazovat prstem a hledat vinu ve snižujícím se počtu obyvatel Litvínova nebo v nízké vzdělanostní úrovni jeho obyvatel, ale nesmíme přitom zapomínat na to, že děti může odrazovat od návštěvy knihovny také přístup zaměstnanců. Mnohdy jsem totiž ve čtenářském klubu od dětí slyšela, že přestaly navštěvovat školní knihovnu, protože jim tamní knihovnice říkala, že určité knihy nejsou pro ně. V době, kdy děti láká čtení příběhů např. z online platformy Wattpad nebo čtení e-knih, budme rádi, že si vůbec najdou cestu do knihovny a že si chtějí vypůjčit papírovou knihu. Ukažme jim, že jsme vnímaví k jejich potřebám, a neupademe do absurdního oddělování kategorií „kniha pro děti“ a „kniha pro dospělé“.

Možná někdo z nás bude potřebovat hodně odvahy, aby vystoupil z komfortní zóny a přestal se ohlížet na zažité pravidlo o nepůjčování knih pro dospělé dětem, ale věřím, že když uděláme k dětem pár vstřícných krůčků, mnohonásobně se nám to vrátí. Už jen to, že se k nám budou s důvěrou vracet, je k nezaplacení. Naším cílem je přece, aby se z dětských čtenářů stali plynule čtenáři dospělého oddělení. A že se to stane u někoho o rok, dva nebo tři dříve? Každý jsme čtenářský originál, který dospívá svým vlastním tempem.

Na závěr položím shakespearovskou otázku: *Půjčit, nebo nepůjčit? Za mě rozhodně půjčit.*

EVA BĚLINOVÁ

| eva.belinova@novaskolaops.cz

Knižní kluby v Británii

Knižní kluby organizují ve Velké Británii zpravidla knihovníci, učitelé, vzdělávací kroužky a organizace a dobrovolníci. Některé se specializují jen na určitý druh čtenářů. Příspěvek představuje praxi některých nejznámějších klubů na Britských ostrovech.

Moje první knihovna, kterou jsem řídila na začátku šedesátých let, byla pobočka na nově postaveném sídlišti v poměrně neklidné části Londýna. Děti se tam bavily tím, že v noci strhávaly písmena z nápisu knihovny.

Podánilo se mi navázat přátelský styk s menšími dětmi, z nichž některé původně v knihovně nacházely útočiště před deštěm. Jejich počet vzrůstal a z dětského oddělení se stala skoro klubovní místnost. Některé děti si prohlížely knihy a četly, jiné kreslily vypůjčenými tužkami anebo si povídaly s knihovnicí. Jejich matky se zatím v hlavní místnosti dávaly se mnou do řeči o knihách z „červené knihovny“ a případně o svém životě. Mnoho jsem se tehdy naučila a pochopila sociální pozadí četby. Moje pobočka spontánně poskytovala dětem i jejich rodičům to, co se dnes hledá v organizovaných knižních klubech.

Dnes organizace jako The Reading Club (www.thereadingclub.co.uk) a některé velké veřejné knihovny (například z Oxfordshire nebo Surrey) poskytují rady, jak zakládat knižní kluby.

Organizace Reading Agency (<https://readingagency.org.uk/>) shrnuje na své stránce svou činnost s dětmi i dospělými. Podporuje také digitální přístup v souvislosti s knižními kluby. Závislost společnosti na internetu stále stoupá a online kontakt může zvýšit zájem o četbu. Lidé, pro které z různých důvodů není snadné se stát členy klubu, uvítají možnost digitální náhražky. O tomto řešení mám ale malou pochybnost – schází tam osobní kontakt, který někteří uživatelé potřebují. Knižní kluby jsou důležité pro lidi, kteří jsou osamělí buď k stáru, nebo v nemoci,

a pro jejich pečovatele. Reading Agency má pro ně program.

Od roku 2001 se jedny z dětských knižních klubů nazývají Chatterbox. Odhaduje se, že se jejich činnosti účastní až 9000 dětí.

V londýnském předměstí Haringey slouží knižní kluby k vylepšení angličtiny u lidí, jejichž mateřským jazykem angličtina není. V univerzitním městě Exeteru zase existuje knižní klub, ve kterém se setkávají univerzitní studenti s bezdomovci. Organizace National Literacy Trust (<https://literacytrust.org.uk/>) má program *Books Unlocked* pro vězeňské knižní kluby.

Vedle knižních klubů organizovaných profesionály existují také kluby, které jsou součástí společenského života. Jedna sousedka mne pozvala domů na odpolední setkání žen o četbě. Dříve by předmětem takových setkání asi bylo vyšívání nebo jiné podobné práce. Dnes je to soukromý knižní klub. Do soukromého sdílení četby spadá také rodinné čtení na dobrou noc.

Na rozdíl od zvyků v 19. století se však dnes sotva předpokládá, že předčítání na noc je pro celou rodinu – i pro dospělé, i když jedním z mých starých a nezapomenutelných zážitků je rodinné večerní čtení knihy *Bylo nás pět* během našich prázdnin na tábořišti u moře.

Organizace Booktrust (www.booktrust.org.uk) se mimo jiné věnuje otázce „bedtime story“. Účelem předčítání na noc není pouze usnutí dítěte, ale také předávání kulturních hodnot z generace na generaci.

SYLVA ŠIMSOVÁ

| simssova@simssova.demon.co.uk

Zpráva o stavu knihoven v Čechách

Pro zajímavost a jako historický dokument přetiskujeme podstatné části příspěvku Zdeny Blechové a Víta Richtera, který byl pod výše uvedeným názvem publikován na stránkách magazínu *Těčka* v září 1989 a který jsme již avizovali v červnovém *Čtenáři*. Zasvěcení pamětníci a odborníci mohou posoudit, nakolik se tento alarmující stav od té doby změnil. Text vznikl z podnětu pracovníků tehdejší Státní vědecké knihovny v Kladně, když redakce *Těčka* vyzvala čtenáře, aby se zapojili do námětové spolupráce.

Text uvozuje citát J. A. Komenského *Nestačí však jen vážit si knih více než zlata a chovat je jako poklady (neboť k čemu je ukrytý poklad?)*. Kromě úcty je třeba knihy číst, aby poklady minulosti v nich zakopané byly vykopány, aby se dostaly na denní světlo a užívalo se jich.

Moudrá slova vzdělaného a světem uznávaného muže, kterým se právem pyšníme. Můžeme se však také pyšnit naplněním tohoto jeho odkazu? Pravidelný návštěvník některé z našich ústředních knihoven o tom jistě zapochyboval. Také právem. Jestliže měl navíc možnost navštívit podobnou instituci ve vyspělých zemích a použít jejích služeb, začne v něm ještě více hlodat červ pochybnosti, zda je s našimi knihovnamy všechno v pořádku.

O knihovnách, zejména těch velkých, se často obrazně říká, že jsou pamětí svého národa. Toto vznosné epiteton kupodivu velmi přesně vyjadřuje podstatu činnosti knihoven – uchovat a v tom nejširším smyslu slova šířit poznání, které je uloženo v knihách, časopisech a dalších dokumentech.

Knihovny a jiné druhy informačních institucí provázejí lidstvo od samého vzniku písma jako rozhodujícího mezníku mezi dobou předhistorickou a historickou. Hliněná destička, pergamen či papír jsou paměťová média, na kterých lidstvo po staletí ukládá výsledky svého klikatého pohybu dějinami po cestě poznání sebe samého

i celého vesmíru. Rok co rok knihovny systematicky vstřebávají velehory nových informací v podobě knih, časopisů, výzkumných zpráv či věstníků. Především jejich prostřednictvím lze udržet kontinuitu kultury a civilizace.

Knihovny patří do kategorie základních, a v řadě menších míst i jediných, kulturních zařízení. Jejich existence je tak samozřejmá, že na ně někdy úplně zapomínáme. Mají daleko k lesku televizních a filmových studií či divadelních jevišť, nekonají se v nich vernisáže světového významu, nejsou ani předmětem věčných sporů uměnovědných kritiků, ale na rozdíl od některých malých i velkých kulturních paláců si nemohou stěžovat na nezáměr svých zákazníků, jimž většina slouží téměř každý den.

Knihovny ovšem nelze spojovat jen s kulturou. Každá, i ta nejmenší, je vstupní branou do rozsáhlého informačního systému, který umožňuje získat literaturu i informace z ostatních knihoven na území státu, ale třeba také z Paříže, Tokia, Moskvy či Havany. Z tohoto hlediska jsou trvalou součástí naší vědy, vzdělávacího systému i kulturně výchovné práce.

Prudký rozvoj vědy a techniky ve druhé polovině našeho století umožnil uvolnit obrovskou tvůrčí energii lidstva. S explozí nových poznatků kráčí ruku v ruce trvalý hlad po informacích. Ty jsou stále častěji označovány, vedle energie, nerostných zdrojů a potravin, za klíčovou složku rozvoje lidské společnosti. Rozdělení informač-

ních zdrojů mezi jednotlivé státy a jejich dostupnost v mnoha ohledech ovlivňuje dynamiku vědeckého, hospodářského, sociálního a kulturního rozvoje společnosti. Nejvíce nových poznatků pochází z oblasti vědy a výzkumu, pro kterou informace současně představují výchozí podmínku dalšího rozvoje.

JAK (NE)STAVÍME KNIHOVNY

... Nelze tvrdit, že knihovny nestavíme vůbec, ale zpravidla se jedná o malé objekty, a především dílčí rekonstrukce. Průzkumy dokládají, že celá polovina českých knihoven je umístěna v objektech postavených před rokem 1900. Stavební stav státních vědeckých knihoven byl již v roce 1981 hodnocen z 37 % jako špatný a zchátralý. To odpovídá i rozboru investičních nákladů věnovaných na rozvoj knihoven, kde se knihovnictví dlouhodobě ocitá na nejzastří periferii investiční činnosti v kultuře. Při střízlivém pohledu lze navíc odhadovat, že ani do konce našeho století nelze v tomto směru očekávat nějaké knihovnické žně...

Do každé z ústředních knihoven přibývá s železnou pravidelností ročně 25 000 až 100 000 svazků. Kam s nimi? Otázka, která nedává knihovníkům spát. Nedostatek skladovacích prostorů nabývá v některých knihovnách přímo hrozivého rozměru. Jen málokdy se podaří získat finanční prostředky a kapacity na výstavbu účelového depozitáře. K těm ne právě šťastným patří například Státní vědecká knihovna v Hradci Králové nebo v Ostravě, která do depozit musela trvale vystěhovat dvě třetiny svého fondu. Od letošního června dokonce probíhá dvanáctiměsíční generální rekonstrukce ústředního topení a kanalizace v ostravské hlavní budově, takže v depozitech skončí všechny fondy. Ve Státních vědeckých knihovnách v Českých Budějovicích a Ústí nad Labem se bortí stropy a ruší studovny.

V tragické situaci se nacházejí ústřední knihovny České socialistické republiky — Státní knihovny ČSR (bývalá Národní a Univerzitní knihovna). Klementinum, v němž sídlí, sice představuje po Pražském hradě druhý největší areál historických budov v Praze, ale dávno z něho vyrůstly. Velkorysá přestavba Klementina pro potřeby knihovny z 20. a 30. let našeho století počítala s maximální kapacitou jednoho miliónu

svazků. Dnes ale Státní knihovna ČSR spolu se svou sousedkou, Státní technickou knihovnou, disponuje více než sedmi milióny svazků. Klementinum je od sklepa po střechnu napěchováno knihami, které přetékají z regálů, zaplňují v hromadách uličky, skládají se do beden nebo putují k uložení do některého z mnoha depozitářů. Na hromadách a v bednách končí jak přírůstky literatury obsahující nejnovější poznatky, tak unikátní historické fondy.

ZTRÁTA PAMĚTI

Ukládání knih na hromady a značná zchátralost budov některých knihoven vede k porušování základních bezpečnostních předpisů. V roce 1988 byl kulturní svět otřesen zprávou o obrovském požáru jedné z největších světových knihoven – Knihovny akademie věd v Leningradu. V průběhu 19 hodin byly vážně poškozeny nebo zcela zničeny čtyři milióny svazků unikátních fondů. Událost sovětský tisk označil jako Černo-bíl ruské kultury. A příčina požáru? Technicky zanedbaná budova, porušování bezpečnostních předpisů. Srovnání se situací našich knihoven je více než alarmující – pouze 6 % veřejných knihoven v ČSR má automatickou protipožární signalizaci. Schází také ve Státní knihovně ČSR...

Všechny knihovny hledají provizoria v objektech různého druhu – od starých kostelů a zámků až po sklepy a opuštěné školy. Mnozí zřizovatelé knihoven (Ministerstvo kultury ČSR, národní výbory a další) trpí totiž fixní ideou, že ke staré knize patří nejlépe starý klášter či hrad. Je tomu právě naopak. Klimatické podmínky v těchto objektech mnohdy způsobují, že uložený knihovní fond napadají plísně či jiní škůdci, takže je odsouzen k postupnému zničení. Vlhko, špína, červotoči či hladavci opravdu nepatří k přátelům knih.

Papír, na který se tisknou knihy a časopisy, zvláště naše, neoplývá zvláštní kvalitou a stejně jako jiné látky organického původu podléhá postupně a nezadržitelně zkáze. Připomeňme znovu, že jednou z hlavních společenských funkcí ústředních knihoven je uchování knihovnických fondů pro nejbližší i vzdálené generace. Některé dokumenty v našich knihovnách vznikly před více než 2000 lety; naši předkové do knihovnických fondů po staletí ukládali výsledky svého poznání. Vršíme-li dnes toto bohatství do nepřístupných pyramid nebo je necháváme plesnivět, co

a v jakém stavu předáme těm, kteří přijdou po nás? Jaké „dědictví“ jim odkážeme? Není pochyb o tom, že budoucnost naší minulosti skrytá v knihách je vážně ohrožena.

VĚDA BEZ INFORMACÍ

Nové knihovny, stavěné zejména ve druhé polovině našeho století, rostou v zahraničí jako houby po dešti. Není to patrné pouze v kapitalistických státech, ale také například v Jugoslávii, v Maďarsku nebo v NDR. Mají velmi málo společného se skromnými podmínkami našich ústředních knihoven, které se nenápadně krčí v trvalých provizoriích starých klášterů, spořitelien, činžovních domů či bývalých soukromých vil v burčujícím stavu. Projekty navrhovaných přístaveb, právě tak jako generální rekonstrukce nynějších budov zůstávají stále jen na papíře. Někde (například v Ostravě) jim dokonce hrozí vystěhování z původně přidělených prostor.

Uložené knihy čtenář moc nevidí. Jsou trvale zaklety v nehostinných skladech a depozitářích. Místnosti jsou přeplněny katalogy a čtenářům zpravidla slouží jediná velkoplošná studovna, která mnoho klidu pro studium či odbornou práci neskýtá. A zkusíte-li si objednat knihu? Jen výjimečně ji dostanete hned (po zdoluhavém vypisování výpůjčního lístku), ale běda, když vás štěstí opustí! Můžete čekat několik hodin, dnů i týdnů, podle toho, zda je knihovní fond uložen v odlehčovacím skladu v blízké ulici či v depozitáři vzdáleném desítky kilometrů. Není však výjimečná odpověď, že ke knihám se momentálně nikdo nedostane, protože leží pro nedostatek skladovacích prostorů na jakési tajemné hromadě. Jen ve Státní knihovně ČSR je nejméně půl miliónu svazků takto vyřazeno z používání.

Nedůstojné ukládání knih na hromady a do beden, které se tak stávají mrtvým myšlenkovým arzenálem, s sebou přináší množství nepříznivých důsledků. Především, každou knihu či časopis musíme koupit, často za devizy. Dále je třeba věnovat finanční prostředky na její knihovnické zpracování a vazbu. Jestliže potom knihu nemůžeme použít, investovali jsme zbytečně. Nepostihnutelně vysoké ekonomické ztráty vznikají i tím, že čtenář nemá přístup k nejnovějším informacím.

Získáme-li například za devizové prostředky výzkumnou zprávu obsahující progresivní řešení

likvidace chemických odpadů a náš odborník nemá možnost tyto cenné informace použít, promrhali jsme nejen devizové prostředky, ale také oddálili řešení akutního problému. Ačkoli vzniklou ztrátu nelze jednoznačně vyčíslit, její důsledky jsou zřejmé.

Nejde však jen o škody ekonomické. Za vzdělání národa neodpovídá dnes jen škola. Jeho úroveň má přímou souvislost s kvalitou služeb poskytovaných knihovnami. Knihovny k rozvoji kultury patří neodmyslitelně po staletí. A důsledky morální? Jaký příklad svým vztahem ke knihovnám a ke knihám asi dáváme mladé generaci...? (...)

NEPŘÍJEMNÉ INFORMACE

Jaké jsou hlavní příčiny nezájmu o činnost knihoven a práci s informacemi? Poklidné vody dosavadního administrativního řízení naší ekonomiky podnikům doposud umožňovaly produkovat výrobky hodné technického muzea, výzkumným ústavům objevovat dávno objevené, za dobrého vedoucího pracovníka mít toho, kdo plní plán, bez ohledu na skutečně uspokojování společenských potřeb. Za této situace ovšem informace o stavu nejnovějšího poznání nemožno padat na úrodnou půdu. Naopak, působí spíše jako nepříjemné píchnutí, které narušuje zaběhnutý chod věcí.

Je dnes i příliš mnoho těch, kteří po absolvování příslušných vzdělávacích stupňů naší školské soustavy nepociťují potřebu znát nejnovější poznatky z oboru, v němž pracují. Pasivitu umocňuje také učebnicový přístup k získávání poznatků na vysokých školách, což je sice pohodlné jak pro studenty, tak pro pedagogy, ale nepodporuje to aktivní studium a práci s informacemi.

Najdeme i ryze subjektivní důvody. Mnozí lidé, kteří rozhodují o materiálním zajištění knihoven, informace příliš nepotřebují. Se službami knihoven se ostatně setkávají jen zřídka při shánění detektivek či učebnic pro své nepříliš aktivní potomky. Financování rozvoje knihoven a informační činnosti vůbec se z tohoto deformovaného úhlu pohledu nemůže samozřejmě jevit jinak, než jako dokonale neefektivní.

Opak je však pravdou. Prostředky věnované na získávání informací vykazují vysoký stupeň efektivnosti. Průmyslově vyspělé státy ostatně věnují otázkám informačního zajištění mimořádnou

pozornost. (...) Stále platí, že neefektivněji investované prostředky do výzkumu jsou ty, které nemusely být investovány vůbec, neboť daný problém je již někde vyřešen. (...)

ZADRŽÍME ČAS?

Při založení Univerzity Karlovy osvěcený panovník věnoval své univerzitě 162 rukopisných kodexů, což byl na tehdejší dobu dar vskutku královský. Již tehdy bylo tedy zřejmé, že škola nemůže existovat bez knih.

Bez využití nejnovějších poznatků vědy, výzkumu a progresivních technologií nelze ani zajistit další rozvoj naší společnosti. Tomu ovšem zdaleka neodpovídá skutečnost, že odborník, vědec, pedagog či student má v našich knihov-

nách k dispozici pouhou třetinu zahraničních informačních zdrojů oproti stavu z poloviny 70. let. Podíl našeho státu na světovém výzkumu je zhruba jedno procento, a právě z tohoto důvodu nabývá otázka přístupu k informačním zdrojům světové vědy a jejich využívání přímo strategického významu. Získávání nejnovějších poznatků je v každém ohledu efektivnější, než nákladné objevení objeveného.

... Starověký filozof Platón nazval paměť „velikou a nejmocnější bohyní“. Knihovny jsou pamětí svého národa. Zachováme si svou paměť, nebo se jí zřekneme pro sebe i generace příští? Jestliže ji ztratíme, ztratili jsme celý svůj duchovní svět, svou budoucnost.

ZDENA BLECHOVÁ
VÍT RICHTER

Knihovníci a ex libris

Knihovníci a ex libris Liberecký kraj

4. část

Řada knihoven má své ex libris, některé knihovny mají i jejich sbírky a dokonce mnozí knihovníci mají svá vlastní. V tomto cyklu jsme se zaměřili právě na ex libris knihovníků. Čtvrtá část je věnována Libereckému kraji.

EX LIB.
MIROSLAV
JANOVSKÝ
JAŠ

Miroslav JANOVSKÝ
(1903 Jilemnice – 1974 Praha)
knihovník, bibliofil

vlevo – autor:
Jiří Antonín Švengsbír
(1921–1983)

vpravo – autor:
Jaroslav Riedl
(1893–1945)

KVĚTA CEMPÍRKOVÁ | cempirkova@cbvk.cz

Obr.: sbírka ex libris Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích

Druhý ročník DojoConu

V Olomouci proběhl na konci března 2019 již 2. ročník tzv. DojoConu, tedy setkání programovacích klubů pro děti CoderDojo, které fungují v ČR. Některé z těchto klubů se scházejí také v knihovnách, a tak knihovny samozřejmě na akci nemohly chybět. Setkání proběhlo na Vyšší odborné škole a Střední průmyslové škole elektrotechnické v Olomouci. S organizací vydatně pomáhali pracovníci Vědecké knihovny v Olomouci. Na akci se sjelo přes 50 dětí a dobrovolníků z různých IT profesí, kteří se zajímají o vzdělávání dětí v oblasti informačních technologií. Pro děti byl připraven bohatý program ve formě workshopů a diskuzních přednášek. Akce se zúčastnil také ambasador projektu CoderDojo v České republice europoslanec Luděk Niedermayer.

Děti si mohly například vyzkoušet programy ve virtuální realitě, které do Olomouce přivezli knihovníci z Městské knihovny v Třinci. Třinecká knihovna je jednou z mála knihoven v ČR, která disponuje zařízením pro virtuální realitu a nabízí ho svým uživatelům, především pak mládeži. Další workshop byl zaměřen na práci s Micro:bity, což jsou vlastně snadno programovatelné mikropočítače, díky kterým děti mohou vytvořit jednoduchou hru, animaci či program. Kromě těchto dvou workshopů proběhla prezentace aktivit ústeckého klubu, který funguje v Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem. Jednou z aktivit ústeckého klubu byla tvorba krátkého

animovaného příběhu s pohádkovým motivem, odehrávající se právě v Ústí nad Labem a okolí. Dozvěděli jsme se, co všechno tvorba obnášela, a hotový příběh jsme nakonec mohli shlédnout. Pro menší děti byla navíc připravena série workshopů na téma e-bezpečnost v rámci projektu *E-bezpečí*. Děti se například naučily, jak si vytvořit silné heslo, jak rozpoznat falešný profil od profilu skutečného, jak se zachovat v situaci, kdy se stanou obětmi kyberšikany, jak na sociální síti nahlásit závadný obsah k blokadě apod. Veškeré znalosti a dovednosti si děti osvojovaly aktivně, samy hledaly řešení problémových situací.

O Projektu CoderDojo

Hutí CoderDojo vzniklo v roce 2011 v Irsku a díky jednoduchému konceptu a atraktivnímu obsahu se k dnešnímu dni rozšířilo na všechny světové kontinenty – na konci roku 2018 existovalo již přes 2000 klubů ve 110 zemích světa. Kluby fungují na dobrovolné bázi – vedou je tzv. šampioni, kteří zabezpečují organizaci, a mentoři, kteří mají technické schopnosti a učí děti programovat. Pro děti je vše zdarma. Kluby fungují většinou ve školách, knihovnách, ale i soukromých společnostech, které klubům poskytují prostory bezplatně. Mohou využívat organizační či materiální (výukové materiály) podporu, kterou poskytuje CoderDojo ČR prostřednictvím svého webu.¹ Kluby se mohou účastnit celosvětových setkání, která probíhají například i na půdě Evropského parlamentu.

Europoslanec L. Niedermayer vzpomínal na začátky celého projektu v ČR: *Před pár lety, když jsme si pohrávali s myšlenkou založit CoderDojo u nás, jsme si nebyli jisti, jestli síť klubů programování založená na dobrovolnictví a bez dotací či jiných financí v našich podmínkách může vzniknout. Věřil jsem tomu, ale jistý jsem si nebyl. Uplynuly jen dva roky, v České republice funguje dvanáct klubů a dnes pořádáme již druhé velké setkání komunity CoderDojo. Tentokrát s podporou mnoha skvělých organizací a firem, které se rozhodly tento projekt podpořit.*

Co vidí jako přínosy projektu? *CoderDojo alespoň trochu může pomoci s problémem nedostatku programátorů v Evropě a se zmenšením rizika zaostávání Evropy v této oblasti. Kroužek programování může děti přivést k této profesi a hlavně je připravit na budoucnost, kdy hlubší kompetence ve výpočetní technice bude garancí dobrého uplatnění na pracovním trhu.*

Nutno dodat, že jednou z organizací, která je partnerem hnutí CoderDojo, je také SKIP ČR. V současné době je v ČR 12 aktivních klubů, z toho tři fungují v knihovnách, a to konkrétně v Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem, Vědecké knihovně v Olomouci a nově v Masarykově veřejné knihovně Vsetín.

Spolupráce s CoderDojo ČR

Spolupráce SKIP ČR s CoderDojo ČR byla navázána v Evropském parlamentu v roce 2016 na akci s názvem *Generation Code: born at the Library*, kterou pravidelně pořádá organizace PublicLibraries 2030.² Jedná se v první řadě o výstavu, na které se představují evropské knihovny aktivně začleňující digitální tvorbu s digitálním obsahem do svých aktivit, a rozšiřující tak svou nabídku digitálních služeb uživatelům. Může jít například o programy ve virtuální realitě, 3D tiskárny, lekce jednoduchého programování a kódování pro děti, dílny Makerspace, aplikace pro nevidomé, grafické programy, využívání moderních pomůcek (ozobotů apod.) a mnohé další.

Dále je vždy cílem akce, aby se knihovníci všech členských zemí EU setkali se svými europoslanci a mluvili spolu o knihovnách. Při setkání s L. Niedermayerem se obě aktivity výborně protnulily a spolupráce byla zahájena. Veřejné knihovny by měly podporovat neformální vzdělávání dětí a mládeže. Navíc získávání digitální gramotnosti a s tím spojených kompetencí je v dnešní době zásadní. O hnutí a aktivitách CoderDojo jsou knihovníci seznamováni na nejrůznějších knihovnických akcích, ať už to jsou konference či užší setkání knihovníků, a také formou článků. V současné chvíli vzniká ve spolupráci SKIP ČR a CoderDojo ČR příručka *CoderDojo v knihovnách*, kde budou mít knihovny k dispozici informace o tom, jak postupovat při zakládání klubu, o přínosech, úskalích, která je čekají, a dozví se další informace a tipy. O vzájemné spolupráci je potřeba také zmínit, že v roce 2018 pan europoslanec finančně podpořil cestu knihovníků z tehdy fungujících klubů CoderDojo ve dvou krajských knihovnách (v Ústí nad Labem a Olomouci) na zmíněnou akci v Evropském parlamentu. Knihovníci a děti z klubů měli možnost se také zúčastnit celosvětových akcí – např. v irském Kilkenny či ve Strasbourgu.

VLADANA PILLEROVÁ

| Vladana.Pillerova@nkp.cz

Foto: Anna Šolcová

¹ Informace na stránkách: <https://coderdojocesko.cz/> a <https://www.facebook.com/CoderDojoCZ/>.

² Dříve fungující pod názvem PublicLibraries 2020.

Městská knihovna Tábor provozuje hvězdárnu

Táborská knihovna a Klementinum – dvě bibliotéky s vlastní observatoří. Touhle větou máme tendenci se v naší knihovně poslední měsíce s uzarděním chlubit. Nevíme přesně, zda je ještě někde v republice knihovna v jedné budově s hvězdárnou, ale přiblížení se Klementinu nám přijde nemístné jen trochu a lichotivé velmi.

Foto: archiv MK Tábor

Vstup do knihovny, který byl v roce 2018 viditelně označen i nápisem hvězdárna Malý binární dalekohled na plošině na střeše

Městská knihovna Tábor provozuje od roku 2018 hvězdárnu, která sídlí ve stejné budově jako celá knihovna. Jedná se o tzv. Osvětový dům z konce třicátých let minulého století, ve kterém od počátku našla adresu jak knihovna, tak hvězdárna. Donedávna patřil provoz malé astronomické kopule pod Odbor kultury a cestovního ruchu města Tábora, který jej převzal od bývalého okresního úřadu. Organizační propojení hvězdárny a knihovny bylo logickým vyústěním vzájemné spolupráce a již zmiňované lokace. Provoz a s tím nabízené služby hvězdárny zajišťuje knihovna díky podpoře a zájmu hvězdářů z nedaleké Hvězdárny Františka Pešty v Sezimově Ústí.

V roce 2020 si bude město Tábor připomínat 600 let od svého založení. Knihovna k oslavám přispěje o něco menším výročí, a to osmdesátí lety od otevření táborské hvězdárny veřejnosti. Plánujeme pokračovat v cyklu astronomických přednášek, prohloubit nabídku pro školy a usku-

Hvězdář při výkladu s dětmi z mateřské školy

tečnit dvě větší akce: *Kosmický den* (na jaře, především pro děti) a astronomický seminář v rámci geocachingového tzv. mega-eventu (na podzim). Vzhledem k úzkému propojení hvězdárny a knihovny se rovněž snažíme aktualizovat knihovní fond s tematikou astronomie a fyziky. Přijďte nás navštívit, budete vítáni.

EVA MĚŘÍNSKÁ | reditel@mkta.cz

Od astronomického kroužku po dnešní hvězdárnu v knihovně

O tom, jak se téma astronomie vůbec dostalo do Tábora a do zdejší městské knihovny, napsali pro časopis *Čtenář* dva z hvězdářů táborské hvězdárny a také čtenáři místní knihovny.

Jihočeský Tábor je zajímavý nejen svojí historií, ale objevíme v něm i třetí nejstarší hvězdárnu v České republice – po Štefánikově v Praze na Petříně a hvězdárně v Českých Budějovicích. Již při zakládání České astronomické společnosti 8. prosince 1917 nalezneme mezi 61 zakládajícími členy i dva občany Tábora, profesora Bohuslava Pekaře a studenta Karla Flossmanna. Nevíme přesně, jak se projevoval zájem o astronomii v Táboře po vzniku republiky, ale profesor gymnázia Bohuslav Pekař byl společně s profesorem dr. Josefem Štěpánkem i u založení astronomického kroužku v roce 1933, který si *vytkl úkolem vybudovati lidovou pozorovatelnu v Táboře, aby mohl účinně popularizovati astronomii.*

Po založení kroužku se členové věnovali propagaci astronomie, pořádali přednášky a získávali nové členy a příznivce. V roce 1935 již probíhala stavba Osvětového domu, do které se díky aktivitě členů kroužku podařilo začlenit i stavbu hvězdárny. Tábor v této době patřil mezi velice dynamická města. Dařilo se prosazovat řadu dobrých nápadů, aktivně pracovala řada spolků, které získaly prostory pro svoji činnost v nové budově, kde bylo i kino a městská knihovna, která je ostatně v budově do současné doby. A jak je vzrušující objevovat historii města, ukazuje skutečnost, že budova byla v provozu již v roce 1937 včetně nové kopule hvězdárny.

Článek v časopisu *Říše hvězd* z roku 1940 ale uvádí otevření hvězdárny až v tomto roce. Co se dělo mezi lety 1937 až 1940? Provozovala hvězdárna činnost? Proč byla podle dostupného článku otevřena veřejnosti až 6. října 1940? Čeká nás ještě mnoho hledání...

Krátce po ukončení druhé světové války zahájila hvězdárna oficiálně znovu svoji činnost a v letech 1947 až 1959 byla její práce známa ve hvězdárnách a astronomických kroužcích po ce-

lém Československu. V letech 1970–2013 měla hvězdárna i svého odborného pracovníka. Pan Břetislav Vonšovský popularizoval astronomii nejen ve školách, ale i na vesnicích. Opět vznikl astronomický kroužek a v osmdesátých letech minulého století se hvězdárna zapojila do evropské sítě pozorování zákrytů hvězd Měsícem. V roce 2014 proběhla její rekonstrukce, která vylepšila podmínky pro veřejnost.

Hlavním zaměřením hvězdárny je popularizace astronomie a příbuzných přírodních věd. Tím nejzajímavějším, co hvězdárna může nabídnout, jsou bezpochyby veřejná pozorování denní i noční oblohy doprovázená odborným výkladem. Velký úspěch mají popularizační přednášky z astronomie a kosmonautiky. K nejdůležitějším úkolům patří spolupráce se školami pro všechny kategorie žáků a studentů – od nejmenších v mateřských školách až po studenty vysokých škol – doplňující školní výuku.

Od roku 2016 probíhá ve spolupráci s Českou kosmickou kancelář přednáškový cyklus *Vesmírný Tábor*. Veřejnost má každý měsíc možnost seznámit se s novinkami z některých oborů astronomie, přírodních věd, ale i dalších. Můžeme nejen získat nové informace, ale setkat se i s vědci a odborníky, které známe většinou jen z médií.

Táborská hvězdárna sídlí v centru města, v dnešní Jiráskově ulici, ve čtvrtém patře budovy. O patro výš je pozorovací kopule a vyhlídková plošina s hezkým výhledem na město. Hvězdárna je pro veřejnost otevřena každý čtvrtek. Když je jasno, probíhá pozorování nejen z kopule, ale i na plošině. V době zajímavých úkazů na obloze, jako jsou meteorické roje, opozice planet nebo zatmění Slunce a Měsíce, je hvězdárna pro veřejnost otevřena pravidelně.

SOŇA TROSTOVÁ | S.Trostova@seznam.cz
VÁCLAV VONDRUŠ | vondrus.vaclav@seznam.cz

Začiatky slovenského knihovníctva po roku 1918

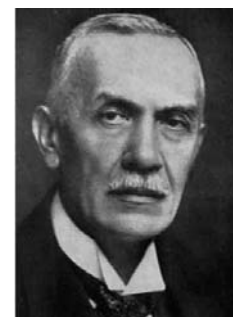
V českej i slovenskej spoločnosti počas celého roka 2018 v rôznej miere rezonovalo 100. výročie vzniku spoločného štátu Čechov, Slovákov a podkarpatských Rusínov. Naše národy si na rôznych úrovniach dôstojne pripomenuli vznik Československej republiky, ako najvýznamnejšej historickej udalosti dvadsiateho storočia. Vznik spoločného štátu je pre českých a slovenských knihovníkov pri každom podobnom jubileu už desaťročia aj výbornou príležitosťou na pripomenutie si prvého československého zákona č. 430, o verejných obecných knižniciach, ktorý schválilo Národné zhromaždenie Československej republiky dňa 22. júla 1919.

- Podmienkou využívania knižníc je schopnosť čítať. Nuž, a tá bola na Slovensku taká, že ešte v roku 1921 bolo 15 % negramotných obyvateľov. Vďaka obrovskému úsiliu ČSR sa počet negramotných už v roku 1930 znížil na 8 % a do roku 1948 bola negramotnosť na Slovensku úplne zlikvidovaná.
- Otázka knihovníctva a zriaďovania knižníc vonkoncom nepatrila medzi priority slovenskej spoločnosti.
- Na Slovensku neboli podmienky na vykonanie zákona hneď po jeho prijatí v roku 1919. Zákon a vykonávacie nariadenia k nemu sa začali uplatňovať na Slovensku až o šesť rokov neskôr, a to na základe výnosu Referátu Ministerstva školstva a národnej osvety zo dňa 21. marca 1925 č. 1742.

Zákon z roku 1919 mal zásadný význam pre formovanie moderného demokratického knihovníctva, pre rozvoj kultúry, vzdelania, čítania, a tým aj pre celkový pokrok a prosperitu spoločného štátu a Slovenska zvlášť. Princípy tohto zákona sa de facto uplatňovali od roku 1919, respektíve na Slovensku po roku 1925 až do roku 1959, kedy bol prijatý ďalší knižničný zákon a sformovala sa centralizovaná *Jednotná sústava knižníc*. Predstavitelia slovenského knihovníctva, napríklad Štefan Pasiar¹, opakovane zdôrazňovali, že pod vplyvom zákona z roku 1919, ktorý koncipovali českí knihovníci na pôde Osvetového svazu už 14. októbra 1918, boli založené pokrokové, demokratické základy knihovníctva v Čechách, na Slovensku a dozaista aj na Podkarpatskej Rusi.

Z hľadiska uplatňovania zákona na Slovensku môže však byť predmetom diskusie zákonom stanovená povinnosť zakladať knižnice v každej obci, a nie na základe rozhodnutia obecného zastupiteľstva a so zreteľom na miestne podmienky a možnosti. To, čo bolo v Čechách užitočné, na Slovensku bolo niekoľko rokov nerealizovateľné. Myslím, že otázka optimálneho počtu knižníc a knižničných služieb bola aktuálna v roku 1918 ako aj po roku 1989, keď trvanie na tom, aby knižnica bola v každej obci, je nanajvýš sporné. Potvrďuje to každoročný rapidný pokles počtu obecných knižníc na Slovensku.

Dňa 22. júla 1919 prijal československý parlament zákon o verejných knižniciach. V prvom paragrafe sa uzákoňuje: *Na doplnenie a prehĺbe-*

Deklarácia slovenského národa z 30. 10. 1918

Prof. dr. Jaroslav Vlček, správca Matice slovenskej v rokoch 1919–1930

nie vzdelanosti všetkých vrstiev obyvateľstva politické obce sú povinné zakladať verejné knižnice so vzdelávacou, náučnou i zábavnou literatúrou, ktorá má skutočnú vnútornú hodnotu. Max Pilát, ktorý bol spravodajcom zákona v parlamente, poukázal v spojitosti so stavom knižníc na Slovensku na fakt, že tam existovalo len okolo 100 spolkových knižníc. Na Slovensku neboli podmienky na dodržiavanie zákona hneď po jeho prijatí v roku 1919. Zákon a vykonávacie nariadenia k nemu sa začali uplatňovať na Slo-

vensku až o šesť rokov neskôr, a to na základe výnosu Referátu Ministerstva školstva a národnej osvety zo dňa 21. marca 1925 č. 1742.

Zákon z roku 1919 mal mimoriadny význam. Pomohol zriadiť, udržiavať a financovať činnosť verejných knižníc, dopĺňať knižničné fondy a poskytovať služby, najmä cez výpožičky a čítárne, a to všetkým vrstvám obyvateľstva. Z dnešného pohľadu bolo hlavným prínosom to, že zásadne pomohol vytvoriť systém verejných, obecných a ľudových knižníc. Súčasne jeho hlavným nedostatkom z dnešného pohľadu bolo, že sa týkal len ľudových knižníc.

Situácia na Slovensku

Celková situácia na Slovensku bola po roku 1918 diametrálne odlišná od situácie v Čechách. Potvrďujú to aj historické výskumy z posledných rokov, ktoré sa zameriavajú na osobnosti slovenskej politiky.^{2,3} Vo všeobecnosti sa dá konštatovať, že v porovnaní s českými krajinami sa musela slovenská spoločnosť vyrovnávať

¹ PASIAR, Štefan. *Náš prvý knižničný zákon. Čitateľ*, 1979, roč. 28, č. 4, s. 123–125.

² PEKNÍK, Miroslav a kol. *Dr. Vavro Šrobár, politik, publicista a národnoosvetový pracovník*. Bratislava: Veda, 2012. Edícia monografie a štúdie, zv. 22.

³ MANNOVÁ, Elena. *Zmeny vo vedomí slovenskej spoločnosti za prvej svetovej vojny*. In: PODRIMAVSKÝ, Milan a KOVÁČ, Dušan, ed. *Slovensko na začiatku 20. storočia: spoločnosť, štát a národ v súradniciach doby: zborník štúdií*. Bratislava: Historický ústav SAV, 1999. Dostupné tiež z: <http://www.dejiny.sk/mikro/Slide/Mann.htm>.

Foto: archív Slovenskej národnej knižnice

Dobová pohľadnica: Prvé sídlo Matice slovenskej v Martine z roku 1911. Po zatvorení Matice slovenskej maďarskou vládou bola v tejto budove pošta. Z nej poslal Matúš Dula, predseda Slovenskej národnej rady, dňa 30. októbra 1918 telegram, ktorým sa Slovensko prihlásilo k ČSR.

s problémami, ktoré už česká spoločnosť nemusela riešiť. Situáciu po roku 1918 na Slovensku popísal v roku 1924 významný československý politik Ivan Déřer takto: ... V Čechách možno hovoriť v tomto zmysle o prevrate ako o poslednom dni veľkej odbojnej činnosti celého národa, ako o dokončení a korunovácii tohto národného diela. V Čechách možno v tomto zmysle hovoriť o jednom dni ako o dni prevratu. Na Slovensku však nie. Na Slovensku bol prevrat nie dokončením nejakého veľkého diela odboja, na Slovensku sa prevrat vlastne 28. októbra [1918] len započal, na Slovensku prevrat trval nie jeden deň, ale dlhé mesiace a prevratová činnosť na Slovensku sa ešte konala, keď v Čechách ľudia už dávno zaradili udalosti 28. októbra do dejín národa a historickej reminiscencie.⁴

Kým v Čechách už v relatívne stabilnej politickej, národnej a hospodárskej situácii štartoval normálny chod spoločnosti, na Slovensku bola situácia v prvých rokoch po vzniku republiky mimoriadne dramatická, turbulentná a nestála. Pomery sa ustalovali len veľmi pomaly. Otázka knihovníctva a zriaďovania knižníc vonkoncom nepatrila medzi priority slovenskej spoločnosti.

Celá slovenská spoločnosť sa len ťažko a pomaly spamätávala z vojnových útrap a chaosu.

Časť obyvateľstva prijala vznik ČSR s nadšením ako oslobodenie z tisícročnej uhorskej a maďarskej poroby, časť zasa s prudkým odporom a snahou o zotrvanie v Uhorsku. Udalosti boli poznačené národnými, národnostnými, profesionálnymi a sociálnymi motívmi. Stále prebiehajú výskumy, ktorých cieľom je zistiť, ako sa Slováci odpúťavali od Uhorska a čo na druhej strane robilo Uhorsko, aby si Slovensko udržalo vo svojej sfére pôsobnosti.

Za novú republiku agitovali bývalí legionári, ktorí vytvárali v obciach *Ligy slobody*, tiež *Slovenská tlačová kancelária*. Na druhej strane ešte na Vianoce roku 1919 pôsobili na Slovensku okolo 6000 maďarských agentov, ktorí šíрили dezinformácie, falošné peniaze a vyvolávali nevraživosť voči Čechom. Prvé roky boli poznačené tiež zápasom o teritoriálne ohraničenia územia Slovenska. Existovali ťažké problémy so zásobovaním potravinami, kurivom, petrolejom, obuvou, oblečením, surovinami, energiou pre priemysel. V dôsledku nedostatkov každého druhu sa objavila korupcia a úžerníctvo.

Slovensko sa k novému štátu prihlásilo v Martine dňa 30. októbra 1918 Martinskou deklaráciou. Slovenská národná rada ako najvyššia reprezentantka štátnej zvrchovanosti mala síce

veľkú morálnu autoritu, ale nemala na Slovensku prakticky žiadne materiálne a finančné prostriedky na presadzovanie politickej moci a nedisponovala žiadnym vojskom. Všetka moc bola centralizovaná v Prahe a národno-emancipačné predstavy Slovenska sa v novom štáte nenaplnili. Károlyiho maďarská vláda sa všemožne usilovala o udržanie Slovenska v maďarskom štáte a dokonca ponúkala Slovensku autonómiu. Medzi československou a maďarskou vládou prebiehal tvrdý politický, diplomatický a vojenský boj. Na Slovensku sa len pomaly presadzoval český politický model viacerých politických strán a vznik národných a československých politických strán (napríklad sociálni demokrati, agrárici). Stále prebiehala mierová konferencia. Čechoslovakisti bojovali s autonomistami. Neboli jasné otázky volebného systému. Na Slovensko vpadli vojská maďarských bolševikov, pretrvávali národnostné trenice, prebiehalo rabovanie a nepokoje. Toto ťažké obdobie ukončil až pád maďarskej Károlyiho vlády a celé Slovensko a Podkarpatskú Rus obsadilo československé vojsko.

Napriek silným protestom v Maďarsku bola maďarským parlamentom 13. novembra 1920 ratifikovaná Trianonská mierová zmluva a 22. novembra 1920 ju ratifikoval senát československého Národného zhromaždenia a potom 28. januára 1921 poslanecká snemovňa. Až týmto aktom sa jasne vymedzili hranice Československa do podoby, ktoré Slovenská a Česká republika majú aj dnes. Pokiaľ ide o teritoriálne vymedzenie v Európe, bol tak rok 1920 rokom konsolidácie Československej republiky a začiatkom budovania príkladného demokratického štátu v strede Európy.

Nová štátna a národná identita sa však na Slovensku nevytvárala zo dňa na deň. Išlo o zložitý proces, ktorý napokon v mnohých ohľadoch pokračuje aj v súčasnosti. V každom prípade však platí, že národné povedomie a formovanie vzťahu ľudí k štátu a štátnosti sa vytvára prostredníctvom výchovy a vzdelania. Aj preto má starostlivosť o knižnice, ako o nástroje osvety a vzdelania, svoj historický význam vyjadrený v knižničnom zákone z roku 1919.

Pre etablovanie inštitúcií verejného sektora mal pozitívny vplyv fakt, že po rozpustení uhorských stoličných a župných úradov boli potrební spoľahliví a loajálni zamestnanci štátnej a verejnej správy. Boli to českí úradníci, železničari, učitelia, poštári, inžinieri, zamestnanci justície, žandári, colníci a ďalší, ktorí sa pre verejnú a štátnu správu stali nepostrádateľní, nakoľko pred prevratom v uhorskej správe Slováci takmer nepôsobili.

Úloha Matice slovenskej

V roku 1919 bola obnovená činnosť Matice slovenskej a čiastočne získala späť majetok, ktorý jej po zatvorení v roku 1875 zhabala maďarská vláda.

V oblasti vzdelávania malo uhorské dedičstvo na Slovensku katastrofálne následky. V roku 1881 bolo na Slovensku 1514 základných škôl s vyučovacím jazykom slovenským. V dôsledku násilnej maďarizácie ich do roku 1906 zostalo len 241. Apponyho školský zákon z roku 1907 rušil slovenské školy a zakladal slovensko-maďarské školy. Tesne pred prvou svetovou vojnou ich bolo len 340. Do vzniku ČSR neexistovala na Slovensku žiadna stredná, odborná alebo základná škola so slovenským vyučovacím jazykom.

Podmienkou využívania knižníc je schopnosť čítať. Nuž a tá bola na Slovensku taká, že ešte v roku 1921 túto schopnosť kvôli negramotnosti nemalo 15 % obyvateľov. Vďaka obrovskému úsiliu ČSR sa ich počet už v roku 1930 znížil na 8 % a do roku 1948 bola negramotnosť na Slovensku úplne zlikvidovaná.

V sektore knihy, teda vo vydavateľskej, kníhtlačiarkej, kníhkupeckej a knihovníckej oblasti zohrávala v ČSR kľúčovú úlohu práve Matica slovenská, a to prostredníctvom vlastnej vydavateľskej a tlačiarenskej činnosti a organizačnej aktivity pri podpore knižníc. Tejto problematike sa venuje v sérii článkov Štefan Hanakovič.⁵ Úsilie o etablovanie knižníc na Slovensku v duchu knižničného zákona sa začalo starostlivosťou práve o školské knižnice. Keď sa 1. januára 1919 na základe zákona č. 1/1919 o Matici slovenskej vrátil jej zhabaný majetok, a keď zákonom č. 2/1919 získala právo vydávať poučné a zábavné

⁴ DÉŘER, Ivan. *Slovensko v prevrate a po ňom*. Sv. III. Bratislava: Graf., knihařské a nakl. družstvo v Praze, 1924, 46 s.

⁵ HANAKOVIČ, Štefan. Zakladanie a budovanie školských knižníc na Slovensku: aktivity Matice slovenskej počas budovania školských knižníc. 1. časť. *Knižnica*, 2010, roč. 11, č. 10, s. 28–33. Dostupné z: http://www.snk.sk/images/snk/casopis_kniznica/2010/oktober/28.pdf.

knihy, na čo získala aj dar 10 000 korún, dostala tým aj povinnosť tento zákon plniť. A keď vláda vydala zákon č. 430/1919 Zb., o verejných obecných knižniciach (22. júla 1919), dostala aj priesťator, kam mohla svoju edičnú činnosť nasmerovať.

Uplatňovanie knižničného zákona sa na Slovensku odložilo na rok 1925. Trval problém s nedostatkom kvalitnej slovenskej literatúry, ktorá by mohla tvoriť základ zbierok v obecných knižniciach. Vzniklo okolo 3000 škôl a cieľom Matice slovenskej bolo, aby v každej škole bola aspoň malá knižnica.

O knižnice sa priamo starali aj školské referáty, ako aj Spolok sv. Vojtecha v Trnave a Transcius v Liptovskom Mikuláši. Dominantné postavenie v sektore knihy však mala Matica slovenská. V roku 1921 je činnosť vydávania a distribúcie kníh lepšie organizovaná. Pripravujú sa zoznamy odporúčanej literatúry, vzniká jednotný zoznam kníh pre školy, edícia *Čítanie študujúcej mládeže*. Spolu s niektorými vydavateľmi a tlačiarňami boli pripravené knižné dary pre jednotlivcov i pre knižnice.

Celkovú starostlivosť o knižnice vykonávala Matica slovenská v spolupráci so štátnymi orgánmi. Budovanie knižníc a podpora čítania však narážali na mnohé byrokratické prekážky a na nedostatočný záujem centralistickej vlády o riešenie biedy a celkovej zaostalosti obyvateľstva na Slovensku.

Evolúcia knižnickej legislatívy

Slovenskí aj českí predstavitelia kultúry a knihovníci si v roku 1918 a tiež po roku 1989 zvolili cestu zákonnej úpravy knihovníctva a knižničného systému. V rozvinutých demokratických krajinách sú knižnice nástrojmi na realizáciu ústavných práv občanov na informácie a vzdelávanie. Demokratické štáty majú záujem o kultúrnu a vzdelanostnú úroveň a informovanosť svojich občanov.

Nakoľko knižnice sú financované prevažne z verejných prostriedkov a musia slúžiť všetkým občanom, majú práve štáty záujem regulovať zkladanie a podmienky fungovania knižníc prostredníctvom zákonov. K týmto všeobecným dôvodom podporujúcim potrebu knižničného zákona na Slovensku patrí aj fakt, že moderné slovenské knihovníctvo malo vo svojej novej histórii knižnicu legislatívu, ktorá mala pre knižnice

a používateľov pozitívny význam. Hoci samotný zákon bol raz jednostranný, zameraný napr. len na obecné knižnice (1919), a raz podriadil knižnice a knihovníctvo politickému systému a spravil z knižníc ideologické zariadenia (1959). Jednoznačne však platí, že následná knižnicá legislatíva stavia na zákone z roku 1919, pokiaľ ide o diferencované kultúrne, informačné a vzdelávacie funkcie knižníc, ktoré sa v minulosti zahŕňali pod všeobecnejší pojem národná osveta.

Diskusia o tom, či je, alebo nie je potrebná zákonná regulácia v oblasti knihovníctva, prebiehajú v mnohých krajinách sveta. Takmer storočná československá skúsenosť ukázala, že knižničný zákon z roku 1919 mal blahodarný účinok na celkový rozvoj spoločnosti na Slovensku, a to aj napriek neuveriteľným ťažkostiam, ktoré sprevádzali osudy našich predkov po prvej svetovej vojne.

Istá direktívnosť knižničného zákona z roku 1919 možno v konečnom dôsledku splnila na Slovensku svoju úlohu. Zákon pomohol Slovensku postupne prekonať kultúrnu a vzdelanostnú zaostalosť. Položil dobré základy pre inštitucionalizáciu a postupnú profesionalizáciu slovenského knihovníctva, ktoré sa stáva porovnateľným s najvyspelejším svetom tak po stránke fyzickej existencie knižníc a ich výkonov, ako aj odbornosti a stability knižničného systému.

Zákon z roku 1919 bol dobrou inšpiráciou aj pre mňa osobne, keď som v deväťdesiatych rokoch minulého storočia inicioval a presadzoval princípy nového knižničného zákona, ktorý bol na Slovensku schválený ako zákon 183/2000 Z. z., o knižniciach. Týmto zákonom sa potvrdilo konštituovanie decentralizovaného knižničného systému. Po neuveriteľných ťažkostiach a zápasoch sa nám podarilo de iure založiť Slovenskú národnú knižnicu ako štátnu rozpočtovú organizáciu s hospodárskou a právnou subjektivitou, a to odlúčením od Matice slovenskej, v ktorej knižnica po roku 1989 už len živorila.

Skúsenosti a vývoj ukazujú, že ani tento stav legislatívy nemožno považovať za definitívny a konečný. Dozista sa onedlho bude uvažovať o potrebe redefinovania knižnickej legislatívy so zreteľom na nové používateľské a technologické výzvy.

DUŠAN KATUŠČÁK | dusankatuscak@gmail.com
PodĎekování doc. Miloši Kovačkovi za pomoc se získáváním obrazového materiálu

Události

Ohlédnutí za Bibliowebem 2019

Zní to neuvěřitelně, ale je to tak: soutěž Biblioweb se letos konala již podvacáté. Zkusme se ohlédnout za tímto jejím jubilejním ročníkem a podívejme se, co přinesl.

Do soutěže se přihlásilo 41 knihoven, a jak tomu bývá, s ohledem na množství se každoročně ad hoc volí přiměřené rozdělení do kategorií. I letos bylo zvoleno obvyklé dělení podle počtu obyvatel sídelní obce či města knihovny, přičemž do kategorie knihoven v obcích do 10 000 obyvatel byly zařazeny i specializované knihovny s ohledem na velikost obsluhované komunity (např. školní). Dalšími kategoriemi byly knihovny v obcích s 10 000–20 000 obyvateli a v obcích nad 20 000 obyvatel.

Vítězové

Mezi těmi menšími a specializovanými zvítězila Knihovna Jabok (Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická) s nemalým bodovým náskokem před Knihovnou Antonína Švehly (Ústav zemědělské ekonomiky a informací) a Městskou knihovnou Hořice. Knihovna Jabok získala také ocenění za nejlepší bezbariérový web na základě testování Radka Pavlíčka, dlouholetého porotce specializujícího se na problematiku přístupnosti. V prostřední kategorii se vítězem stala již poněkoličká Městská knihovna Ústí nad Orlicí, na druhém místě se umístila Městská knihovna Ostrov a bronzovou medaili bral rovněž osvědčený matador soutěže, Městská knihovna Česká Třebová. V největších obcích stanuly na stupních vítězů knihovny v tomto pořadí: Městská knihovna Valašské Meziříčí, Krajská knihovna Vysočiny a Masarykova veřejná knihovna Vsetín.

Pozitiva

Klady a zápory konkrétních webů netřeba rozebírat jednotlivě, pokusme se identifikovat hlavní momenty, které letos porotce zvláště zaujaly. Velmi pozitivně byla vnímána zdařilá integrace online katalogů do celkového designu některých

webů. Dlužno říci, že to je často z hlediska web-designu zadání nejtěžší, silně závisí na připravenosti a otevřenosti daného knihovního systému a technologii, jakou používá. Pokud je integrace nízká (zpravidla končí logotypem) či se na ni rezignuje zcela, má uživatel oprávněný pocit nejednotnosti, jako by se pohyboval mezi dvěma různými weby. Ještě o něco horší je to u mnoha knihoven, které dlouhodobě paralelně provozují online katalog Carmen a Clavius. Přežívajícím nešvarem zejména některých menších knihoven je skutečnost, že online katalog provozují na URL s číselnou adresou bez textové reprezentace domény a subdomény.

Pozitivní je fakt, že responzivní design se i mezi knihovními weby stává samozřejmostí. Ti, kdo by snad pochybovali o jeho nezbytnosti, by se měli podívat jednak do statistik přístupů z různých zařízení na svůj web, jednak na web samotný v prohlížeči mobilního zařízení (či jen ve zmenšeném okně prohlížeče na počítači). I míra aktuálnosti je slušná. Ubývá webů zarostlých informačním mechem. Patrná je dále vizuální kultivace, od minimalistického přístupu à la Ústí nad Orlicí na jedné straně po propracovaně vkusnou grafiku Knihovny Antonína Švehly v Praze na straně druhé. Celkově lze říci, že renovace webů postupují, a ať už jsou motivovány uvědomělostí, poptávkou uživatelů, či prostou snahou „mít to taky nové, jako u sousedů“, většinou jsou krokem k lepšímu.

Neduhy

Pokud jde o neduh, lze jich najít stále dost. Zmiňme ty nejčastější. Jednou z nich je přeplněnost: ať už v obsahové rovině (nejčastěji přetížená domovská stránka), vizuální rovině (obrovské grafiky a karusely zabírající většinu displeje),

či v rovině navigační (mnoho položek menu, složitá struktura). V jednoduchosti je síla, to plně platí i v oblasti webdesignu. Dalším, na první pohled neviditelným problémem bývá nefunkčnost odkazů (externích i interních). Jak zanikají weby „venku“, tak i naše vlastní stránky se různě přesunují či přejmenovávají a linky se lámou. Není od věci pravidelně jednou za čas zkontrolovat platnost odkazů. Volných nástrojů na to existuje dost.

Samostatnou kapitolou a zvláště testovanou oblastí je tradičně přístupnost (podrobnosti uvádí článek na webu POSLEPU.CZ¹). Pro dobrou orientaci asistivních technologií je stěžejní strukturování stránky pomocí nadpisů a oblastí stránek. V případě nadpisů leží odpovědnost často na samotných redaktorech webů, tedy faktických „plničích obsahu“, nikoli na programátorech, kteří vytvořili šablonu. Podobně jako se v textovém editoru nemá vyznačovat nadpis matema-

tickým zvětšením písma, definicí barvy a řezu, nýbrž přiřazením správného stylu, ani na webu není jiný správný způsob než použití vhodné značky v kódu. Vizualní editory to zpravidla snadno umožňují a je třeba na to myslet. Dalšími důležitými faktory ovlivňujícími přístupnost jsou ovladatelnost stránky z klávesnice, dobrá čitelnost a barevný kontrast, textové alternativy grafiky či přístupnost dokumentů. V posledně zmiňované oblasti lze leccos vylepšit; často se publikují pozvánky formou obrázku, skenovaná PDF bez textové vrstvy apod. Převod různých dokumentů do struktury standardní HTML stránky stojí určité úsilí, ale uživatelé (a nejen hendikepovaní) to ocení.

Co říci závěrem? Weby se mění a jubileum soutěže je příležitostí i k její proměně. Je třeba se zamyslet nad její koncepcí, metodikou a zaměřením a rozhodnout, jak by mohla do své třetí dekády vstoupit.

JAN KAŇKA | kanka@kfbz.cz

¹ PAVLÍČEK, Radek. Praktické postřehy z testování přístupnosti webů v soutěži Biblioweb. POSLEPU.CZ [online]. 29. 4. 2019 [cit. 2019-05-01]. Dostupné z: <https://poslepu.cz/prakticke-postrehy-z-testovani-pristupnosti-webu-v-soutezi-biblioweb/>.

Události

OKnA 2019

Letošní již 9. ročník knihovnické přehlídky OKnA (O knihovnických aktivitách) se konal v Městské knihovně Český Těšín v kavárně a čítárně AVION. Téma *Báje a pověsti* bylo určeno pro žáky 2. stupně základních škol. Přehlídku pořádal Klub dětských knihoven SKIP (KDK) spolu s Knihovnou Český Těšín za finanční podpory Ministerstva kultury a SKIP10 Moravskoslezského a Olomouckého kraje. Partnerem přehlídky bylo nakladatelství Host z Brna.

Požádala jsem paní učitelku Zuzanu Červenkovou, aby se s námi podělila o svůj pohled na celou knihovnickou přehlídku:

Jsem bývalá učitelka na základní škole a k účasti na knihovnické akci mě přizvala paní knihovnice, se kterou jsem spolupracovala před nástupem do důchodu. Akce OKnA mě mile překvapila.

Vůbec jsem netušila, že něco takového existuje. Líbí se mi nápad, při němž mezi sebou knihovníci soutěží, a tím mohou zkvalitnit svou práci. Navzájem se inspirují a motivují.

Po organizační stránce byla akce perfektně zvládnutá: neexistovaly žádné prostoje, lekce navazovaly, všichni se přizpůsobili příchodu dětí

a vše mělo spád. Děti byly neustále zaměstnány, neměly žádný prostor pro nudu a případně zlobení.

Složení poroty bylo optimální, byli zde zastoupeni všichni lidé, kteří pracují s dětmi na různých úrovních.

Zprvu jsem měla obavy z toho, jak se svého úkolu jako porotce zhostím, ale ty se postupně rozplynuly po seznámení s ostatními. Po shlédnutí prvních lekcí obavy zmizely úplně a já si svou roli plně užila.

Tady hodnocení paní Červenkové přeruším a představím porotu. Vedle ní zde usedli:

- Helena Šlesingerová – předsedkyně Klubu dětských knihoven SKIP a ředitelka Knihovny města Plzně;
- Jana Roškotová – vítězka loňského ročníku;
- Venuše Mirovská – dětský psycholog;
- Jakub Mruz – ředitel Městské knihovny Karviná.

Paní Červenková pokračuje: *Překvapila mě kreativita a moderní způsoby práce s dětmi, jiné formy a metody učení a práce s knihou. Především se vystupujícím podařilo upoutat pozornost dětí, což je těžké obzvláště na druhém stupni. Knihovnice vtáhly děti do děje a aktivně je zapojily i do témat, která dnešní děti až tak neoslovují. Knihovnické lekce rozhodně vzbuzují zájem o čtení, obzvláště v dnešním přetechizovaném světě, proto si myslím, že jsou tyto akce důležité. Pouhý poslech přednášky již nestačí a děti nezaujme. Je důležité, aby se aktivně zúčastnily.*

Já sama jako pedagog jsem si odnesla novou inspiraci a nápady. Velice oceňuji zakomponování vlastních postojů do programu, například toho, jak by se děti zachovaly v určité konkrétní situaci, což u mě jako kantora vzbuzuje pocit, že si žáci lépe zapamatují děj určitého příběhu, také je to podněcuje ke zkvalitnění vlastních morálních postojů. Potěšilo mě využití hudby, což zvýšilo dramatický účinek a podnítilo fantazii.

Tato zkušenost obohatila i mě samotnou. Lekce byly přínosné také pro můj osobní rozvoj, líbily se mi konkrétní tipy na práci s knihou. V současné době děti nemají zájem o čtení, proto je třeba je u nich zvyšovat všemi možnými způsoby – a to si myslím, že se při této akci velmi zdařilo. Lekce vedená tímto způsobem je pro ně nejen zpestřením a zajímavostí, ale je to i zábavnější forma poučení, na kterou mnohdy ve školách není dostatek času. Vážím si také

toho, že knihovnice podněcovaly žáky k národní hrdosti. Děti se díky tomu dostaly k jiným kulturám a informacím. Prostřednictvím těchto lekcí si kultivují mateřský jazyk, rozvíjejí slovní zásobu i fantazii. Kniha samotná pak působí na city dítěte, formuje ho a dělá člověka lepším.

Na místě je představit vítěze. **Hlavní cenu přehlídky** získala Knihovna Třinec (Simona Kubiszová, Klára Szturcová: Kdo vstoupí do Valhally?), **Cenu diváků** si odnesla Městská knihovna Louny (Jana Hrbková: Trójská válka).

Další udělená ocenění:

- Městská knihovna Louny (Jana Hrbková: Trójská válka) za originální a citlivý přístup k tématu s výchovným přesahem do současného života;
- Městská knihovna Most (Jitka Jílková: Regionální a národní pověsti) za citlivé využití pověstí jako nástroje poznání místa;
- Knihovna Václava Čtvrtka v Jičíně (Michaela Sehnalová: Báje a pověsti) za nadšený, otevřený a přátelský přístup k dětskému čtenáři;
- Knihovna Gymnázia Příbram a Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského (Umíme oživit hmotu?) za uchopení citlivého tématu, práci s textem a využití multimediálních prvků;
- Městská knihovna v Praze (Stáňa Kiknavelezeová: Pověsti a my) za zdůraznění národnostní hrdosti a propojení pověstí se současným světem.

Na závěr bych ráda poděkovala všem, kteří se organizačně na celé akci podíleli: Zlatě Houškové, která jako vždy perfektně přehlídku moderovala, celému kolektivu Knihovny Český Těšín, především paní ředitelce Janě Galáškové a vedoucí kavárny a čítárny AVION Daně Zipeserové. Velké poděkování patří rovněž Marice Zadembské z Knihovny Třinec, která mě letos kvůli zdravotním problémům nahradila a vše dokonale organizačně zařídila.

Tímto zavírám OKnA 2019 a otevírám jubilejní 10. ročník OKnA 2020, který proběhne příští rok 15.–16. 4. 2020 v Krajské vědecké knihovně v Liberci.

IVETA NOVOTNÁ | novotna@knihovna-cr.cz

Foto: archiv organizátorů akce

Osobní knihovna Josefa Václava Sládka

Pro svou diplomovou práci jsem si před devíti lety zvolila dosud nezpracované téma *Josef Václav Sládek a jeho osobní knihovna*. Sládkův rodný kraj je mi velmi blízký, přesto jsem do té doby o jeho osobě znala jen základní informace ze školy a z dětství mi v paměti utkvěla báseň *Matičce*. Impulz dozvědět se více o jeho životě, zejména z knihovědného pohledu, byl výzvou. Jen málo pramenů věnujících se Sládkovu životu o něm prozrazuje něco jako o čtenáři a zmínky o jeho osobní knihovně jsou zcela výjimečné. Výchozím bodem mé práce se kromě studia literatury stal Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze a zejména pak Muzeum Josefa Václava Sládka ve Zbirohu, kde mi byly svou vstřícností a ochotou nápomocné pracovnice muzea, které svědomitě a se zápalem sobě vlastním udržují Sládkův odkaz neustále živý.

→ **Nahlížení do osobních knihoven slavných velikánů minulých dob je událostí výjimečnou a objevnou. Nekončí jen u zkoumání jednotlivých svazků, ale nabízí také pohled na proměny literatury, na samotnou dobu, kdy knihovna vznikala, rozrůstala se a žila vlastním životem. Nazíráme do duše jejího tvůrce a poznáváme ho nejen ze strany formální a běžně známé, ale nakonec i z té osobní.**

Na rozhraní Křivoklátské vrchoviny a brdských lesů leží město Zbiroh, dříve zvané také Zbirov, které je spojeno s několika významnými osobnostmi. Narodil se zde básník Josef Palivec, dlouhou dobu zde pobýval básník Fráňa Šrámek i malíř Alfons Mucha. Stalo se také rodištěm básníka, který zdejšímu kraji věnoval své srdce. Vojtěch Černý, František Vlha, J. S. Zbirovský či Počátecký nebo Josef Bavor – pod těmito a dalšími jmény nalezneme stejného muže a jednu z nejvýznamnějších osobností české literatury a kultury, Josefa Václava Sládka. Připomínají nám jej pamětní desky a pomníky, jeho jméno nalezneme v názvech ulic a náměstí mnoha čes-

kých měst, včetně těch Sládkově osobě nejbližších – Prahy, Počátek a jeho rodného Zbirohu.

Od úmrtí spisovatele uplynulo již více než sto let, ale jeho díla žijí dál. Můžeme je nalézt ve fondech menších i větších knihoven, ale i v osobních knihovnách například skladatele Jaroslava Ježka, kde nalezneme *Spisy básnické* a Shakespearova *Julia Caesara* ve Sládkově překladu, v knihovně Mikoláše Alše se ukrývají sbírky *Světlo stopou*, *Zvony a zvonky* nebo časopis *Lumír*. Takto bychom mohli jmenovat množství dalších knihoven nejen Sládkových současníků, které ukrývají výsledky jeho spisovatelského, překladatelského i novinářského či fotografického umění.

Muzeum Josefa Václava Sládka, jehož součástí je i básníková osobní knihovna, se nachází ve Zbirohu, v místě, kde dříve stával básníkův rodný dům, než jej jeho otec po požáru v roce 1885 přestavěl do současné podoby. Na domě je umístěna pamětní deska vytvořená sochařem Antonínem Odehnalem; letos uplyne už rovných sto let od jejího odhalení. Muzeum bylo slavnostně otevřeno 26. října 1952 za podpory Národního muzea, Literárního archivu a Ústavu pro jazyk český, s finanční podporou Ministerstva školství, věd a umění. Jedná se o jedno z prvních

muzeí tohoto druhu. Jeho koncepci vytvořili Josef Polák a Karel Švehla.¹

Popis a uložení knihovny

Osobní knihovna J. V. Sládka se nachází převážně ve druhé a třetí místnosti expozice, malé množství knih je uloženo ve vitrínách či volně položeno v místnostech. Celkově obsahuje 1710 evidovaných svazků včetně ročníků časopisů.

Hlavní knihovna se čtyřmi knihovními skříněmi se nachází ve druhé místnosti (viz foto vpravo). Na sedmi policích první skříně nalezneme zejména poezii a prózu zahraničních i českých autorů. Sládkovo vlastnictví knih často potvrzují vpisky a poznámky obyčejnou tužkou v textu, v několika knihách můžeme nalézt vylisované rostliny. Mnoho svazků obsahuje dedikace. Z českých autorů se zde objevují například jména Václav Beneš Třebízský, Alois Jirásek nebo Julius Zeyer, ze zahraničních například William Shakespeare či Alfred Tennyson. Součástí poslední police jsou časopisy *Malý čtenář*, *Rozkvět*, *Nový obzor*, *Světlozor*, *Mladý hlas*, *Máj*, *Zvon* atd. Druhá knihovní skříň obsahuje Shakespearova dramata a Sládkovu tvorbu, jinak dominují především díla Jaroslava Vrchlického, Julia Zeyera a Aloise Jiráska s častými dedikacemi Sládkovi. Třetí knihovní skříň je menší než skříně předchozí a obsahuje pouze pět polic, na kterých se nacházejí tituly domácích i zahraničních autorů, almanachy, mapy, průvodce a příručky. Čtvrtá skříň je v místnosti nejmenší a své hlavní místo zde mají slovníky v různých jazycích, vystavena jsou zde také další díla zahraničních autorů.

Ve třetí místnosti nalezneme další část knihovny ve třech otevřených skřínkách. Obsahují slovníky, časopisy, díla zahraničních autorů a české a německé hudebniny, mezi jejichž autory jsou Josef Bohuslav Foerster, Karel Bendl či Robert Mahler. Velká skříň v této místnosti pak ukrývá pět polic s básnickými spisy Jaroslava Vrchlického a jeho překlady či biografiemi, dále Sládkova díla a překlady, spisy Aloise Jiráska, Boženy Němcové a dalších českých autorů. Zbývající svazky knihovny nalezneme v expozici. Ve vitrínách první místnosti jsou vystaveny Sládkovy básnické sbírky, jeho překlady a studie o jeho životě. Na pracovním stole ve druhé místnosti jsou položeny tři tituly z tvorby pro děti. V prosklené skříně ve třetí místnosti jsou před-

Foto: archiv V. Ježkové

staveny dedikované tituly Julia Zeyera, Jaroslava Vrchlického, Ladislava Stroupežnického a Aloise Jiráska, Sládkova *Průpravná mluvnice anglického jazyka* a vydání časopisu *Lumír*, jehož jeden svazek je vystaven také na klavíru, umístěném též v této místnosti. V poslední, pátém pokoji se nachází prosklená skříňka s časopisy *Photography* a *The British journal of photography*. V krabicích umístěných ve skříně ve druhé místnosti najdeme kromě jiného fotografické pomůcky a rámečky, inventární a přírůstkové seznamy, torza knih a hudebnin a různé materiály k výstavám.

Tematický profil fondu a dedikace

Z tematického hlediska je nejvíce zastoupena poezie, což je naprosto očekávaný výsledek zkoumání básníkovy knihovny. Je jasné, že Sládek poezii žil a miloval ji. Z celkem 1710 svazků připadá na poezii 461. Prózu obsahuje 360 svazků, a to především romány v počtu 122 svazků, dále povídky a pohádky. Velký objem fondu tvoří hudebniny, které zde najdeme ve 249 svazcích. Zastupují Sládkovu oblibu hudby a hry na klavír, kterou přenesl také na svoji dceru Helenu; mnoho hudebnin nespíše pochází až z Helenina vlastnictví. Počtem 236 svazků jsou zastoupena dramata, z nichž většina pochází z pera Williama Shakespeara, jehož překládání se básník na sklonku života plně věnoval. Méně jsou zastoupeny ostatní typy literatury. Dalších 90 svazků zahrnuje 21 slovníků, naučné knihy, učebnice,

¹ POLÁK, Josef. K otevření Sládkova muzea ve Zbiroze. *Slovesná věda*. 1952, roč. 5, č. 5, s. 223–224.

Fotografie básníkovy pražského bytu (nedatováno)

Uspořádání knihovny

Jak poznáme z dochovaných dobových fotografií, Sládkova knihovna byla vždy uspořádána podobným způsobem, jak je dnes k vidění v expozici muzea. Používal zarážky na knihy a před knihami míval vystavené sošky, obrázky či fotografie. V kovovém rámečku je dochována fotografie zbirožské vily, kterou nechal Sládek vystavět roku 1906 u Čápského rybníka poblíž zbirožského vlakového nádraží. Do domu umístěného ve velké zahradě jezdil pouze v teplých obdobích; od roku 1908 se pak do Zbirohu nastěhoval nastálo. Na sklonku života, kdy trpěl zejména potížemi se srdcem a pohybovým aparátem, používal pojízdný vozík, kterému byly uzpůsobeny zvláštní kolejnice zabudované do podlahy.

Tématu Sládkovy knihovny se dotýká Bedřich Beneš ve svých *Besídkách o básnících: Slunce již se sklonilo za vysoké štíty pražských domů, do příbytků se vkrádal soumrak. Rozložil se po všech koutech prostorného pokoje, kde byly příhrady plné knih. Nápis na hřbetech oznamovaly, že velká jich řada jsou díla v jazyku anglickém. V jiné skříni narovnaný svazky časopisu »Lumír«.* Rozložené knihy a papíry částečně popsané svědčily, že zde jest duševní dílna. Mezi stolem a knihovnou stála černá kožená pohovka, takže snadno bylo lze se ní dosáhnouti i knih i psát na stole.² V rodině Sládků nejspíše přibývaly knihy značnou rychlostí, stejně tak byl rychlý oběh časopisů či rukopisů. O pořádku v knihách se zmiňuje Sládek v dopisech příteli Juliu Zeyerovi. Z korespondence vyplývá, že rovnání knih bylo u Sládků celorodinnou záležitostí, básníkovi byla nápomocná žena Marie i dcera Helena. Z dopisů lze také vyvodit, že některé chybějící knihy, které do Sládkova fondu podle dochovaných písemných záznamů prokazatelně patřily, mohou být možná zahrnuty v knihovněch některých jeho přátel, kteří si je půjčovali.

Roku 1945 píše Josef Polák o Sládkově pozůstalosti: *Ve zbirožské vile, obývané teď doktorem Josefem Teplým, pražským policejním lékařem, jehož choť je praneteří básníkovou, je dosud několik památek na J. V. Sládku. V pracovním pokoji, kde Sládek tvořil hlavně překlady Shakespearových dramát, zůstal původní starý nábytek i úmrtní lože básníkovu. Na prahu pokoje jsou*

dva hluboké zářezy, jakési kolejnice pro Sládkovu pojízdnou lenošku.

Z příspěvku vyplývá, že část pozůstalosti byla ještě po vzniku Sládkova muzea ve vlastnictví jeho rodiny. Dočteme se v něm také o Sládkových knihách: *Ve vile je ještě část původní knihovny, cizí vydání Shakespeara, s nimiž asi Sládek srovnával český překlad, a svazky anglo-amerických autorů. Kromě toho jsou v knihovně Sládkově cizojazyčné příručky hodně odborného rázu o fotografii a tisku. Z české literatury jsou tu dosud knihy Zeyerovy s věnováním, knihy Sládkova lékaře a přítele Thomayera-Jamota nebo Růženy Jesenské a jiných. Zvláště nás zaujmou Vrchlického knížky Selské balady a Na domácí půdě s věnováním a Vrchlického překlad Vignyho Osudů s přípisem „Drahému příteli J. V. Sládkovi Jar. Vrchlický, 8. IV. 1903“.³ Uvedená díla jsou nyní součástí muzea a shromážděné knihovny kromě překladu Vrchlického; svazek *Osudů* Alfreda de Vignyho s dedikací nebyl v knihovně nalezen.*

Získávání knih

Básník knihy nejčastěji získával jejich zakoupením nebo mu je věnovali přátelé. Svědčí o tom značné množství rukopisných dedikací v knihách. Často si posílali knihy s Juliem Zeyerem, ačkoli díla zahraničních autorů nebyla zrovna levná. Příkladem může být dopis z 10. dubna 1879 psaný ve Zbirohu: *Děkuji Ti mnohokrát za tu krásnou knihu. Budeš-li hodný, dám Ti ji také jednou přečíst a k tomu druhý svazek, který se mi řízením nevyzpytného osudu také dostal do rukou. Marinka byla na Swinburna až žárliiva; tak mne zaujal. Ale prosím Tě, pro podruhé, abys koupil pro mne aspoň půl slušné bibliotéky z výtečných českých spisů: o mnoho dráž to nepřijde.⁴*

O nákupech knih svědčí dokumenty uložené v souboru Sládkových účetních dokladů v Literárním archivu Památníku národního písemnictví; například vyúčtování dodávek knih za rok 1876 z knihkupectví Dr. Grégr & Ferd. Dattel či účet za rok 1889 z knihkupectví Bursík & Kohout. Přímo v osobní knihovně ve Zbirohu je v příručce *Malý zahradník* od Josefa Křemena založen účet ze dne 12. 8. 1910 od nakladatele A. Reinwarta za

jmenovanou knihu a další tituly. V osobní knihovně jsou důkazem nákupu také vpisky o zakoupení knih z Burianovy pozůstalosti ve čtyřech svazcích Jungmannova česko-německého slovníku. Sládek si zakládal poznámkové sešity i sešity účetních záznamů. Pečlivě si zapisoval všechny příjmy a pohyby financí uložených ve spořitelně, bance či záložně, příjmy z vydání básnických sbírek a překladů. Se stejnou důsledností zapisoval i veškeré výdaje. Mezi nejčastější patřily výdaje za nákup obálek, známek, pohlednic a dopisních papírů či novin nebo poštovní za knihy. Do poznámkových sešitů zapisoval také návštěvy u lékaře a záznamy o fotografování, včetně seznamu pořízených negativů či „fotografických receptů“.

J. V. Sládek a jeho láska ke knihám

Nahlížení do osobních knihoven slavných velikánů minulých dob je událostí výjimečnou a objevnou. Nekončí jen u zkoumání jednotlivých svazků, ale nabízí také pohled na proměny literatury, na samotnou dobu, kdy knihovna vznikala, rozrůstala se a žila vlastním životem. Nazíráme do duše jejího tvůrce a poznáváme ho nejen ze strany formální a běžně známé, ale nakonec i z té osobní. Tak tomu bylo v případě knihovny Josefa Václava Sládky, která mi tuto výjimečnou osobnost ukázala nejen jako pracovitého básníka, překladatele a novináře, ale především jako člověka. Člověka trpícího a zároveň milujícího, schopného a nezaostávajícího se před žádnou překážkou, ač právě tato neústupnost jej fyzicky oslabovala. Člověka plného zájmů nejen literárních, nýbrž také zájmů o budoucnost českého lidu, zbožňujícího svůj rodný kraj a přírodu. A v neposlední řadě člověka, pro kterého četba znamenala mohutný vývoj v jeho vlastní tvorbě a zároveň mu poskytovala útěchu, když v nemoci neměl sílu tvořit.

Soupis Sládkovy osobní knihovny bylo neskonalé vytvořit vzhledem k chatrnému stavu některých svazků knih, přesto byl však opatřen obстойný doklad o básníkově čtenářském životě, z nějž lze vycházet a čerpat pro další studium jeho života či tvorby. Vytvořený soupis byl uložen v Muzeu J. V. Sládky ve Zbiroze spolu se všemi doprovodnými materiály.

VERONIKA JEŽKOVÁ | jezkova@svkkk.cz

² BENEŠ, Bedřich. *Za mořem: o Jos. Václavu Sládkovi*. Bzenec: nákl. vl., 1918. 16 s. Besídky o básnících, sv. 4.

³ POLÁK, Josef. *J. V. Sládek: básník domova*. Praha: Fr. Borový, 1945, s. 93–94.

⁴ Sládek – Zeyer: *vzájemná korespondence*. Praha: Československá akademie věd, 1957, s. 376

Pohled do historie veřejného knihovnictví v Sudetech

Jako Sudety se označují okrajová území Čech, Moravy a někdejšího Rakouského Slezska, která byla osídlena převážně německy mluvícím obyvatelstvem. Okamžikem vyhlášení samostatného Československa v roce 1918 Němci ztratili své výsadní postavení a stali se menšinou podřízenou autoritě vlády, která jim byla národnostně cizí. Začali se více kulturně, hospodářsky a politicky sjednocovat, aby tak měli lepší možnost čelit českým kulturním tlakům. Výrazem tohoto postupného sjednocování byl i vznik nového označení pro české Němce, a sice sudetští Němci.

→ **Obecně lze říci, že největšími problémy knihoven v oblasti Sudet meziválečného období, a to zejména těch českých, byly nedostatek finančních prostředků na provoz a absence vhodných prostor. Finanční podpora německým knihovnám byla často mnohonásobně vyšší.**

V severních a severovýchodních Čechách zabíhaly Sudety v okrese Doksy hluboko do vnitrozemí až po okres Mělník a přes celé Podkrkonoší po Náchod. Zahrnovaly tak zčásti kraje Liberecký a Královéhradecký. Oblast severozápadních Čech zahrnovala Podkrušnohoří, Ústecký kraj a část okresů Lovosice a Litoměřice. Bylo to území, kde museli Němci a Češi souhrnou historických okolností žít vedle sebe a spolu, často ve stínu rozporů, střetů a oboustranných křivd.

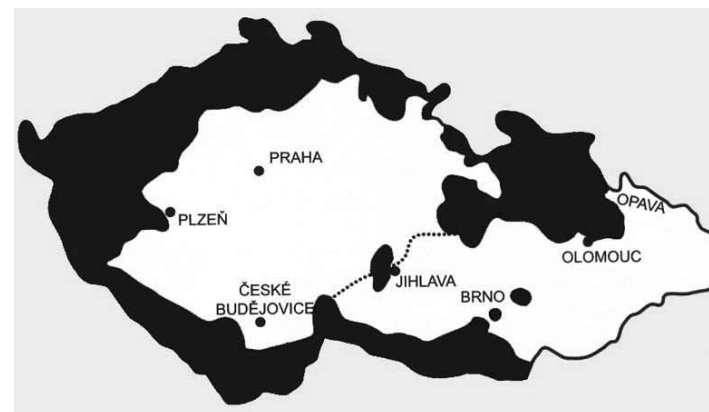
Po vydání prvního knihovnického zákona v roce 1919 zažívalo nebývalý rozkvět nejen knihovnictví české, ale samozřejmě i německé. V roce 1920 existovalo podle dostupných statistik v Československu pouze 458 německých obecních knihoven s celkovým počtem 282 255 svazků, o rok později to již bylo 1656 knihoven s 602 734 svazky. V roce 1937, kdy proběhlo poslední statistické šetření zasahující celé území republiky, existovalo 9392 českých a 3587 německých knihoven.

Národní knihovna Němců

Centrem německého národního života v Československu se v této době stal Liberec. Sem měla být z Prahy přeložena německá univerzita. K tomu sice nakonec nedošlo, nicméně zde byla založena univerzitní knihovna, která plnila funkci ně-

mecké národní knihovny. **Bücherei der Deutschen in der Tschechoslowakischen Republik (Knihovna Němců v Československé republice)** byla slavnostně otevřena dne 30. června 1924 coby vrcholná instituce německého knihovnictví u nás. Jejím prvním ředitelem se stal spisovatel Friedrich Jaksch. Od samých počátků se budovala na vědeckých základech, to jí umožňovala velice úzká spolupráce s lipskou knihovnou Deutsche Bücherei (Německá knihovna), která se stala ústřední metodickou knihovnou pro pruské a německé knihovny.

Liberecká knihovna budovala dva základní katalogy (jmenný a předmětový) a několik katalogů speciálních, např. katalog sudetoněmeckých osobností (spisovatelů, vědců atd.), v němž bylo možno najít jejich nacionále, bydliště a přehled vydaných publikací. Tento katalog byl ve své době velmi ceněný. Ve studovně se nacházel katalog příruční knihovny, dalším speciálním katalogem byl katalog časopisů, ve kterém byla periodika řazena podle oborů, o kterých pojednávala. Ve třicátých letech vznikla myšlenka vytvoření centrálního katalogu všech německých odborných knihoven v Československu, plán se ale nakonec neuskutečnil. Knihovna rovněž poskytovala ostatním knihovnickým institucím

Mapa německého osídlení v českých zemích.

odborné rady pro jejich zřizování a provoz. V roce 1938 pak změnila název na **Nationalbibliothek der Deutschen im Sudetengau (Národní knihovna Němců v Sudetské župě)**, během druhé světové války ale ztratila svůj původní význam národní knihovny. V roce 1954 většina fondu shořela.

Profesní organizace

Pro organizaci a rozvoj německého veřejného knihovnictví v Československu postupně vzniklo několik organizací. V roce 1920 bylo v Litoměřicích založeno **Deutsche Volksbüchereigenossenschaft (Družstvo německých lidových knihoven)**. Účelem byla podpora knihoven při získávání knih. Družstvo provozovalo také knižní sklad a antikvariát. V roce 1923 vznikla profesní organizace německých knihovníků **Verband der deutschen Buchwarte in der Tschechoslowakischen Republik (Svaz německých knihovníků v Československé republice)**. Jejím prvním předsedou se stal filozof, pedagog a knihovník Josef Eisenmeier, mezi členy předsednictva patřil i jablonecký knihovník Julius Streit. Svaz od svého založení vydával v Liberci knihovnický měsíčník *Buch und Volk* (Kniha a národ), bohužel pouze čtyři roky, neboť Ministerstvo školství a národní osvěty přestalo poskytovat na jeho vydávání příspěvek. Svůj nezanedbatelný podíl měl svaz i na pořádání knihovnických akcí *Tag des Buches* (Den knihy) či *Sudetendeutscher Büchereitag 1930* (Sudetoněmecký den knihoven 1930). V roce 1928 byla založena pro potřeby německých veřejných obecních knihoven **Zentralwandlerbücherei (Centrální výměnná knihovna)**. Sídlo měla v Praze na Staroměstském náměstí. Knihovny si zde mohly vypůjčit až deset svazků

knih podle vlastního výběru na dobu tří měsíců. Náklady na zaslání si ale musely hradit samy.

V roce 1925 byla v Liberci založena jako zastřešující organizace několika desítek kulturních a nacionálně obranných svazů a spolků **Gesellschaft für deutsche Volksbildung in der Tschechoslowakischen Republik (Společnost pro německé lidové vzdělávání v ČSR)**. Společnost šířila sudetoněmecky vyhraněnou literaturu do veřejných knihoven v rámci akce *Sudetendeutsche Büchereihilfe* (Sudetoněmecká pomoc knihovnám). Úzce přitom spolupracovala s nakladatelstvími Adama Krafta v Karlových Varech nebo Franze Krause v Liberci.

Německé knihovny dbaly ve velké míře na svoji propagaci; na obrázku deska s textem Dobrá kniha se stále ještě osvědčí jako dobrý přítel, kterou používala ve 40. letech minulého století k propagaci knihovny a čtení nynější MK Jablonec n. Nisou (dříve Stadtbücherei Gablonz a. N.)

Prostory půjčovny Knihovny Němců v Československé republice v Liberci v ulici U Věže 9

Německé veřejné knihovny byly také velmi často významně podporovány německými reprezentacemi obcí, proti českým knihovnám byl zde i výrazný podíl mecenášů z řad podnikatelské elity, např. Heinrich Liebig v Liberci, Eduard Jakob Weinmann v Ústí nad Labem či Dominik Kreuzinger v Chebu. Ústí nad Labem bylo po Chebu druhým městem v Čechách, které získalo zcela novou knihovni budovu. Jedním z důvodů bylo, že město bylo významným regionálním centrem lidového vzdělávání. Původně byla knihovna založena jako spolková knihovna místní skupiny spolku **Bund der Deutschen Nordwestböhmens (Svaz Němců severozápadních Čech)** v roce 1896, od roku 1897 ji ale už podporovalo město, které ji o dva roky později převzalo do své správy. Nová budova byla slavnostně otevřena 6. října 1912. Monumentální objekt vznikl podle projektu Josefa Zascheho, rodáka z Jablonce nad Nisou, a neměl v českých zemích svým moderním pojetím obdoby. Až do roku 1945 byla nejlépe technicky vybavenou veřejnou německou knihovnou v Čechách, její součástí byla i studovna patentové a technické literatury (pozn. red.: další informace viz *Čtenář*, 2019, 71, č. 4, s. 149–151). Mimořádné postavení ústecké knihovny stvrdilo zřízení německé sekce Státní knihovnické školy, která zde působila v letech 1919 až 1927. V dubnu 1945 byla budova poškozena leteckým bombardováním a v následujících měsících stržena.

Situace českých knihoven

Obecně lze říci, že největšími problémy knihoven v oblasti Sudet meziválečného období, a to zejména těch českých, byly nedostatek finančních prostředků na provoz (nákup nových kvalitních knih či možnost zaměstnat pomocný personál) a absence vhodných prostor. Finanční podpora německých knihoven byla často mnohonásobně vyšší, české knihovní rady se musely důrazně hlásit o práva a výhody, které knihovnám ze zákona náležely. Nejednou na tuto skutečnost poukazovaly i prostřednictvím místního tisku. Městské rady jen velice nerady naplňovaly, co jim ukládal zákon. Na žádosti o poskytnutí nových místností odpovídaly záporně s odůvodněním, že nemají žádné vhodné obecní prostory volné. Svoji roli sehrála i světová hospodářská krize na počátku třicátých let. Sudetoněmecká území byla silně postižena jejími důsledky, neboť zde převládala textilní a sklářský průmysl, který byl orientovaný na vývoz. Ten nedokázal situaci čelit a následovalo velké propouštění zaměstnanců. Vysoká nezaměstnanost přetrvávala několik let. Knihovny měly snížené dotace na provoz, to se odrazilo i v klesající kvalitě nakoupených knih. Nekvalitní literatura byla na rozdíl od knih odborných a hodnotné beletrie poměrně laciná, neboť se vydávala ve vysokých nákladech. Na druhou stranu však narůstal počet návštěvníků a čtenářů, zejména z chudších vrstev, kteří neměli dostatek finančních prostředků, aby navštěvovali divadla či kina. Knihovny a výpůjčky knih tak pro ně byly stále ještě cenově přijatelné.

Po Mnichovu došlo k odtržení pohraničních oblastí, což pro tamější české knihovnictví znamenalo velké ztráty. Knihovny byly uzavřeny, a pokud nebyly jejich knihy včas uschovány, byly zničeny nebo odvezeny do jiných knihoven. Propuknutí druhé světové války znamenalo i pro německé knihovny stagnaci a konec jejich rozvoje. Výsledek války pak předeslal jejich zánik v českých zemích.

JITKA NOSKOVÁ

pujcovna@knihovna.mestojablonec.cz

Foto a obr.: archiv MK Jablonec n. Nisou

První knihovní zákon – 100 let

Z historie Městské knihovny v Kamenickém Šenově

Městská knihovna Kamenický Šenov sídlila dříve v budově obecního úřadu (budova vpravo)

Foto: archiv KVK v Liberci

Druhé kulturní zařízení obce, na zákonné bázi, je městská knihovna. Vychází ze základů ústavy, že právě kniha promlouvá k občanovi mnohem důrazněji, a proto se zdá zvláště vhodná proniknout i do nejmenší a vysoko položené horské obce a i tam položit hluboké základy duchovního a obecného vzdělání, proto zákon z 22. července 1919 ukládá i těm malým a nejmenším obcím založit, provozovat a starat se o dobrou knihovnu. Tuto zákonnou povinnost ukládá obcím, buď založit od základu vlastní knihovnu, nebo získat již založenou knihovnu jiné soukromé osobě patřící, nebo také převzít již funkční knihovnu pro veřejné účely.

V našem městě byly již dříve dvě samostatné bibliotéky: jedna patřila Obecné skupině německé a druhá Centrální skupině sklářů. Po nabytí platnosti knihovního zákona byly obě dále vedeny ve dvou zvláštních odděleních městské knihovny. První byla v roce 1927 za kupní cenu

2700 Kč celá převedena do majetku města, zatímco druhá zůstává zvláštním samostatným oddělením. Vedle těchto vlastních máme ještě malou knihovnu čítající 161 svazků, která později, až se vyřeší otázka místa, bude umístěna v čítárně.

Pokud v používání knihovny v posledních dvou letech byl zaznamenán malý pokles, dá se tento na jednu stranu odůvodnit nutnou přestávkou ve výpůjčkách, na druhou stranu také vyřazením oblíbených „miláčků“ okruhu čtenářů, tj. knih, které byly, co se týká lidového vzdělávání, bezcenné. V tomto duchu bude naše městská knihovna spolupracovat s knižním výborem, knihovní radou, městským vzdělávacím výborem a obecním zastupitelstvem. Plánovitá práce všelidového vzdělávání, ve vsí tichosti, však jen pomalu přináší ovoce.

napсал učitel **RUDOLF REISSIG**

z *Knihy o městě Kamenický Šenov* (1930), výtisk z švabachem, přeložila Ulla Fléglová

Česká a německá knihovna ve Smržovce

Raum für Bemerkungen der Verwaltung: Buchvorstellen am: 1. 8. 1945

Signaturen: *H. Hauser*
379
28. Verz.: Zahl d. Bk.: 1

Die Bücher der Deutschen entlieh:

Verschaffer mit Namen: **Lehmann**

Titel: **1764, Nachricht von Nahlen, wer sie gewesen, wo sie Golderz aufgesucht, auch wie sie aus Erzen Gold gebracht**

Name: **Josef Meissner,**
Stand: **Lehrer i.R.**

Wohnung: **Morchenstern Nr. 765**
Mitgliedskarte Nr. **4357**

Die einzelnsten Bücher sind von dem Leser mitzunehmen, die Bücher von ihm selbst. Für jeden Wert ist ein Leihchein auszufüllen. Drücklich schreiben, bei welchem bei eingekommen!

Výpůjční lístek z liberecké Národní knihovny Němců se jménem Josefa Messnera, významného regionálního historika, učitele a zakladatele muzea ve Smržovce

Obr.: archiv VKV v Liberci

První strana seznamu knih, které měla ve svém fondu Kaiser Josef II. Volksbücherei in Morchenstern (nedatováno; před rokem 1919)

V roce 1896 byl v podhůří Jizerských hor ve Smržovce, tehdy ještě městyso, založen německý spolek **Kaiser Josef II. Volksbüchereiverein Morchenstern (Spolek lidové knihovny císaře Josefa II. ve Smržovce)**. Za cíl si vzal podporovat osvětovou a vzdělávací činnost ve městě a jedním z jeho hlavních úkolů se stalo založení a udržování veřejně přístupné knihovny. Kaiser Josef II. Volksbücherei in Morchenstern (Lidová knihovna císaře Josefa II. ve Smržovce) byla opravdu ještě téhož roku otevřena; svoje sídlo měla v nově postavené Centrální škole. Jednalo se o německou obecnou školu a knihovně byla určena jedna místnost. Brzy se její fond rozrostl na 1500 svazků. Čtenáři ji mohli využívat bezplatně každou neděli dopoledne od desíti do dvanácti hodin. Knihovna se udržovala zejména z příspěvků členů spolku, z darů a výtěžků z kon-

certů, divadelních představení a plesů, na provoz přispívala i obec.

Na zákon o veřejných knihovnách obecních z roku 1919 reagovalo město převzetím stávající německé knihovny. V roce 1920 tak vznikla Volksbücherei in Morchenstern (Lidová knihovna ve Smržovce). Obecním knihovníkem byl jmenován odborný učitel Max Hauser. Tak jako v jiných obcích v Sudetech, i ve Smržovce pracoval Der Deutsche Ortsbildungsausschuss (Německý místní vzdělávací výbor). Ten v pátek 1. října 1920 otevřel veřejnou čítárnu v prvním patře zdejší radnice. Přístupná byla v pracovní dny odpoledne od šesti do devíti hodin. Zároveň byla zřízena veřejná knihovna v Jiřetíně pod Bukovou, který byl tenkrát součástí Smržovky. Ve Smržov-

Bücher-Verzeichnis.

A) Erziehungsschriften und Gesundheitslehre.

Katalog-Nummer	Verfasser	Titel des Werkes
3	Dr. Bock	Das Buch vom gesunden und kranken Menschen.
4	Eichler Jos., Jordan E.	Schule und Haus.
1	Pestalozzi H.	Wie Gertrud ihre Kinder lehrt.
2	do	Lienhard und Gertrud.

Foto: MK Jablonec n. Nisou

Ve Smržovce dne 1.VIII.1945.

Věc: Veřejná knihovna-zjištění stavu.

Ranu
Referentu pro veřejné knihovny obecní
v Jiřetíně.

K Vašemu dotazníku ze dne 14.VII.1945 sděluji tyto informace:

Knihovna v době okupace byla uskladněna ve škole a nebyla používána místním ~~xxxx~~ českým obyvatelstvem. Knihovna obsahuje na 1000 svazků ze světové literatury. Moderní literatura podle zběžného nahlédnutí není vůbec zastoupena. Počátkem září budu prováděti rozřídování knih podle obsahu a budu Vám moci podati podrobnou zprávu. Obecní knihovnu rád bych otevřel ke dni 1.října 1945. Knihovna potřebovala by nutně novou politickou literaturu. Byli bychom velmi povděční, kdyby k jejímu otevření mohli disponovati i tímto literárním oborem.

Referent pro veřejné knihovny obecní v Jiřetíně.
1212/45. 8/8.45.

Za: *Leoni Busch*

Foto: MK Jablonec n. Nisou

ce žilo přibližně 22 % Čechů, pro ně byla ve stejném roce založena menšinová česká veřejná knihovna.

Německá knihovna byla nadále umístěna v jedné místnosti Centrální školy. Ve stejné budově měla pronajaty tři místnosti česká obecná škola, která zde zahájila vyučování v říjnu roku 1919. Od svého založení v roce 1920 zde v jedné učebně byla umístěna i česká menšinová knihovna. Fond byl uložen ve skříních, které zabíraly celou jednu stěnu místnosti. Dochovala se žádost místní osvětové komise ve Smržovce ze dne 27. června 1935, která poukazovala na nedostatek místa pro knihovnu v učebně a byla požadována samostatná místnost. Žádosti nebylo vyhověno, neboť byla opakovaně podána následujícího roku počátkem října. Umístění knihovny stěžovalo samotnou výuku žáků, šlo i o nevyhovující hygienické podmínky. Druhá žádost byla nakonec vyslyšena a české knihovně byla uvolněna samostatná místnost v přízemí školy, avšak pouze s podmínkou, pokud nebude místnosti zapotřebí pro vyučovací účely.

Krise třicátých let se odrazila i na kulturním životě obce. Přetrvávala vysoká nezaměstnanost a nedostatek finančních prostředků. Knihovny měly snížený příspěvek na svoji činnost, česká

Zpráva o stavu smržovské české knihovny ze dne 1. srpna 1945

knihovna dokonce v letech 1933 až 1936 ani nedostávala povinný příspěvek daný zákonem (nebo pouze minimální) a její knižní fond se vůbec nedoplňoval. V roce 1938 měl 1150 svazků. Navštěvovalo ji 835 čtenářů, což představovalo přibližně 12 % z celkového počtu obyvatel města. Na podzim roku 1938 byla uzavřena, vystěhována z místnosti, kterou používala, a uskladněna v jedné uzamčené místnosti Centrální školy. Zde přečkala roky okupace.

Německá knihovna zůstala otevřena i během válečných let, umístěna byla stále ve školních prostorách. Jako ostatní knihovny v regionu i ona měla možnost využívat k půjčování soubory knih, které nabízela Kreis-Wander-Bücherei (Okresní putovní knihovna), která byla zřízena v říjnu roku 1941 v nedalekém Jablonci nad Nisou. Smržovská německá knihovna disponovala k 31. březnu 1944 fondem o velikosti 3106 svazků, navštěvovalo ji 196 čtenářů, z toho 51 čtenářů ve věku do 14 let. Za rok se uskutečnilo 3345 výpůjček. Její činnost pravděpodobně skončila bezprostředně po konci druhé světové války.

JITKA NOSKOVÁ

pujcovna@knihovna.mestojablonec.cz

Knihovny na Jablonecku

Jako v jiných regionech, tak i na Jablonecku začíná knihovnická tradice dávno před vydáním prvního knihovního zákona. Existovaly zde knihovny školní (žákovské i učitelské), knihovny spolků a čtenářských společností, ale i veřejné lidové knihovny. Na Jablonecku převažovali obyvatelé německé národnosti, Češi představovali menšinu, a to se odrazilo i na počtu českých knihoven.

Pro Jablonecko bylo důležité založení německého spolku **Emil Müller Stiftung (Nadace Emila Müllera)** v roce 1893. Jeho náplní se stala podpora v okrese již existujících lidových knihoven a napomáhání zřízení nových. Díky tomu se jejich počet významně zvýšil. Další důležitou institucí, která v této lokalitě podněcovala zakládání lidových knihoven, byl v roce 1868 založený **Gablonz-Tannwalder Lehrerverein (Jablonecko-tanvaldský spolek učitelů)**. Potřeba čtení vyvolala odezvu i u některých knihkupců, kteří se rozhodli zřídit vlastní půjčovny, většinou za určitých poplatků.

Německá knihovna v Jablonci nad Nisou

V samotném Jablonci nad Nisou existovaly před vydáním prvního knihovního zákona knihovny spolkové a školní. V prosinci roku 1919 byl v Jablonci nad Nisou založen **Der Deutsche Ortsbildungsausschuss (Německý místní vzdělávací výbor)**, jehož úkolem bylo pořádat přednášky, kurzy, divadelní představení a další vzdělávací aktivity, ale i zřizovat veřejné knihovny. Jeho první reakcí na zákonné ustanovení bylo jmenování knihovní rady, v jejím čele stanul starosta města Karl Richard Fischer, úspěšný politik, vědec a podporovatel umění, aktivní člen řady spolků. Dne 1. dubna 1921 byla v prostorách obchodní akademie otevřena čítárna. Byla však přístupná pouze pět hodin odpoledne; přes den prostory čítárny sloužily potřebám školy. O dva roky později, 7. července 1923, pak byla v jedné místnosti dívčí školy otevřena **Die Deutsche Bücherei der Stadt Gablonz a. N. (Německá**

Budova dívčí měšťanské školy v Jablonci n. Nisou, v jejímž východním křídle měla v letech 1923 až 1933 prostory německá městská knihovna; v roce 1926 k ní byla ještě připojena německá veřejná čítárna

knihovna města Jablonce n. N.) Založení německé knihovny podpořil i jeden z nejváženějších občanů města, lékař a mecenáš Anton Randa (1864–1918), který ve své poslední vůli věnoval na tento účel nemalé finanční prostředky a svoji soukromou knihovnu.

Česká Veřejná Jiráskova knihovna

Kromě tohoto německého výboru existoval v Jablonci též český **osvětový sbor**, který zcela nezávisle na německém vyřizoval úkoly ve vlastní oblasti působnosti. Roku 1920 bylo rozhodnuto založit ve městě českou veřejnou knihovnu. V roce následujícím byla se souhlasem samotného Aloise Jiráska pojmenována **Veřejná Jiráskova knihovna**. Jelikož byl Jablonec v té době

Německá veřejná čítárna v prostorách učebny obchodní akademie v letech 1921 až 1926

městem převážně německým, stala se nově založená česká knihovna pouze menšinovou. Ve srovnání s knihovnou německou měla horší podmínky pro svoji činnost, ať už prostorové či finanční. Historicky prvním sídlem knihovny se stala bývalá mateřská škola, tyto prostory však mohla užívat pouhý rok. Poté se celkem čtyřikrát stěhovala, než našla v roce 1933 důstojnější podmínky v domku na Novém trhu (dnešním Dolním náměstí). Zde také mohla konečně otevřít i veřejnou čítárnu. Ve stejném roce byla německá knihovna s čítárnou přestěhována do sousední uvolněné budovy staré radnice. Obě knihovny tak byly soustředěny ve stejné lokalitě města. Zajímavé je porovnání návštěvnosti obou knihoven. Koncem třicátých let 20. století tvořily obyvatelé české národnosti 16,5 % z celkového počtu obyvatel města, Němců zde žilo 79,5 %. Českou knihovnu navštěvovala pouhá 3 % českých obyvatel, německou pak 13 % německých občanů.

Česká menšinová knihovna ve svém domku fungovala až do konce září 1938, kdy byla uzavřena, její činnost úplně zastavena, prostory zabrány. Knihovní fond, čítající v té době 4126 svazků, byl uložen do uzavřených bedýnek a uskladněn na půdě vedlejší budovy staré radnice, sídla německé knihovny. Dochoval se zápis o převzetí Veřejné Jiráskovy knihovny ze dne

8. října 1938, sepsaný Juliem Streitem, knihovníkem německé knihovny, ve kterém je podrobně vylíčen neradostný stav české knihovny a čítárny včetně soupisu veškerého vybavení. Knihy byly v té době již z polic vyklizeny, prázdné regály přisunuty ke zdi, aby zabraly co nejméně místa. V této souvislosti je třeba vyzdvihnout snahu Julia Streita, který se zasadil o to, aby byly české knihy přemístěny do německé knihovny, a tím zachráněny před jistým zničením. Proto také mohl o dva roky později knihy odkoupit jablonecký knihkupec Josef Florián, který strávil druhou světovou válku v Turnově, kam přestěhoval svůj obchod a odvezl sem i fond menšinové knihovny. V Turnově si otevřel soukromou půjčovnu. Knihy se pak v roce 1946 vrátily zpět do Jablonce a staly se základem fondu znovuobnovené **Veřejné městské knihovny a čítárny**.

Historie německé knihovny se uzavřela v květnu roku 1945. Část jejích knih je dodnes v Jablonci dochována ve fondu současné městské knihovny, knihovny Muzea skla a bižuterie a knihovny Státního okresního archivu, v Liberci pak v Krajské vědecké knihovně.

JITKA NOSKOVÁ

| pujcovna@knihovna.mestojablonec.cz

Foto: archiv MK Jablonec n. Nisou

Osudy Obecní knihovny v Benešově u Semí

Dříve bývaly na vesnicích knihy velkou vzácností a málokdo nějaké vlastnil. Přitom v době, kdy neexistoval rozhlas ani televize, to byl jediný prostředek sebezvzdělávání občanů.

Ve druhé polovině 19. století došlo k oživení českého národního ducha. Kulturní život se postupně dostával z měst na venkov, zvláště tam, kde byla škola a kostel. Ten v Benešově u Semí sice nikdy nebyl, ale zato tu byl už v roce 1869 založen divadelní spolek, který měl sloužit nejen k všeobecné zábavě, ale hlavně ku vzdělání ducha.

Od roku 1875 byl spolek předplatitelem časopisů *Libuše* a *Malice lidu*, a to až do roku 1914. Roku 1879 spolek daroval téměř 16 zlatých na školní knihovnu, roku 1883 přidal dalších šest zlatých a tato bohužel činnost se opakovala i v dalších letech. Spolek, který se roku 1891 přejmenoval na Čtenářsko-ochotnickou besedu Jizeran, přitom měl i svoji vlastní knihovnu, která vedle divadelních knížek, jež tvořily její hlavní část, obsahovala i krásnou a naučnou literaturu. Nevíme, jak nákladné bylo její pořízení a jak se doplňovala, zřejmě především z darů členů a příznivců spolku; nedochoval se ani seznam těchto knih. Víme však, že si všichni členové spolku mohli za malý poplatek půjčit třeba *Sebrané spisy Gustava Pflögera-Moravského*, *Pražského domácníčka* Jakuba Arbese, sborník *Osvěta* z roku 1879 či *Nástin dějin vzdělanosti ve Francii*. Tyto knihy patří mezi těch pár, které se dochovaly až do dnešních dnů a v nichž najdeme otisk prvního spolkového razítka.

Také Tělocvičná jednota Sokol, která byla založena roku 1892, si do stanov vložila větu, že k oživení a zušlechtění ducha společenského slouží... i čtení zábavných a vědeckých knih a časopisů. Spolkovou knihovnu začala budovat od samého počátku velmi usilovně, knihy získávala z darů, ale také je pořizovala za peníze získané např. pořádáním šibřinek.

Dne 22. července 1919 byl přijat zákon č. 430/119 Sb., o veřejných knihovnách obecních, který nařídil obcím, aby: *na doplnění a prohloubení vzdělanosti všech vrstev národa zřizovaly veřejné knihovny s četbou vzdělávací, naučnou i zábavnou, která má skutečnou hodnotu*. V obcích nad 400 obyvatel se tak mělo stát do roka, náklady na zřízení a udržování knihovny měly být ročně od 30 haléřů do jedné koruny na obyvatele. Knihovnu měla řídit knihovní rada, jejímž členem byl i knihovník.

V březnu 1921 dostali zřízení obecní knihovny na starost učitel Josef Beran a František Prokeš. Protože v rozpočtu bylo na knihovnu vyčleněno jen 700 korun a ceny knih byly v té době vysoké, bylo rozhodnuto pořizovat jen knihy potřebné pro výchovu a vzdělávání. Výrazně tehdy obci pomohla Čtenářsko-ochotnická beseda Jizeran, která jí zapůjčila knihy ze své knihovny spolkové. Dne 10. října 1921 pak byla sepsána smlouva o propůjčení sokolské knihovny benešovské obecní knihovně. Jednalo se o 119 zábavných i poučných knih a jednota je podle smlouvy půjčila obci na pět let.

První velký zásah do knižního fondu přišel s nacistickou okupací. V listopadu 1941 byla nařízena revize knihovny a vyřazeny byly knihy „nevhodných“ autorů, mezi nimi i T. G. Masaryka. Některé z knih však školník ukryl na půdě, takže se v červnu 1945 mohly vrátit na své místo. Knihovníkem byl tehdy František Plíva, ředitel obecné školy, v jejímž přízemí knihovna sídlila. V listopadu 1955 měla knihovna 2116 svazků, navštěvovalo ji 169 stálých čtenářů a jen v měsíci říjnu bylo vypůjčeno 361 knih. Největší zájem byl o knihy zábavné, jichž byl ovšem velký nedostatek. Jinak knihovník konstatoval, že *o knihy rázu a obsahu politického a o knihy vědecké zemědělské zájem není*. V květnu 1956 bylo roz-

hodnuto přestěhovat knihovnu z místností v přízemí do prostor loutkového divadla.

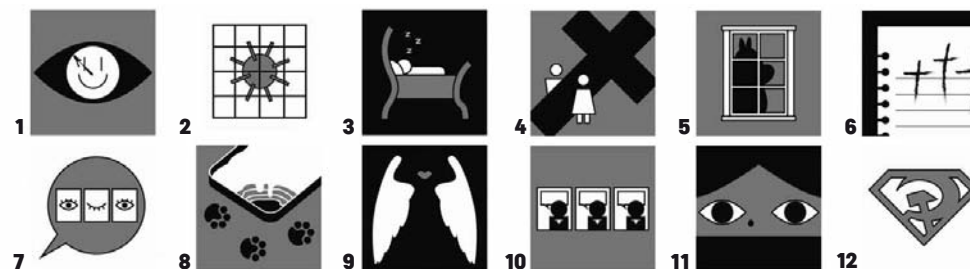
V průběhu devadesáti let existence benešovské knihovny byli knihovníky učitelé nebo studentky. Zajímavé je, že za tak dlouhý čas jich bylo pouze osm. V roce 2001 se knihovna přestěhovala do uprázdněné školní družiny, kde sídlí

dosud a kde mají čtenáři k dispozici téměř 4000 knih, časopisy a také internet. Nabídka knih je pestrá a díky putovním souborům se průběžně obměňuje. Jen čtenářů by mohlo být víc, protože jich rok od roku ubývá...

LENKA HOLUBIČKOVÁ

| lenka.holubickova@seznam.cz

LETNÍ SOUTĚŽ

Obsahový marketing v knihovnách

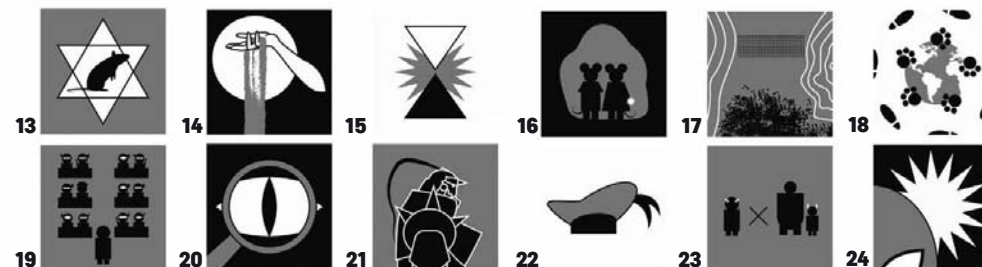
Obsahový marketing (content marketing) je strategický marketingový přístup zaměřený na tvorbu a distribuci hodnotného, relevantního a konzistentního obsahu. Cílem obsahového marketingu je přilákat a udržet jasně definovanou cílovou skupinu a stimulovat žádoucí reakci na straně čtenáře.

Jak vytvořit stránku, o které lidé rádi mluví? Buďte zajímaví, nekonvenční a noví. Předstihněte ostatní a nebojte se poučovat. Založte blog, kde budete psát o tom, co děláte, o svých akcích a službách. Vytvářejte soutěže, které nejsou jednoduché. Pište příběhy na pokračování. Tím ukážete čtenáři, že vám může věřit. Dlouhodobé budování obsahu vytváří pevný, stabilní a zajímavý brand. Chcete být jenom zastávkou na cestě čtenáře, anebo raději trvalým cílem?

Na příkladu naší soutěže k *Březnu měsíci čtenářství* vám ukážeme, jak jsme na to šli v SVK Plzeňského kraje. Grafickou koláží (počopitelně podle našeho manuálu jednotného vizuálního stylu) jsme zpracovali obsah vybraných komiksů a den po dni jsme zveřejňovali obsah na sociálních sítích nejen na naší spravované stránkách, ale v také v relevantních zájmových skupinách. Provozovali jsme a nenásilně podněcovali čtenáře k interakci, šířili jsme naši značku. Zároveň jsme soutěž použili i v rámci interní komunikace pro naše vlastní zaměstnance a zpracovali jako didaktické listy pro střední školy, což nyní testujeme, ale to už je jiný příběh...

Zkuste si zpříjemnit léto a také si zasoutěžit s 24 vybranými piktogramy názvů komiksů! Názvy komiksů zasílejte do **30. 8. 2019** na adresu pr@svkpk.cz. Nejlepší z vás budou odměněni. Těšíme se na vaše tipy!

MARTINA KOŠANOVÁ | kosanova.martina@svkpk.cz

Autor piktogramů: Jan Chabr

Liberec ve víru čtenářství

knihovny Libereckého kraje

7. část

Foto: J. W. Procházka a K. Smolíková

S Liberem se nám vybaví tradice Veletrhu dětské knihy, který se v posledních letech překlopil do Festivalu dětského čtenářství. Až budete v prázdninovém čase pročítat články letního dvojčísla, budou mít návštěvníci i organizátoři, mezi něž neodmyslitelně patří Krajská vědecká knihovna v Liberci, sedmnáctý ročník za sebou. Vzpomínkou (doufejme, že příjemnou) budou i naše besedy pro malé čtenáře uskutečněné v rámci veletrhu.

Vůbec nás nepřekvapilo, že nám s žádostí o besedy pro veletržní program píše Radka Vojáčková. S touto energickou dámou se Klára potkala jako s jednou z prvních knihovnic, které se zapojily ve spolupráci s Novou školou do vedení čtenářských klubů. Tyto podpůrné skupiny, roztroušené po celé republice, ukázaly, že pro žádné dítě není čtenářství nedostupná meta, jen hledat ty správné cesty. A ve zdejší kraji víra v dětského čtenáře roste a sílí.

Hejno bílých vran

Vždy je dobré, když člověk není ve svém úsilí osamocen. Dalším styčným důstojníkem Krajské vědecké knihovny v Liberci je pro nás metodička Jaroslava Starcová, díky které zde měla Klára pro knihovnický seminář o komiksu, historii kni-

ven či tvůrčím psaní. Nejnovější rolí, při které jsme se s paní Starcovou setkali, je role metodičky projektu *Naplňování krajského akčního plánu rozvoje vzdělávání Libereckého kraje I.*

Někdy se nám čínorodé knihovnice svěřují, že nejsou unavené ani tak z množství aktivit, do kterých se zapojují, jako z nepochopení okolí. Je smutné, když se nadšenec, trávící prací pro knihovnu a komunitu desítky, ba stovky hodin po večerech a víkendech, setká s odmítáním místo s poděkováním a podporou. Máme to, my Češi, takovou nepřejícnou povahu a málo si uvědomujeme, že úspěch ostatních není nutně naším křivým zrcadlem. V Liberci však tomu tak evidentně není a aktivisté nejsou osamoceni. Paní Jaroslava Starcová obdržela v roce 2017 Cenu za celoživotní přínos knihovnictví v Libereckém kraji

a paní Radka Vojáčková o rok dříve cenu Knihovnice roku.

Nečekaná zpětná vazba

Při poslední návštěvě liberecké knihovny vedla Klára seminář nazvaný *Fantastické literární dílny*, na kterém učitelům a knihovníkům představovala naši publikaci *Vstupte do literárního doupeře*. Pracovní listy obsahují vyzkoušená cvičení a figle z našich workshopů. Školení probíhalo ve vstřícné atmosféře, přesto občas zachytila skeptický obličej, který lze přečíst zhruba takto: *To je všechno moc pěkné, paní Smolíková, jenže co když to naše děti nebude bavit, nepochopí to, nebudou vůbec ochotny se do psaní pustit?*

Vyzkoušeli si tedy ještě pracovní list, ve kterém vymýšlíme, co by po došlápnutí bosou nohou na kostičku lega zvolala britská královna, co bytový zloděj, cestovatel v čase či starý jezevčík. V pauze pak za Klárou přišla jedna účastnice se zalepenou obálkou, kterou posílá její dcera. Prý ráda čte její knihy a požádala maminku, ať psaní předá. Stálo v něm: *Milá paní spisovatelko Smolíková, četla jsem Vaše knihy a velice se mi líbí. Hlavně se mi líbí Literární doupeře, protože jsem v něm našla hodně inspirace na své knihy. Sice jsem to ve svém příběhu nepoužila, ale hodně se mi líbil nápad s kostičkami lega. Vaše knížka mi pomohla podívat se na knihy a příběhy v jiném světle. Ještě mi nejde zázivně napsat počasí, ale snad mi to časem půjde. Chtěla bych Vám poděkovat za knížky, které píšete. Adélka Podholová*

Do liberecké pobočky **Vesec** se zase opakovaně vrací Jiří a paní knihovnice Alexandra Bezděková ho vítá, jako by patřil do rodiny. Neostýchá se sáhnout i po programech pro první stupeň, které Jiří nemívá tak často, o to s větší chutí se do nich pouští. Když se Klára paní Bezděkové omlouvala, že v nejbližších měsících pro ni nemá žádný volný termín, knihovnice se šalamounsky usmála. Pak pravila, že se nic neděje, protože oni ve Vesce už objevili, jaký je pro malé čtenáře zážitek, když za nimi přijede pan spisovatel Procházka.

Za prvňáčky a za komiksy

Do některých knihoven Kláru zavedla *Knížka pro prvňáčka*. Možná by měli autora této publikace vždy předem varovat, aby si vzal půlroční dovolenou. Bylo to velmi hektické období, a stejně

Seminář pro knihovnický v KVK v Liberci po vedením Kláry Smolíkové

nebylo možné navštívit všechny čerstvé čtenáře, kteří při pasování obdrželi *Knihozrouty*. Mimo jiné dorazila i do **Městské knihovny Železný Brod** nebo do **Městské knihovny v Jablonném v Podještědí**.

Ve druhé zmíněné knihovně navazoval na setkání s čerstvými čtenáři komiksový workshop pro páťáky. Klára pro ně měla jako dárek starší čísla komiksového časopisu *Barť*. Paní knihovnice Dana Zpěvákova byla překvapená (jako mnoho učitelů a knihovníků před ní), jak děti na komiksy reagovaly. Doslova napsala, že *děti byly šťastné, že mají Bárta*. My si tuhle spolupráci s nakladatelstvím Crew nemůžeme vynachválit, protože jsme už viděli zázračné obrácení mnoha zarputilých nečtenářů, které jsme seznámili s komiksy.

Už jsme si zvykli, že právě komiksově workshopy jsou mezi knihovnicemi velmi oblíbené. Klára se takto vypravila vybavená bublinami do **Městské knihovny v Rychnově u Jablonce nad Nisou** nebo **Městské knihovny Semily**. Někdy nebývá jednoduché se do prostoru, který má knihovna pro besedy k dispozici, vměstnat s jakoukoli aktivitou. Je pak bezvadné vidět, jak se třeba vyčouhlí šestáci v maličkaté rychnovské knihovně uskromnili. V semilské knihovně se zase publikum zkušeně rozložilo po pódiu a na barevné polštáře.

Lidé kolem knih se neztrácejí

Kláru tehdy mrzelo, že už se v Semilech minula s ředitelkou Alenou Matěchovou, se kterou na popud Jany Farské návštěvu domlouvala. Jenže

Prvníáci z Železného Brodu by se do knihovny se všemi knížkami, které při pasování na čtenáře obdrželi, nevěšili...

Besedy v Jablonném v Podještědí byly nutné kvůli velkému zájmu přesunout z knihovny do společenského sálu

lidé kolem knih se neztrácejí, jen přelévají. A tak o dva roky později seděla s paní Matěchovou na kávě a společně naplánovaly hravé listy a pohádku k chytrým magnetickým stavebnicím. A kdo že je Jana Farská? Bývalá muzejnice a galeristka a nyní provozovatelka úžasného semilského knihkupectví Křížovatka, které pravidelně pořádá setkání s inspirativními lidmi – spisovateli, vědci či politiky. Mezi knihami to lidem i myšlenkám sluší.

Za sněhem a prostorem

Cesty na sever mohou být zrádné a listopadový termín, který v Praze působil krotce, může znamenat silnice sněhem zaváté. Taková nenadálá změna ročního období nás přepadla, když jsme se vypravili do **Městské knihovny Jablonec nad Nisou**. Zbyněk Duda, ředitel této knihovny a původní profesí učitel, Kláře moc nenahrál, když před besedami k publikaci *Spolkla mě knihovna dětem* prozradil, že paní spisovatelka je tak trochu učitelka. Jakmile se však publikum dozvědělo, že Klára učila v Táboře knihovníky, ztuhnutí povolilo. Knihovníky, kteří si rádi čtou, by totiž chtěl učit každý.

Jablonecká knihovna patří k těm šťastným knihovnám, které mají pro akce k dispozici příjemný sál s pódium přímo ve svých prostorách. Není třeba, jako kupříkladu ve zmiňovaném Železném Brodu nebo Jablonném v Podještědí, přesouvat besedu do místního společenského sálu, kde vazba na knihy a knihovnu není tak zřejmá. Přesto máme nejraději setkávání mezi

regály, které svou energií vyprávění ovlivňují a neustále tok řeči ke knihám vracejí.

Do pracovního listu k novinkové publikaci *Pozor, v knihovně je kocour!* Klára vložila výzvu, ať se čtenáři zamyslí, jaké opatření by knihovnám prospělo. Po vzoru Masarykovy podpory knihovního zákona by mělo jít o nařízení vskutku státnické. Už na prvních besedách se úkol setkal s nadšenými reakcemi. Když teď Klára byla v červnu přítomna předáváním cen v celostátní soutěži Kamarádka knihovna, uvědomila si, že právě nevyhovující prostory knihovnicům nesmírně svazují ruce. Množství aktivit, které nadšení pracovníci knihoven organizují třeba v Libereckém kraji, totiž žádné velké korekce nevyžaduje.

JIŘÍ W. PROCHÁZKA

| jirka.walker28@gmail.com

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

| klara.smolikova@tiscali.cz

Foto: archiv autorů

Literární výročí

SRPEN

Před 200 lety, **1. 8. 1819**, se narodil americký spisovatel **Herman Melville** († 1891), autor *Bílé velryby*, jednoho z největších amerických románů, a dalších děl (*Billy Budd*, *Benito Cereno*, *Taipei*, *Písař Bartleby*, *Izrael Potter*, *První plavba*, *Ráj kanibalů*).

Před 160 lety, **4. 8. 1859**, se narodil norský spisovatel **Knut Hamsun** († 1952), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1920), autor románů *Hlad*, *Mystérie*, *Pan*, *Matka země* a mnoha dalších či autobiografie *Po zarostlých stezkách*.

Před 60 lety, **9. 8. 1959**, zemřel **Emil František Burian** (* 1904), český básník, publicista, zpěvák, herec, hudebník, hudební skladatel, dramaturg, dramatik a režisér, mj. autor oper *Maryša* a *Bubu z Montparnassu*, divadelních her *Pařeniště*, *Dálky*, *Rozcestí*, řady studií, básní a povídek či románu *Vítězové*.

Před 70 lety, **16. 8. 1949**, zemřela americká spisovatelka **Margaret Mitchellová** (* 1900), autorka jediného románu *Jih proti Severu*, který se však stal jedním z největších světových bestsellerů, v roce 1939 byl úspěšně zfilmován a autorce vynesl i Pulitzerovu cenu.

Před 25 lety, **19. 8. 1994**, zemřel český prozaik **Ladislav Fuks** (* 1923), autor románů a novel *Pan Theodor Mundstock*, *Variace pro temnou strunu*, *Spalovač mrtvol*, *Myši Natálie Mooshabrové*, *Příběh kriminálního rady*, *Oslovení z tmy*, *Obraz Martina Blaskowitzze* či *Věvodkyně a kuchařka*.

Před 120 lety, **24. 8. 1899**, se narodil argentinský spisovatel **Jorge Luis Borges** († 1986). Dětství a dospívání strávil v Evropě, do Argentiny se vrátil roku 1921. V roce 1955 oslepl. V témže roce se stal mj. ředitelem Národní knihovny v Buenos Aires. Získal řadu ocenění, mj. Cervantesovu cenu, a byl opakovaně navržen na Nobelovu cenu. Psal eseje, básně, mystifikace, knižně vyšly i jeho přednášky, ale nejvíc se proslavil svými povídkami. Borges byl nadán nesmírnou invencí a inteligencí, byl vzdělaný a sečtělý, vtipný, ironický. Vydal mj. tyto knihy: *Obecné dějiny hanebnosti*, *Dějiny věčnosti*, *Šest problémů pro dona Isidra Parodiho* (napsáno ve spolupráci s Adolfem Bioy Casaresem), *Fantastická zoologie* (s M. Guerrerovou), *Fikce*, *Alef*, *Knihy z písku*, *Brodiova zpráva*, *Dvacátého pá-*

tého srpna a jiné povídky, *Ars poetica* a další. Patří k nejproslulejším latinskoamerickým spisovatelům 20. století.

Před 70 lety, **25. 8. 1949**, se narodil anglický spisovatel **Martin Amis**, syn Kingsleyho Amise, z jehož rozsáhlého díla vynikají především romány *Peníze*, *Úspěch*, *Šíp času* a *Londýnská pole*. Před 40 lety, **26. 8. 1979**, zemřel finský spisovatel **Mika Waltari** (* 1908), autor proslulého historického románu *Egyptán Sinuhet* a mnoha dalších (*Cizinec přichází*, *Cesta do Istanbulu*, *Krvavá lázeň*, *Šťastná hvězda*, *Temný anděl*, *Pád Cařihradu*, *Tajemný Etrusk*, *Jeho království*, *Neprátele lidstva* aj.).

Před 90 lety, **27. 8. 1929**, se narodil český dramatik a scenárista **Jiří Hubač** († 2011), autor televizních filmů *Ikarův pád*, *Tažní ptáci* a *Nezralé maminky*, seriálů *Dobrá Voda* a *Sanitka*, filmů *Fany*, *Všichni moji blízcí* či *Babí léto*, řady dramatizací (*Král Krysa*, *Komu zvoní hrana*) či divadelních her (*Dům na nebesích*, *Generálka Jeho Veličerstva* aj.).

Před 270 lety, **28. 8. 1749**, se narodil **Johann Wolfgang Goethe** († 1832), největší německý básník, prozaik, dramatik, historik, kritik, právník, politik, biolog a stavitel, jeden z největších uměleckých geniů lidstva. Vystudoval práva a přírodní vědy. Rád pobýval v Čechách v Mariánských Lázních. Již za svého života se těšil velkému uznání i úspěchu. Zanechal po sobě rozsáhlé dílo, z nějž vyniká zejména dvoudílná tragédie *Faust*, na které pracoval už od poloviny 70. let – 1. díl vyšel v roce 1808, 2. díl až po Goethově smrti. Již milostný román v dopisech *Utrpení mladého Werthera* z roku 1774 způsobil ve své době senzací. Vedle mnoha básní a balad (*Prométheus*, *Král duchů*, *Čarodějův učeň*, *Heřman a Dorotea*, *Západovýchodní diván*, *Římské elegie* a další) je Goethe autorem autobiografie *Z mého života – Báseň i pravda*, románů *Správně volbou*, *Viléma Meistera léta učednická* a *Viléma Meistera léta tovaryšská*, cestopisu *Italská cesta*, dramatu *Götz z Berlichingen*, *Ifigenie na Tauridě*, *Torquato Tasso*, *Egmont* a mnoha dalších děl.

Před 120 lety, **28. 8. 1899**, se narodil ruský spisovatel **Andrej Platonov** († 1951), autor románu *Čevengur*.

Před 35 lety, **3. 9. 1984**, zemřel **Jan Zábrana** (* 1931), český básník, prozaik a významný překladatel z ruštiny a angličtiny (I. Babel, O. Mandelštam, M. Cvetajevová, S. Jesenin, I. Bunin, B. Pasternak, J. Conrad, S. Plathová, A. Ginsberg, G. Corso, L. Ferlinghetti a mnozí další); jeho rozsáhlé deníkové zápisky vyšly knižně posmrtně pod názvem *Celý život*; dále vyšly jeho básně (*Nápěvy, Básně, Zeď vzpomínek, Jistota nejhorského*), povídky a výbor z esejů *Potkat básníka*.

Před 30 lety, **4. 9. 1989**, zemřel belgický spisovatel **Georges Simenon** (* 1903), autor detektivních příběhů s komisařem Maigretem; napsal více než 200 románů a 150 povídek.

Před 190 lety, **5. 9. 1829**, se narodil **Josef Václav Frič** († 1890), český spisovatel, novinář a politik, autor básní (*Písně z bašty*), dramatu (*Václav IV., Svatopluk a Rostislav, Hynek z Poděbrad*) a *Paměti*.

Před 110 lety, **7. 9. 1909**, se narodil **Elia Kazan** († 28. 9. 2003), americký filmový a divadelní režisér a producent, scenárista a spisovatel. Narodil se v Turecku jako Elias Kazanjoglu, jeho rodina odešla v roce 1913 do New Yorku. Kazan slavil velké úspěchy jako divadelní režisér, v premiéře uvedl na Broadwayi taková zásadní díla americké dramatiky jako *Všichni moji synové* (1947) a *Smrt obchodního cestujícího* (1949) Arthura Millera a *Tramvaj do stanice Touha* (1947) a *Kočka na rozpálené plechové střeše* (1955) Tennesseeho Williamse. Pětkrát získal prestižní divadelní ocenění Tony. Jako filmový režisér začínal v roce 1937 nejprve krátkometrážním filmem, v roce 1945 následoval první významný film *V Brooklynu roste strom* a v roce 1947 *Džentlenská dohoda*, za niž získal prvního Oscara za režii. Z další tvorby vyniká zejména působivý přepis Williamsova dramatu *Tramvaj do stanice Touha* (1951) s Vivien Leighovou (získala Oscara) a Marlonem Brandoem, který stejnou roli ztvárnil již v divadelní premiéře. Po životopisném dramatu *Viva Zapata!* (1952) s Brandoem a Anthonym Quinnem (získal Oscara) natočil mistrovské drama *V přístavu* (1954) opět s Brandoem a s hudbou Leonarda Bernsteina; film získal osm Oscarů včetně těch za nejlepší film, režii a Brandoův herecký výkon.

Legendární James Dean se objevil v jeho dalším filmu *Na východ od ráje* (1955), který je adaptací závěrečné části stejnojmenného Steinbeckova románu. Z dalších filmů připomeňme ještě alespoň *Třpyt v trávě* (1961), *Ameriko, Ameriko* (1963) či adaptaci vlastního románu *Tichá dohoda* (1969). Posledním Kazanovým filmem je adaptace Fitzgeraldova *Posledního magnáta* (1976). Kazan je také autorem několika románů a autobiografií, z nichž některé sám zfilmoval (*Tichá dohoda, Ameriko, Ameriko*, dále např. *Zabijáci, Muž z Anatólie* a další). V roce 1947 byl spoluzakladatelem vlivného Actors Studia. V roce 1999 získal čestného Oscara za celoživotní tvorbu.

Před 25 lety, **7. 9. 1994**, zemřel americký prozaik a filmář australského původu **James Clavell** (* 1924), autor bestsellerů *Král Krysa, Šogun, Smršť, Tchaj-pan, Panský dům* a *Gaidžin* (romány tvoří volný cyklus, tzv. *Asijskou ságu*).

Před 100 lety, **12. 9. 1919**, zemřel ruský spisovatel **Leonid Andrejev** (* 1871), autor *Povídky o sedmi oběšených, Satanova deníku* či dramatu *Život člověka*.

Před 160 lety, **15. 9. 1859**, zemřel český spisovatel a dramatik **Václav Klicpera** (* 1792), autor her *Libušin soud, Hadrián z Římsů, Veselohra na mostě, Eliška Přemyslovna* aj.

Před 310 lety, **18. 9. 1709**, se narodil **Samuel Johnson** († 1784), vlivný anglický básník, esejista, moralista, prozaik, životopisec, kritik a editor.

Před 50 lety, 22. 9. 1969, se narodila česká básnička a publicistka **Božena Správcová**, nositelka Ceny Jiřího Orteny za sbírku *Výmluva* (1995).

Před 130 lety, **23. 9. 1889**, zemřel anglický spisovatel **William Wilkie Collins** (* 1824), autor románů *Žena v bílém* či *Měsíční kámen*.

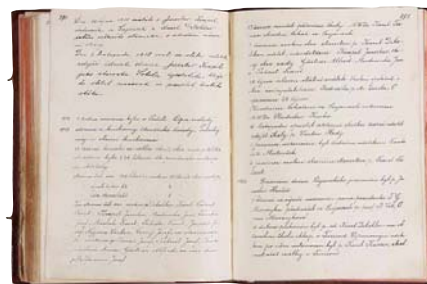

Před 120 lety, **25. 9. 1899**, se narodil český spisovatel a ilustrátor **Ondřej Sekora** († 1967), autor známých postavíček Ferdý Mravence a Brouka Pytlíka.

Před 130 lety, **26. 9. 1889**, se narodil německý filozof **Martin Heidegger** († 1976), autor jednoho z nejdůležitějších filozofických spisů 20. století *Bytí a čas* (1927); kontroverzní zůstávají jeho sympatie k nacismu.

↓ Stránky Proustkovy kroniky obce Svijany, kde se píše o založení obecní knihovny v roce 1919 Foto: archiv KVK v Liberci

↓ Budova Centrální školy ve Smržovce, kde byla umístěna po celou dobu své existence jak německá, tak i česká knihovna Foto: archiv MK Jablonec n. Nisou

Výstřižek novinového článku, ve kterém jablonecká česká menšinová knihovna poukazuje na nevyhovující prostory knihovny a povinnost obce jí je zajistit →

← Budova české matiční školy v Jablonci nad Nisou, kde v letech 1920 a 1921 našla svoje první prostory česká menšinová knihovna

Foto: archiv MK Jablonec n. Nisou

První knihovní zákon – 100 let: Liberecký kraj s. 286–295

← Budova *Bücherei der Deutschen in der Tschechoslowakischen Republik* v liberecké ulici U Věže 9; knihovna zde sídlila v letech 1935–1954, kdy budova i s cenným fondem vyhořela.

Foto: archiv MK Jablonec n. Nisou

↓ Budova, kde byla v roce 1921 umístěna Obecní knihovna v Benešově u Semil

Foto: archiv OK v Benešově u Semil

Jak se stará správa města Jablonce n. N. o českou knihovnu a čítárnu.

Veřejné knihovny a čítárny zřizují se dle zákona knihovního ze dne 22. VI. 1919, č. 450 Sb. z. a n. kde v § 3. se praví: „Úplně vybudovaná knihovna skládá se z půjčovny knih a čítárny časopisů spolu s knihovnou příruční.“ V článku 9, jímž provádí se zákon o knihovnách veřejných, praví se dále: „Obec poskytuje všem účelům veřejné knihovny vhodné místnosti, důstojně a účelně upravené, kde se bezpečně ukládají knihy a jiné předměty. Žádná část knihovny nesmí být dána do místnosti, v níž se čepují alkoholické nápoje, ani do soukromého bytu. Úplně vypravená knihovna skládá se z půjčovny knih, knihovny příruční a čítárny časopisů.“

Menšinová knihovní rada již po několik let zabývá se otázkou zřízení české veřejné čítárny, ježto dle zákona ona je k tomu v prvé řadě povolána. Že dosud čítárny nemáme, není vinou MRK., nýbrž obce, neboť ona dle zákona knihovního je povinna opatřit pro menšinovou knihovnu i čítárnu místnosti vyhovující!! A to se dosud nestalo vzdor všemu snažení, které M. K. R. již po devět let vyvíjela a dosud vyvíjí. Nynější umístění veřejné jiráskovy knihovny je provizorní, neboť místnost je vlnká a malá, měří pouze 40 m². V tak malých poměrech na zřízení čítárny není zdaleka ani pomyslení. Kdo nevěříš, navštív. V. J. K. a přesvědčíš se. Pro knihovnu a čítárnu potřebujeme místnosti aspoň 100 — 130 m² veliké.

Voláme k celé české veřejnosti zdejší, ke všem pokrokovým spolkům a korporacím, aby při každé příležitosti na tento nedostatek na příslušných místech poukázaly, aby konečně zjednána byla náprava.

Knihovna s čítárnou dala by se vhodně umístit v budově bývalé okresní správní komise v Pohorské třídě. Obec by tím získala po stránce finanční, neboť z jedné místnosti, kde je V. J. K. umístěna, platí obec více nájmů, než platí z celé dvojnásobkové budovy okresní správní komise. Za Menšinovou Radu Knihovní v Jablonci n. N. J. Pokorný, Jednatel m. p., J. Donát, předseda m. p.

43. seminář knihovníků muzeí a galerií ve Slezském zemském muzeu v Opavě

Ve dnech **3.–5. září 2019** se uskuteční 43. seminář knihovníků muzeí a galerií, který pro své členy i zájemce z řad odborné veřejnosti tradičně připravuje Knihovnická komise AMG. V letošním roce se organizace semináře ujalo Slezské zemské muzeum v Opavě. Program a přihlášky jsou zveřejněny na stránkách Slezského zemského muzea v Opavě (<http://www.szm.cz/rubrika/366/knihovna/seminar-knihovniku-muzei-a-galerii.html>) a na stránkách Asociace muzeí a galerií (www.cz-museums.cz) pod záložkou Knihovnická komise.

Aktuální témata přiblíží účastníkům odborníci z muzeí, galerií, knihoven, akademických institucí a významné osobnosti z knihovnického prostředí. Seminář svou účastí podpoří zástupci Ministerstva kultury, Asociace muzeí a galerií ČR, Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR a Ústřední knihovnické rady ČR.

